

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Beatričė Puidokaitė

**EUROPOS SAJUNGOS IR KINIJOS PREKYBOS PLĖTROS POVEIKIO ES
EKONOMIKAI VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė Doc. dr. Jūratė Pridotkienė

KAUNAS, 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**EUROPOS SAJUNGOS IR KINIJOS PREKYBOS PLĖTROS POVEIKIO ES
EKONOMIKAI VERTINIMAS**

Tarptautinė ekonomika ir prekyba (621L16001)

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko

VMTEP-4 Beatričė Puidokaitė

2016 m. gegužės 10 d.

Vadovė

Doc. dr. Jūratė Pridotkienė

2016 m. gegužės ... d.

Recenzentė

prof. dr. Daiva Dumčiuvienė

2016 m. gegužės ... d.

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo

(Fakultetas)

Beatričė Puidokaitė

(Studento vardas, pavardė)

Tarptautinė ekonomika ir prekyba 621L16001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Europos Sąjungos ir Kinijos prekybos plėtros poveikio ES ekonomikai vertinimas
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gegužės 10 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Beatričės Puidokaitės** baigiamasis magistro darbas tema „Europos Sąjungos ir Kinijos prekybos plėtros poveikio ES ekonomikai vertinimas.“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Puidokaitė Beatričė. Evaluation of EU - China Trade Development Impact on the EU Economy. Masters's Final Thesis in International Economics and Trade. Supervisor assoc. doc. dr. Jūratė Pridotkienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: Economics

Keywords: *trade, export, import, impact, the EU economy, China's growing, measures of trade control*
Kaunas, 2016. 80 p.

SUMMARY

Due to various processes of globalization, international trade become one of the most important and dynamic factors. In today's harsh economy, trade has become an important tool to ensure the much-needed economic growth. Different countries have different positions in international trade, as well as in commodity markets. Every country has an interest in its economy and wants it to be balanced and well developed. International economic relations are an important part of the country's economic structure.

In a relatively short period of time, China has made a phenomenal economic leap forward and became one of the most important global economic players. The growth of foreign trade, huge investments, large-scale production, the development of new technologies - all of this characterize today's China as the second largest economy in the world, as well as the largest trade country. Every country is interested in becoming aware of the impact of China's rising economy.

Currently, the EU and Chinese economic interaction is one of the most important aspects of mutual relations. Since 2004, EU has become the largest trade partner of China. China and the EU together account for one third of the world GDP. Research shows that the development of Chinese markets will continue to benefit EU's economy. Every year, China's GDP is growing at an impressive rate, i.e. an average of 7 percent per year. The EU and China have been negotiating on an investment agreement and have announced plans for a free trade agreement signing option.

In recent years, the EU-China trade volume has increased. China is the EU's second trading partner. From 2004 to 2014 China's imports of goods have increased of 4,6 times and exports increased more than 8 times. How much is EU dependant on the Chinese export? What are the opportunities and trends in EU-China trade relations?

The object: Chinese exports

The aim: to evaluate the impact of China-EU trade development on EU economy.

Tasks:

1. To analyze China's role in world trade and trade relations with the EU.
2. To present theoretical aspects of international trade impact on economy, as well as aspects of international trade limitations.
3. To analyse the influence of China in international trade and carry out the EU-China trade analysis.
4. To perform an analysis of mutual relationship between Chinese import and EU economic indicators.
5. To perform the forecast for imports from China in 2016-2017.
6. To assess the impact of EU's and China's development on the EU economy and identify development trends.

Methodology: Systematic analysis of scientific literature, data systematization, grouping, comparison and generalization, statistical data analysis using SPSS software, correlation and regression analysis, forecasting method.

Analyses China's role in the world economy and overviews the EU-China trade relations. Presents the results of the EU-China trade structural analysis and China impact for the EU economy. Conducts the analysis of scientific literature, presents the concept of international trade, export and import factor analysis, as well as impact of exports and imports on the national economy. Develops research methodology, which shows the EU's and China's development impact on economic processes. Presents the results of the EU-China trade structural analysis, the export volume forecasting and assessment of the impact on the EU's economy and prediction of trends.

TURINYS

Paveikslų sąrašas	7
Lentelių sąrašas	8
ĮVADAS.....	9
1. KINIJOS ĮTAKOS TARPTAUTINEI PREKYBAI ANALIZĖ	11
1.1. Kinijos vaidmuo pasaulio ekonomikoje	11
1.2. ES ir Kinijos prekybos apžvalga 2004-2015 m.....	15
1.3. Kinijos ir ES prekybos politikos apžvalga	18
2. TARPTAUTINĖS PREKYBOS ĮTAKOS EKONOMIKAI IR JOS RIBOJIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	21
2.1. Tarptautinės prekybos samprata.....	21
2.2. Tarptautinės prekybos poveikis ekonomikai.....	29
2.3. Tarptautinės prekybos politikos formos ir reguliavimo priemonės	34
2.4. Eksporto ir importo veiksnių analizė	37
2.4.1. Eksportą įtakoiantys veiksniai.....	37
2.4.2. Importą įtakoiantys veiksniai	41
3. TYRIMO METODOLOGIJA.....	44
4. KINIJOS IR ES PREKYBINIŲ SANTYKIŲ poveikio ES ekonomikai vertinimas	47
4.1. ES prekybos su Kinija struktūrinė analizė	47
4.1.1. ES prekybos su Kinija ekonominių rodiklių analizė.....	47
4.1.2. ES prekybos su Kinija analizė pagal ES šalis	52
4.1.3. ES prekybos su Kinija analizė pagal ES šakas.....	56
4.3. Kinijos ir ES ekonominių rodiklių koreliacinė analizė	59
4.3.1. Kinijos eksporto ir ES BVP tarpusavio ryšio analizė	60
4.3.2. Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto tarpusavio ryšio analizė.....	62
4.3.3. Kinijos eksporto ir ES nedarbo lygio tarpusavio ryšio analizė	64
4.4. Kinijos eksporto į ES prognozavimas	65
4.5. Kinijos ir ES tarptautinės prekybos tendencijų vertinimas	68
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	72
LITERATŪRA	74
PRIEDAI	80

Paveikslų sąrašas

1 pav. Kinijos, ES ir JAV BVP dalis pasaulio BVP pagal perkamosios galios paritetą, proc. .	12
2 pav. Kinijos, JAV ir ES BVP 1 gyventojui pagal perkamąją galią.....	12
3 pav. Kinijos prekybos apimtys 2004-2014 m., mln. eurų	13
4 pav. ES ir Kinijos prekybos apimtys 2004-2014 m., tūkst. eurų.....	16
5 pav. ES prekybos didžiausi eksporto partneriai, 2014 m.	17
6 pav. ES prekybos didžiausi importo partneriai, 2014 m.	17
7 pav. Tarptautinės prekybos privalumai	30
8 pav. Tarptautinės prekybos trūkumai	32
9 pav. Tyrimo eigos schema.....	45
10 pav. ES ir Kinijos eksporto augimo tempai 2000-2014 m., proc.	48
11 pav. ES ir Kinijos BVP augimo tempai 2000-2014 m., proc.	49
12 pav. ES ir Kinijos prekių ir paslaugų eksportas 2000-2014 m., proc.....	50
13 pav. pav. ES ir Kinijos prekybos balansas 2000-2014 m., mln. eurų	51
14 pav. Didžiausių ES šalių importuotojos iš Kinijos 2015 m., tūkst. eurų.....	53
15 pav. Didžiausios ES šalys eksportuojančios į Kiniją 2015 m., tūkst. eurų	55
16 pav. ES ir Kinijos prekyba produktais, 2014 m.	56
17 pav. Kinijos prekių eksportas į ES 2013-2015 m., tūkst. USD.....	57
18 pav. Kinijos prekių eksportas į ES 2013-2015 m., tūkst. USD.....	57
19 pav. Kinijos prekių importas iš ES 2013-2015 m., tūkst. USD.....	58
20 pav. Kinijos prekių importas iš ES 2013-2015 m., tūkst. USD.....	59
21 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES BVP dinamika 2001-2015 m.	60
22 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui	61
23 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto dinamika 2001-2015 m.....	62
24 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto.....	63
25 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio dinamika 2001-2015 m.	64
26 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio.....	64
27 pav. Kinijos eksporto į ES prognozavimas	66
28 pav.. Kinijos TUI į ES 2010-2014 m., mln. USD	70

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Tarptautinės prekybos sąvokos formulavimas	22
2 lentelė. Importo sąvokos formulavimas	25
3 lentelė. Eksporto sąvokos formulavimas.....	26
4 lentelė. Tarptautinės prekybos politikos reguliavimo metodų klasifikacija.....	36
5 lentelė. Eksportui įtaką darančios ekonominės priemonės.....	39
6 lentelė. ES šalių importas iš Kinijos, 2010-2015, tūkst. eurų	52
7 lentelė. ES šalių eksportas į Kiniją, 2010-2015, tūkst. eurų	54
8 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai	61
9 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai	63
10 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai	65
11 lentelė. Trendų funkcijos.....	66
12 lentelė. Kinijos eksporto į ES prognozuojamos reikšmės	67
13 lentelė.. ES ir Kinijos SWOT analizė.....	68

IVADAS

Temos aktualumas. Vykstant įvairiems globalizacijos procesams, vienas iš svarbiausių ir dinamiškiausių veiksnių tampa – tarptautinė prekyba. Šiandienos ekonomikos sunkmečiu prekyba tapo svarbia priemone užtikrinti taip reikalingą ekonomikos augimą. Atskirų šalių padėtis tarptautinėje prekyboje ir prekių rinkose yra skirtinga. Kiekviena valstybė yra suinteresuota, kad jos šalies ekonomika būtų kuo labiau išvystyta ir subalansuota. Svarbią šalies ekonomikos struktūros dalį sudaro jos ūkio tarptautiniai ekonominiai ryšiai. (Do, Levchenko, & Raddatz, 2016) (Le, Chang, & Park, 2016) (Ranjbaraki, 2016). Shamsavani & Basavaraju (2016) (Zhou, Wu, & Xu, 2015)

Per gana trumpą laiką Kinija padarė neįtikėtiną ekonomikos šuolį ir tapo vienu ekonomiškai svarbiausių pasaulio ekonomikos dalyvių. Stulbinamai auganti užsienio prekyba, milžiniškos investicijos, didžiuliai gamybos mastai, naujų technologijų plėtra – visa tai šiandien apibūdina Kiniją. Kinija yra antra pagal dydį ekonomika ir didžiausia prekybos šalis pasaulyje. Kiekviena šalis yra suinteresuota žinoti Kinijos kylančios ekonomikos poveikį (Baboo, 2012). (Eaton, Kortum, Neiman, & Romalis, 2011) (Ren, Yuan, Ma, & Chen, 2014) (Surugiu & Surugiub, 2015)

Šiuo metu ES ir Kinijos ekonominė sąveika yra vienas iš svarbiausių aspektų savitarpio santykiuose. Nuo 2004 m. ES tapo didžiausia Kinijos prekybos partnerė. Kinija ir ES sukuria trečdalį viso pasaulio BVP. Kinijos investicijos į ES išaugo sparčiai. Tyrimai rodo, kad Kinijos rinkos plėtra ir toliau bus naudinga ES ūkio subjektams. Kiekvienais metais Kinijos BVP auga įspūdingu greičiu – vidutiniškai 7 proc. per metus (Morrison, 2015). ES ir Kinija derasi dėl investicijų sutarties pasirašymo ir paskelbė planus dėl laisvosios prekybos sutarties pasirašymo galimybes.

Temos problematika. Pastaraisiais metais ES ir Kinijos prekybos apimtys išaugo. Kinija yra antroji ES prekybos partnerė pagal prekybos apimtį. Nuo 2001 iki 2015 m. Kinijos eksportas į ES išaugo daugiau nei 7,8 kartus ir Kinijos importas iš ES 4,6 karto. Esant tokiai tarptautinės prekybos plėtros tendencijai tarp šių dviejų regionų, kyla klausimas, kiek ES yra priklausoma nuo Kinijos eksporto? Kokios kyla galimybės ir kaip keičiasi tendencijos ES ir Kinijos prekybiniuose santykiuose?

Darbo objektas: Kinijos eksportas į ES

Darbo tikslas: įvertinti Europos Sąjungos ir Kinijos prekybos plėtros poveikį ES ekonomikai

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti Kinijos vaidmenį pasaulinėje prekyboje ir prekybinius ryšius su ES.
2. Remiantis literatūros šaltinių analize pateikti teorinius tarptautinės prekybos ir jos ribojimo aspektus .
3. Atlikti ES ir Kinijos prekybos struktūrinę analizę ir išanalizuoti Kinijos įtaką tarptautinei prekybai.
4. Atlikti Kinijos eksporto į ES ir ES makroekonominių rodiklių: BVP, eksporto, nedarbo lygio tarpusavio ryšių analizę.

5. Atlikti Kinijos eksporto srautų prognozę 2016-2017 m. ir nurodyti ES ir Kinijos prekybos plėtros tendencijas

Darbo metodika: sisteminė mokslinės literatūros analizė, duomenų sisteminimas, grupavimas, lyginimas ir apibendrinimas, statistinė duomenų analizė naudojant SPSS Statistic programą, koreliacinė regresinė analizė, prognozavimo metodas, SSGG analizės metodas

1 darbo dalyje išanalizuotas Kinijos vaidmuo pasaulio ekonomikoje ir apžvelgti ES ir Kinijos prekybiniai santykiai.

2 darbo dalyje atlikta mokslinių literatūros šaltinių analizė, pateikiama tarptautinės prekybos samprata, atliekama teorinė eksporto ir importo veiksnių analizė, bei aptariamas eksporto ir importo poveikis šalies ekonomikai.

3 darbo dalyje sudaryta tyrimo metodika parodanti ES ir Kinijos plėtros poveikį ekonominiams procesams.

4 darbo dalyje pateikiami rezultatai atlikus ES ir Kinijos prekybos struktūrinę analizę, ištyrus ekonominių rodiklių tarpusavio ryšius, atlikus eksporto apimčių prognozavimą ir poveikio ES ekonomikai įvertinimą ir tendencijų numatymą.

1. KINIJOS ĮTAKOS TARPTAUTINEI PREKYBAI ANALIZĖ

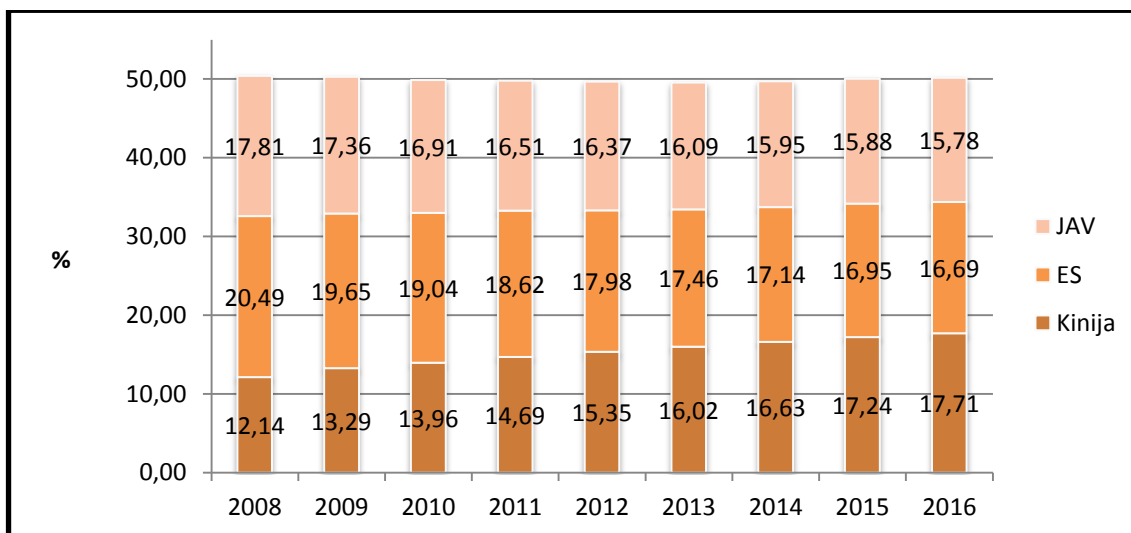
Kinijos, prieš pradėdant ekonomines reformas ir prekybos liberalizavimą, ekonomika buvo labai silpna, valdoma centralizuotai, neefektyvi ir izoliuota nuo pasaulio ekonomikos. Po užsienio prekybos ir laisvos prekybos bei investicijų reformų Kinija tapo viena iš sparčiausiai augančių pasaulio ekonomų. Šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) vidutiniškai augo apie 10 proc. per 2014 metus. Per pastaruosius metus Kinija įgijo didžiausią ekonominę galią – tai didžiausia pasaulio ekonomika pagal (pagal perkamosios galios paritetą), gamybą, prekybą ir užsienio valiutos rezervus. Kinijos vykdoma ekonominės transformacijos reforma turėjo didelę įtaką ne tik Kinijai, bet ir pasauliui. 2010 m. Kinija pralenkė Japoniją ir tapo antra pagal dydį ekonomika pasaulyje pagal BVP. (Baboo, 2012; Morrison, 2015)

1.1. Kinijos vaidmuo pasaulio ekonomikoje

Kinija tapo viena iš greičiausiai augančių ekonomikų pasaulyje nuo 1970-ųjų, po pradėtų ekonomikos reformų ir liberalizacijos (Zhao, 2008). Dėl išaugusios priklausomybės dėl tarptautinės prekybos Kinija susidomėjo tarptautinės prekybos taisyklėmis, 2001 metų gruodį įstojo į PPO ir palaipsniui įgyvendino savo įsipareigojimus.

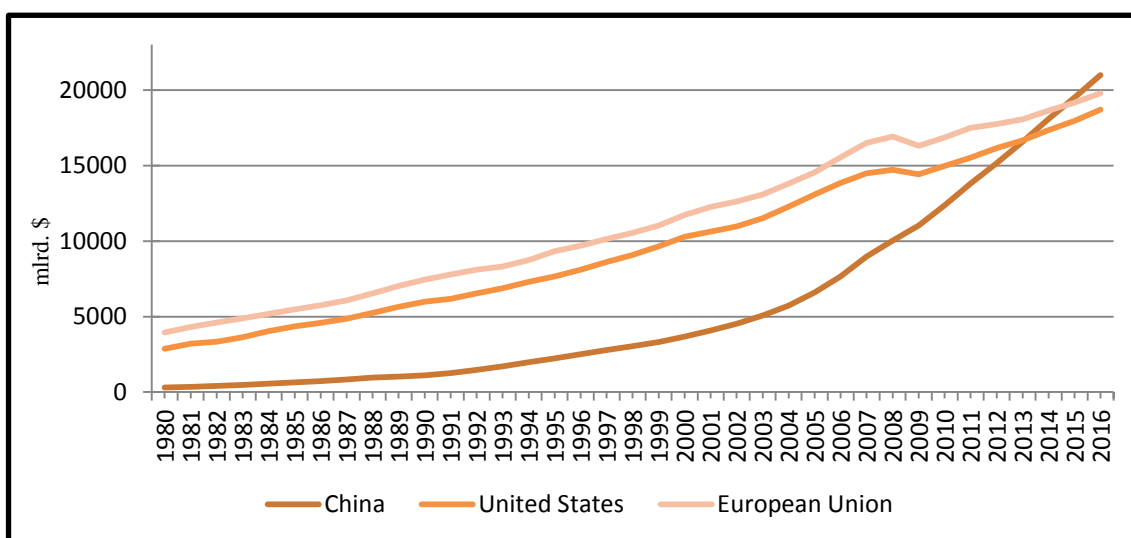
Stulbinantis Kinijos iškilimas pasauliniu mastu kelia susirūpinimą tiek besivystančioms ir išsivysčiusioms šalims. Kiekviena šalis yra suinteresuota išsiaiškinti poveikį dėl Kinijos ekonomikos augimo. Vienos šalys identifikuoja Kiniją kaip galimybę, kitos – kaip grėsmę šalių ekonomikai. Le, Chang, & Park (2016) priduria, jog pagrindinis faktorius lėmęs Kinijos integraciją į pasaulinę prekybos sistemą – spartus augimas. Reikėtų išskirti ir taip, jog Kinija yra 19 vietoje pagal ekonomikos sudėtingumo indeksą (ECI). (The Atlas of Economic complexity, 2016) Šis gamybos indeksas atskleidžia didelių ekonominių sistemų charakteristikas, taip pat parodo šalies eksporto krepšelio kompleksškumą.

Pasak Morrison (2015) Kinijos dalis pasaulinėje BVP dalyje nuo 1980 2,3 proc. iki 2014 metų pakilo iki 16,5 proc., tuo tarpu JAV dalis pasauliniame BVP 1980 buvo 24,3 proc., bet 2014 m. nukrito 16,3 proc. (žr. 1 pav.) Kinijos ekonomikos dominavimas įspūdingas, ypač atsižvelgiant, kad Kinijos BVP PPP (perkamosios galios paritetas) pagrindu buvo tik viena dešimtoji JAV dalis. Tarptautinės valiutos fondas spėja, jog 2019 metais Kinija gali būti 21,3 proc. didesnė nei JAV ekonomika pagal PPP.

1 pav. Kinijos, ES ir JAV BVP dalis pasaulio BVP pagal perkamosios galios paritetą, proc. (sudarytas darbo autorės pagal Kneoma duomenis)

Pasak Grajausko (2015) „Nors kiekvienais metais Kinijos ekonomikos augimas vis lėtėja. Įžengus į vidutinių pajamų šalių grupę, išlaikyti aukštą augimo tempą Kinijai bus vis sunkiau. Tačiau trumpuoju laikotarpiu yra užtekinai rizikos veiksnių, galinčių tempti Kinijos ekonomikos augimą žemyn,.. Pagal BVP tenkantį vienam gyventojui Kinija įžengė į vidutinių pajamų šalių grupę ir atsidūrė tarp tokių šalių kaip Libija, Botsvana ar Turkmėnistanas.

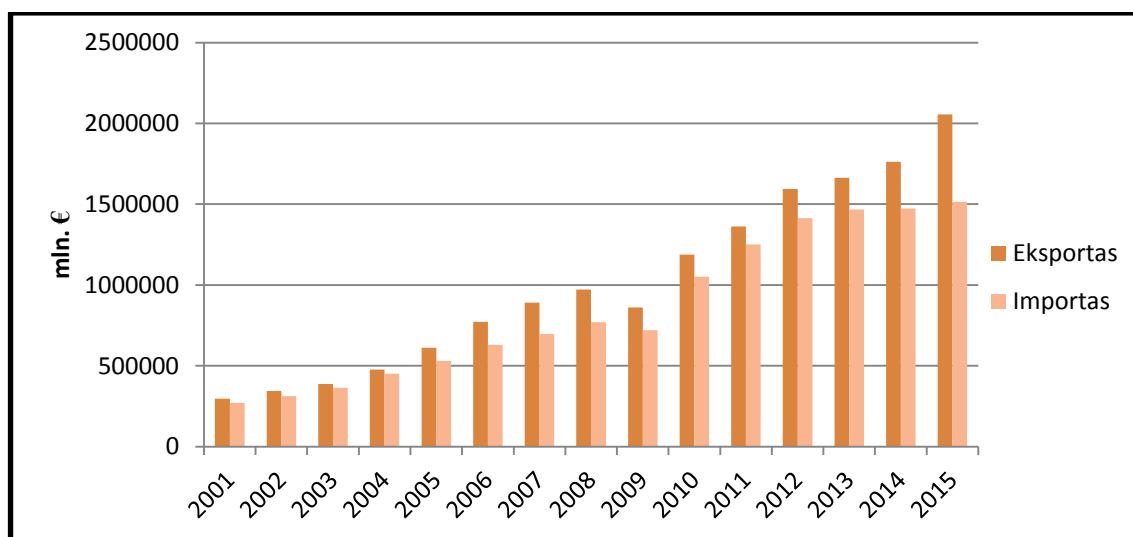

2 pav. Kinijos, JAV ir ES BVP 1 gyventojui pagal perkamąją galią (sudarytas darbo autoriaus pagal Kneoma duomenis)

Europos Sąjunga yra taip pat viena didžiausių ekonomikų pasaulyje. 2010 metais ES BVP buvo 16280 mlrd. USD, tai buvo 1,1 karto daugiau nei JAV ir 2,5 karto daugiau nei Kinija, todėl galima teigti, jog ES ekonomika yra lygiai tokia pati reikšminga kaip ir Kinijos ekonomika. ES yra ne tik didžiausia Kinijos partnerė, pirmasis technologijų šaltinis ir trečioji pagal dydį tiesioginių užsienio investicijų šaltinis, tačiau ES yra taip pat ir problemų sukėlėjas dėl dempingo mokesčių ir kitų prekybos ribojimo instrumentų. (Junjie, Ma, 2012)

Kinijos BVP augimas siekė 7,4 proc. 2014 m. išvengiant skaudaus nuosmukio. Nuo 2013 metų augimas patyrė nuosmukį, kurį lėmė lėtesnis fiksuotų turto investicijų augimas ir sudėtinga gamybos sektoriaus aplinka. Šiuo momentu padidėjo ekonomikos restruktūrizavimo ir modernizavimo greitis. Tokį modelį prezidentas Xi Jinping įvardino kaip „New normal“. (China Outlook , 2015)

2015 metais Kinijos paslaugų sektorius išaugo 8,3 proc., tai buvo beveik 2,4 proc. daugiau nei 2014 metais. Tuo tarpu, gamybos ir statybos sektoriai augo lėtai nuo 6 proc. iki 7,3 proc. 2014 metais, tai sudarė beveik 40 procentų BVP. Kinijos mažmeninės prekybos prekių vartojimas išaugo iki 10,6 proc. Internetinės prekybos pardavimai išaugo 33,33 proc. lyginant su 2014 metais, tarp kurių fizinės prekės sudarė 31,6 proc. ir nefizinės paskirties prekės išaugo iki 42,4 proc. Kinijos importo ir eksporto bendroji vertė juoniais sumažėjo 7 proc. Eksportas nukrito 1,8 proc., tuo tarpu importas nukrito 13,2 proc. (žr. 3 pav.) Kinijos ekonomika augo 6,8 proc. 2015 ketvirtąjį ketvirtį, lyginant su tuo pačiu periodu 2014 metais. Tai buvo silpniausias augimas fiksuotas nuo 2009 metų. Lyginant paskutinį 2015 metų pusmetį, BVP pakilo 1,6 proc., augimas buvo 1,8 proc. mažesnis nei rugsėjo mėnesį.

3 pav. Kinijos prekybos apimtys 2004-2014 m., mln. eurų (sudarytas darbo autoriaus pagal International Trade Center duomenis)

Remiantis 3 paveikslo duomenimis Kinijos prekybos apimtys nuo 2001 m. iki 2015 m. išaugo 6 kartus. Eksportas išaugo 6,9 karto, o importas 5,5 karto. Eksportas kiekvienais metais vidutiniškai augdavo 15,4 proc., importas - 13,7 proc. Mažiausias eksporto augimas fiksuojamas 2013 m., kai Kinijos eksportas išaugo vos 4,4 proc., didžiausias eksporto pasikeitimas vyko 2005 m. – 28,3 proc. Mažiausias importo procentas į Kiniją vyko 2014 m. vos 0,3 proc., didžiausias 2010 m. virš 45 proc. Kinijos pagrindinės eksporto partnerės yra JAV – 18 proc. eksporto, Hong Kongas (15 proc.), ES (16 proc. iš jų daugiausiai importuoja: Vokietija, UK ir Olandija apie 3 proc.), ASEAN šalys(12 proc.), Japonija(6 proc.), Pietų Korėja (4 proc.) ir Indija (3 proc.).

Kinijos augimas 2013 metais buvo 7.7 % ir tarptautiniu mastu spėjama, jog Kinija gali tapti didžiausia pasaulio ekonomikos šalimi per 10 metų. Prognozuojamas potencialus vartotojų skaičius 2015 metų pabaigoje 1390 mlrd. Kinijos ekonomika išaugo po 2001 metų, įstojus į PPO, pagal šią organizaciją Kinija pertvarkė savo ekonomiką. Šis pasiekimas suteikė Kinijai galimybę tapti pagrindiniu tarptautiniu prekiautoju: didžiausia pasaulio eksportuotoja ir didžiausia pasaulyje prekybos tauta 2013 m. (European Commission, 2014; Ren, Yuan, Ma, & Chen, 2014).

Baboo (2012) teigimu darant prielaidą, kad visos pagamintos prekės Kinijoje ir kitose šalyse yra vienodos, konkuruoti su Kinijos produktais yra beveik neįmanoma, nes ši šalis gali parduoti savo prekes už labai mažą kainą. Dauguma šalių, kurios pradeda prekiauti su Kinija dažnai susiduria su situacija, kai tam tikros rūšies produktą neabejotinai gali įsigyti pigiau, nei kitose šalyse. Kinijos pigi darbo jėga sukelia nesubalansuotą konkurenciją tarp šalių, kurios turi panašią eksporto struktūrą.

Ilguoju periodu, Kinijos kaip strateginės rinkos svarbumas turi augti. Kiekvienais metais 20 mln. kinų padidina savo pajamas daugiau nei 13500 USD. Nors ir Kinijos BVP augimas sulėtėjo, Kinija sugeneruoja įspūdingas produkcijos apimtis. (Sun & Heshmati, 2010)

Būtina pabrėžti ir tai, jog Kinijos vyriausybė susidūrė su daugybe ekonominių iššūkių:

- sumažėjusi taupymo norma ir sumažėjęs vidaus vartojimas;
- palankesnės sąlygos aukštesnių darbo galimybių siekiantiems, vidutinės klasės atstovams;
- Korupcijos mažinimas ir ekonominių nusikaltimų mažinimas;
- ekonominės transformacijos teikiama žala aplinkai ir kylanti socialinė nesantaika.

Galima išskirti ir keletą faktorių, kurie turi įtakos Kinijos ekonomikos augimui. Vienas iš faktorių – lėtas Kinijos prekybos partnerių ekonomikų atsigavimas. Kitas faktorius - gamybos pramonės pajėgumų perteklius, neefektyvumas paskirstant kapitalą iš valstybinių bankų ir įsiskolinimų skatinimo programa. Tryliktoji Kinijos vyriausybė sukūrė 5 metų planą, kurio tikslas skatinti ekonomikos reformas ir didinti inovacijų įsisavinimą ir vidaus vartojimą taip mažinant ekonomikos priklausomybę nuo fiksuotų investicijų ateityje, eksporto ir sunkiosios pramonės. Tačiau, Kinija padarė tik nežymią pažangą siekiant šių subalansavimo tikslų. (Central Intelligence agency, 2016)

Pagal „Verslo Žinios“ (2015) straipsnį „Kinijos mažmeninės prekybos rinka iki 2018 m. augs 7,9%, Šiaurės Amerikos – 2,6%, kai globalus augimas sieks vidutiniškai 3,4%“. Prekyboms apimtims sumažėjus 15,6 proc. vis dar tikimasi, jog vidutinis augimas sieks 8,7 proc. Pastarąjį dešimtmetį Kinijos vartotojai pasidarė ypatingai svarbūs: 19% visos pasaulio populiacijos pradėjo uždirbti didesnius atlyginimus, šalis patyrė smarkią urbanizaciją ir pagerino gyvenimo standartus. „McKinsey“ tarptautinė konsultantų kompanija prognozuoja, jog „iki 2020 m. 75% kinų bus priskiriami viduriniajai klasei, palyginti su vos 4% 2012 m.“.

Norint, kad ekonomika nenustotų augti, reikia ją reformuoti. Šiuo metu Kinijoje vis dar labai svarbų vaidmenį vaidina valstybė, joje apstu ypatingųjų interesų. Kainos reguliuojamos nuo vandens, energetikos ir nemažos dalies žemės ūkio produktų iki paskolų bankuose. (Grajauskas, 2015)

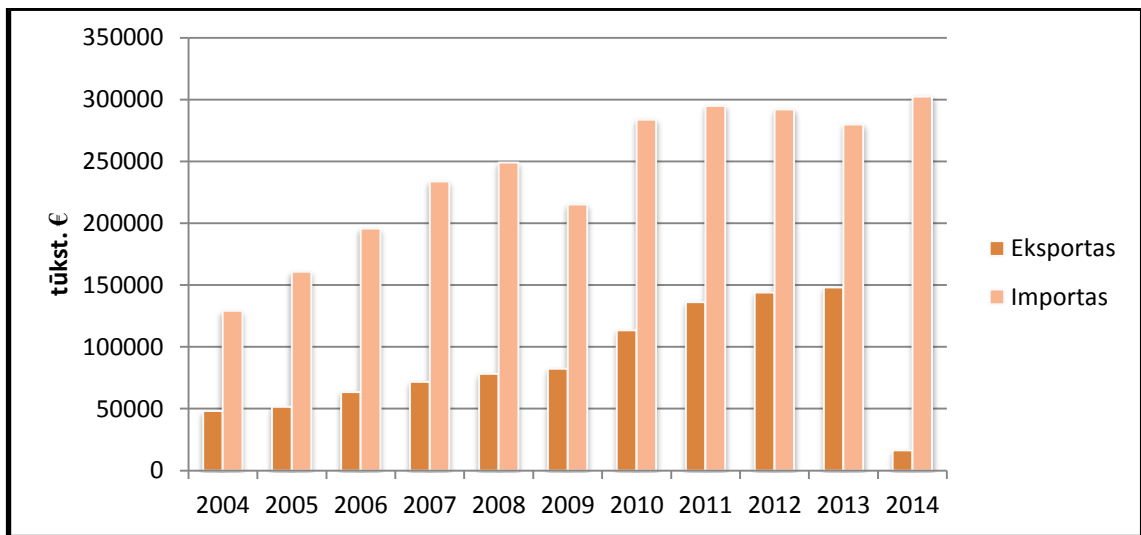
Apibendrinant galima teigti, jog Kinija tapo viena iš pagrindinių prekybos partnerių pasaulyje. Dėl augančios Kinijos ekonomikos ir prekybos apimčių šalis tampa patrauklia augančia rinka, įvertinant tai, jog atlikus reformas augs Kinijos vidaus paklausa ir vartotojų skaičius. Spėjama, jog Kinija gali tapti didžiausia pasaulio ekonomikos šalimi per 10 metų.

1.2. ES ir Kinijos prekybos apžvalga 2004-2015 m.

Kinija ir ES yra didžiausios pasaulio ekonomikos. Šių partnerių didelės prekybos apimtys teikia naudą ne tik abiejų šalių vartotojams, bet ir kelia nesutarimų daugelyje atvejų. ES yra didžiausia ekonomika pasaulyje. 2010 metais ES BVP buvo 16 280 mlrd. USD, tai beveik 1,2 karto daugiau nei JAV ir 2,5 karto daugiau nei Kinija. Kinija laikoma vienu didžiausiu iššūkiu ES prekybos politikoje. Įvairūs prekybos ginčai ir jų įtaka tampa pagrindiniu antraščių objektu žiniasklaidoje.

Europos Sąjungos (ES) ir Kinijos prekybiniai ryšiai yra vieni dinamiškiausių ir didžiausių pasaulyje. Prekybos ir investicijų apimtys tapo pagrindinis faktorius ekonomikos plėtrai ir inovacijoms. Abi šalys yra bendrai atsakingos už jų ekonomikų augimą tarptautinėje rinkoje ir gerovės teikimą kitiems. Siekiama kurti pasaulio ekonomiką, kurioje visos šalys galės plėtoti inovacijas ir tarpusavio augimą, siekti bendrų interesų. Šiuo požiūriu, ES ir Kinija yra pasiryžusios stiprinti savo prekybos ir investicijų ryšius artėjant 2020 metams. Ypatingą dėmesys bus skiriamas gerinant galimybes mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI) (European Commission 2015).

4 paveiksle matome ES ir Kinijos prekybos apimčių kitimą 2004-2014 metais. Kinijos prekių ir paslaugų eksportas į ES nuo 2004 metų išaugo beveik 3 kartus arba 178 proc. Kinijos importas iš ES išaugo 171,6% arba 2,7 karto lyginant 2004 ir 2013 metus. 2009 m. sulėtėjus ES ekonomikai eksportas į Kiniją sumažėjo 11,4 proc., tačiau 2010 m. eksportas išaugo 38,2 proc. ir nuo 2010 m. kasmet vidutiniškai augo apie 12 proc. Kinijos eksportas į ES 2008 m. krito 6 proc. ir 2009 m. išaugo net 46 proc..

4 pav. ES ir Kinijos prekybos apimtys 2004-2014 m., tūkst. eurų (sudaryta darbo autoriaus pagal Eurostat duomenis)

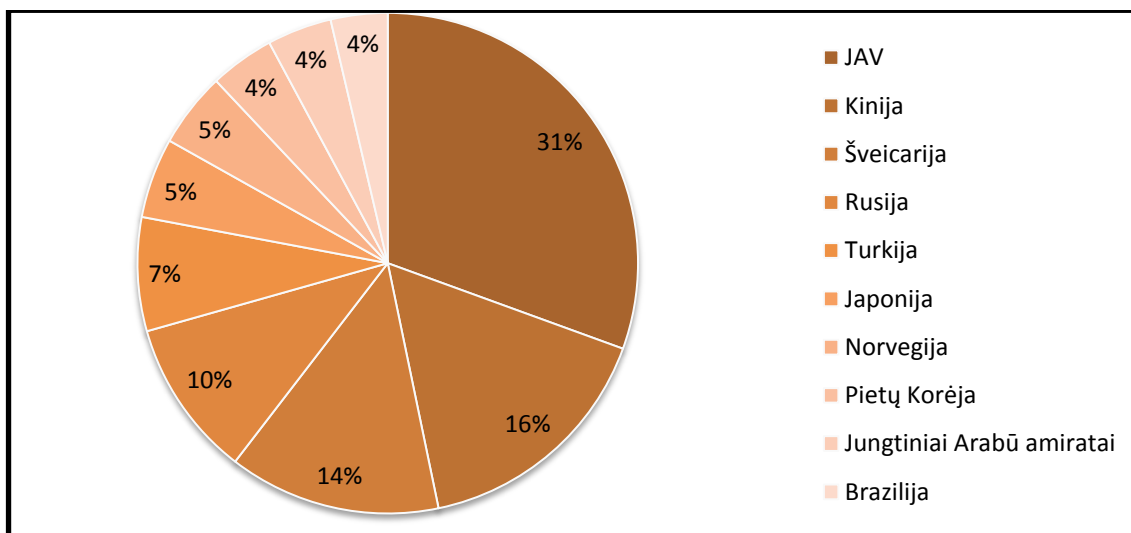
Bendras prekybos prekėmis tarp ES ir Kinijos išaugo 2014 m. Iš viso eksportas iš ES valstybių narių į Kiniją sudarė 164,7 mlrd. eurų. 2014 metais išaugo beveik 16,5 mlrd. eurų lyginant su 2013 m. Importas iš Kinijos per tą patį laikotarpį padidėjo nuo 280,1 mlrd. EUR. iki 302,5 mlrd. EUR. Pastebima ir tai, jog dėl ES vartojimo atsigavimo išaugo ir prekybos deficitas apie 6 mlrd. eurų (Bendini & Barone, 2015).

ES importe dominuoja pramonės ir vartojimo prekės: mašinos ir įrengimai, avalynės ir drabužių, baldų ir lempų prekės. ES eksportas į Kiniją yra sutelktos mašinų ir įrangos, transporto priemonėse, orlaiviuose, ir cheminių medžiagų. Dvišalė prekyba paslaugomis, sudaro tik 1/10 visos prekybos prekėmis ir ES paslaugų eksportas sudaro tik 20% ES eksporto prekių.

Po 2009 m. finansų krizės ES prekių importas iš Kinijos žymiai išaugo nuo 129,2 € milijardų 2004 iki € 302,5 mlrd. piko 2014 m. Eksportas nuo 2004 iki 2014 n. išaugo daugiau nei 3 kartus (Eurostat, EU trade with China significantly up in 2014 for both goods and services, 2015).

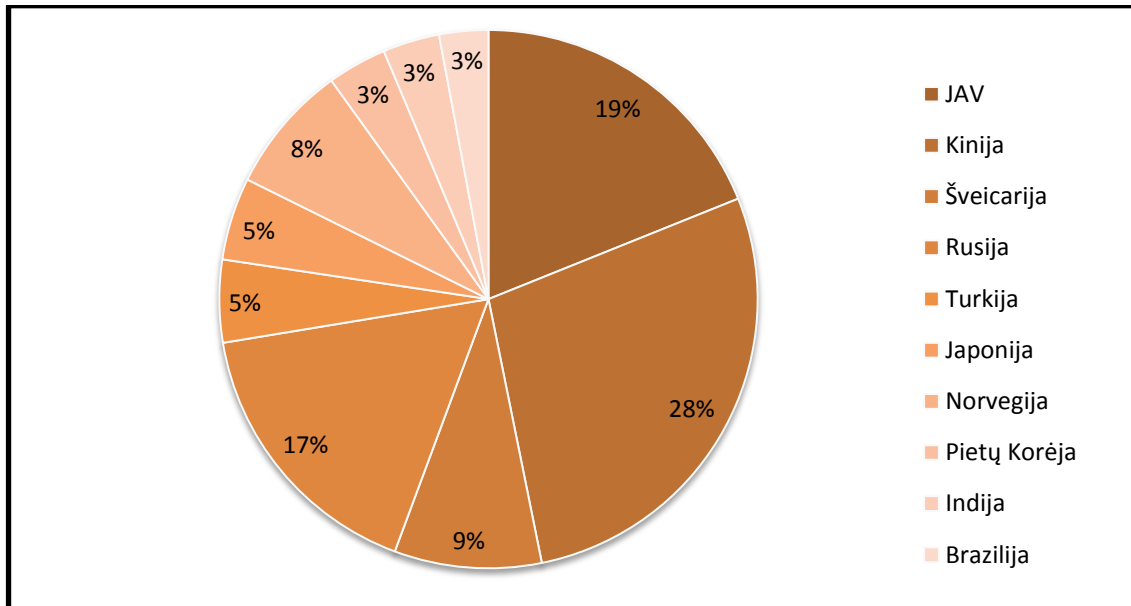
ES fiksuoja didelį prekybos su Kinija deficitą, tam įtakos iš dalies turi pasaulio ir Azijos šalių patekimo į rinką kliūčių padarinys. Investicijų srantai taip pat rodo didelę nepanaudotą potencialą, atsižvelgiant į ekonomikų dydį. Kinija sudaro tik 2-3% viso Europos investicijų užsienyje, o Kinijos investicijos Europoje auga. (European Commission, 2015)

5 pav. ES prekybos didžiausi eksporto partneriai, 2014 m. (pagal Bendini & Barone, 2015)

ES ir Kinija yra dvi didžiausios prekybos partnerės pasaulyje. Kinija yra 2 prekybos partnerė po JAV, taip pat ES yra didžiausia Kinijos prekybos partnerė. ES nori užtikrinti teisingus prekybinius ryšius, gerbti intelektinės nuosavybės teises ir įgyvendinti PPO įsipareigojimus (European Commission, 2016). ES ir Kinijos prekyba per dieną siekia 1 mlrd. per dieną. Pačios didžiausios ES prekybos partnerės 2014 m. (žr.5 pav.) JAV importavo 31 proc. viso ES eksporto, tuo tarpu Kinija – 16 proc., Šveicarija – 14 proc., Rusija – 10 proc.

6 pav. ES prekybos didžiausi importo partneriai, 2014 m. (pagal Bendini & Barone, 2015)

Vokietija pirmąjį 2014 metų pusmetį buvo didžiausia ES prekių eksporto partnerė Kinijai, šios šalies prekių eksportas sudarė 45 proc. viso ES eksporto į Kiniją, Didžiosios Britanijos 10 proc., Prancūzijos 9 proc. Taip pat, Vokietija yra didžiausia Kinijos prekių importuotoja, 2014 metais prekių apyvarta siekė 28,1 mlrd. eurų, beveik 20 proc. viso Kinijos importo į ES. Išskyrus Suomiją ir

Vokietiją, kitos ES šalys turi prekybos deficitą pirmąjį 2014 metų pusmetį. Olandija turi didžiausią deficitą, kuris siekia 22,7 mlrd. eurų.

Apibendrinant galima teigti, jog nagrinėjamu 2001-2015 m. laikotarpiu Kinijos eksportas į ES išaugo beveik 8 kartus, o importas į Kiniją iš ES tik 4,6 karto. Europos Sąjungos (ES) ir Kinijos prekybiniai ryšiai yra vieni dinamiškiausių ir didžiausių pasaulyje. ES ir Kinija yra dvi didžiausios prekybos partnerės pasaulyje. Kinija yra 2 prekybos partnerė po JAV, taip pat ES yra didžiausia Kinijos prekybos partnerė.

1.3. Kinijos ir ES prekybos politikos apžvalga

Sparčiai augant politinei ES ir Kinijos įtakai, šių dviejų šalių santykiai per pastaruosius keletą metų taip pat labai suaktyvėjo. Daugiausia dėmesio skiriama politiniam dialogui, atskirų sektorių sutartims ir instituciniams mainams. 2015 metais suėjo 40 metų Kinijos ir Europos Sąjungos diplomatiniuose santykiuose. Taip pat, 2015 metai pažymimi kaip naujas Kinijos ir ES visapusiškos strateginės partnerystės etapas. (Yanyi, 2015)

Kinija ir ES siekia pasidalinti atsakomybę skatinant taiką, klestėjimą ir tvarią plėtrą visų pasaulio šalių labui. Jos susitarė stiprinti ir plėtoti strateginę partnerystę abiejų pusių naudai, remiantis lygybės, pagarbos ir pasitikėjimo principais. Siekiant šios partnerystės ES ir Kinija priėmė 2020 strateginės partnerystės planą.

ES ir Kinijos visapusiška strateginė partnerystė pagilino ir išplėtė bendradarbiavimą įvairiose srityse. Siekiama bendrų rezultatų finansų, energetikos, technologinių inovacijų, tvaraus vystymosi ir urbanizacijos procesuose. Konsensusas buvo pasiektas tarp Kinijos ir ES penkiose naujose srityse: ES investicijų plane, skaitmeninės ekonomikos bendradarbiavime, kibernetinio saugumo klausimuose, teisės reglamentuose ir vartotojų tarpusavio mainuose.

Būtina pabrėžti, jog Kinijos ekonomikos buvimas Europoje pradėjo didėti tik nuo 2000 m. pradžios ir labai paspartėjo po 2008 m. finansų krizės. Kinija pradėjo diversifikuoti savo obligacijų portfelį pirkdama Europos obligacijas, o ne sutelkdama dėmesį tik į JAV išdo obligacijas. Kinija augančius ryšius su Europa mato kaip alternatyvą priklausomybei nuo JAV. Kinijos – ES investicijų sutartis paskatins abipuses investicijas ir sustiprins Kinijos – ES visapusišką strateginę partnerystę. Tai taip pat svarbus žingsnis Kinijai kuriant atvirą ekonomiką.

Pabrėžiama ir tai, jog Kinijos įstojimas į PPO paskatino Kinijos eksporto apimčių augimą, tačiau retai kada pabrėžiama, kad Kinijos importas išaugo beveik taip pat sparčiai. 2002 m. Kinijos kaip PPO narės importuojamos prekės pagal gamybos įmonių augimą padidėjo 58,3% ir gamybos eksporto norma išaugo 47,7 %. (Feng, 2016)

ES ir Kinija susitarė, kad ateityje investicijų sutarties sandoris turėtų pagerinti patekimo į rinką galimybes jų investuotojams nustatant tikrą teisę investuoti ir užtikrinti, kad jie nebus diskriminuojami

atitinkamų kompanijų. ES ir Kinija taip pat yra pasiryžusi spręsti pagrindines problemas, reglamentavimo aplinkos, įskaitant tuos, kurie susiję su skaidrumu, licencijavimo ir leidimų išdavimo procedūras ir užtikrinti aukšto ir subalansuoto lygio investuotojų apsaugos ir jų investicijoms. Šis susitarimas taip pat apima taisykles dėl aplinkos ir darbo susijusių dimensijų užsienio investicijų. Taip pat numatomas laipsniškas liberalizavimas investicijoms ir apropojimų panaikinimą investuotojams tiek ES, tiek Kinijos rinkose. Šie pokyčiai užtikrins paprastesnę ir labiau saugią teisinę sistemą investuotojams. (European Commission, 2016)

Kinija į PPO įstojo 2001 m. pagal sutartį, Kinija turėjo imtis kardinalių reformų ir liberalizavimo savo ekonomikoje. Būtina pabrėžti ir tai, jog nors Kinija padarė didelę pažangą įgyvendindama savo įsipareigojimus, tačiau vis dar liko neišspręstų problemų.

ES susirūpinimą kelia:

- skaidrumo stoka
- pramonės politika ir netarifinių priemonių naudojimas, kurias naudojant diskriminuojamos užsienio įmonės.
- Didelė įtaką vyriausybės kišimosi į ekonomiką, todėl valstybės valdomų įmonių dominavimas suteikia nevienodą subsidijų pasiskirstymą ir finansavimą.
- Nepakankamos apsaugos ir intelektinės nuosavybės teisės Kinijoje.

Nors Kinija ir ES vykdo sklandžią prekybą ir jų įmonės šiuo metu parduoda prekes ir paslaugas vis didesnei daliai vartotojų, tačiau didėjantis šalių bendradarbiavimas nedidina priešinimosi protekcionistinėms priemonėms. Tiek ES, tiek Kinija neturėtų leisti išsiplėtoti ekonominių ir politinių diskusijų dėl prekybinės brandos ir reguliavimo priemonių reformų. Pastarieji prekybos apsaugos atvejai, aukšto lygio sektoriuose kaip telekomunikacijos įrangos ir saulės kolektorių, sukelia politinę trintį. Nors Europai tai visų pirma yra gynybinis požiūris į Kinijos prekių prekybą. Tokie panašūs atvejai turėtų skatinti Kiniją ir ES imtis ekonominių reformų. (Fredrik Erixon, 2012)

ES Komisija įvardina pagrindinius į Kinijos rinką patekimo barjerus: skaidrumo trūkumas, valstybės intervencija į veiklą, užsienio įmonių diskriminacija, įstatymų įgyvendinimas:

- Diskriminaciniai standartai ir sudėtingos atitikties įvertinimo procedūros, kiti techniniai prekybos barjerai
- Silpna intelektinės nuosavybės teisių apsauga
- Subsidijos Kinijos verslui (valstybinės ir vietinių administracijų)
- Valstybinė kainų kontrolė, kišimasis į finansines rinkas, eksporto apribojimai, eksporto kreditų politika
- Nevieningas teisinis reglamentavimas Kinijos viduje
- Kinijos įmonių netaikomi aplinkosauginiai ir darbo standartai
- Kinijos viešųjų pirkimų rinkos uždarumas

– Užsienio kapitalo dalies ribojimas investuojant į Kiniją

Apibendrinant galima teigti, jog spartus ES ir Kinijos politinės įtakos augimas, šių šalių santykiai tapo labai dinamiški ir aktyvūs. Daugiausia dėmesio skiriama politiniam dialogui, atskirų sektorių sutartims ir instituciniams mainams. Po Kinijos 2001 m. įstojimo į PPO, šios šalies ekonominis buvimas Europoje tapo neatsiejamas ES ekonominės situacijos sprendimams. Nors Kinija daro didžiulę pažangą įgyvendinant savo išsipareigojimus, ES ši šalis vis dar kelia susirūpinimą įvairiais klausimais, vienas iš jų patekimo į Kinijos rinką barjerų reformavimas. Auganti Kinijos užsienio prekyba, milžiniškos investicijos, didžiuliai gamybos mastai suteikė Kinijai galimybę iškilti pasauliniu mastu ir privertė šalis tapti suinteresuotomis poveikiu dėl Kylančios Kinijos ekonomikos.

2. TARPTAUTINĖS PREKYBOS ĮTAKOS EKONOMIKAI IR JOS RIBOJIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Per pastaruosius 20 metų prekyba buvo veikiamą įvairių veiksnių, įskaitant informacinių technologijų pranašumus, finansinių krizių poveikį, išaugusį Pasaulinės Prekybos Organizacijos (PPO) narių skaičių, gamtos katastrofas ir geopolitinę situaciją. Šie veiksniai lėmė pirmaujančių šalių ir jų partnerių žaliavų kainų pokyčius tarptautinėje prekyboje, taip pat ir didėjančias paslaugų prekybos apimtis. Per šį laikotarpį prekyba buvo svarbus veiksnys, kuris skatino ekonomikos augimą ir suteikė galimybę milijonams žmonių išbristi iš skurdo. Pasaulinė rinka nuolat ir vis greičiau keičiasi, dabartinė pasaulinės prekybos struktūra labai skiriasi nuo buvusios prieš keliasdešimt metų. Norint tinkamai ir laiku prisitaikyti prie progreso, svarbu žinoti pagrindines tendencijas, kryptis, kuriomis juda pasaulinė prekyba (WTO, 2015).

2.1. Tarptautinės prekybos samprata

Vienas iš pirmųjų ir žymiausių šiuolaikinės ekonomikos įkūrėjų, pasisakiusių už laisvą prekybą - Adam Smith. Jo sugalvota teorija tarptautinėje prekyboje buvo menkai žinoma ir vertinama. Dabartiniu metu dauguma ekonomistų tvirtina, jog prekyba turi neabejotiną svarbą ekonomikos vystymuisi ir augimui. (Schumacher, 2012; Morgan, 1997)

Tarptautinės prekybos naudą 1998 m. aprašė ir Robert Gilpin, kuris teigė, jog „prekyba yra tarsi „augimo variklis““. Šalys, gaudamos kapitalo, technologijų srautus gali pateikti į pasaulines rinkas. Išsivysčiusios šalys turi galimybę gauti pigesnių žaliavų pramoninėms prekėms. Mažo išsivystymo šalių rinkos yra nedidelės ir prekyba su išsivysčiusiomis valstybėmis duoda didelę naudą šalių ūkiams. (Gilpin R., 1998)

Kaip pabrėžia Helian Xu, Long Cheng (2016), tarptautinė prekyba yra lyg tinklas, apibrėžtas importo ir eksporto santykių tinkle ir yra vienas iš pagrindinių dalių ekonomikoje. Burinskienė (2014) tarptautinę prekybą apibrėžia taip: „Tarptautinė prekyba – sudėtingas dinamiškas socialinės ekonominės raidos reiškinys, jam būdingi daugialypiai pokyčiai. Tarptautinė prekyba taip pat gali būti apibūdinama įvairiai: kaip veikla, vykstanti tarptautiniu mastu ir tarptautinėje aplinkoje; veikla, kurią vykdo subjektas ir kuri sudaro galimybes subjektui gauti naudą; veikla, skirta produktams“.

Steve Suranovic (2010) tarptautinę prekybą įvardina kaip ekonomikos sritį, kuriai taikomi mikroekonominiai modeliai. Modelių turinys apima pagrindines pasiūlos ir paklausos analizę tarptautinėse rinkose, vartotojų elgseną, konkurencingumą, oligopolinę ir monopolinę rinkos struktūrą ir rinkos veiksnių poveikį aplinkai.

Pasaulio prekybos organizacija tarptautinę prekybą aiškina kaip veiksmą, kurio metu yra gabenamos prekės, jas gabenant per teritorines valstybių sienas. Dar analizuojant kitą požiūrį,

tarptautinė prekyba neatsiejama nuo importo ir eksporto veiklų, kurių metu vyksta tarptautinis prekių pardavimas ir pirkimas.

1 lentelė. Tarptautinės prekybos sąvokos formulavimas (sudaryta darbo autorės)

Autorius	Apibrėžimas
Bernatonytė (2011)	„Tarptautinė prekyba – tai pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų“.
Burinskienė (2010)	„Tarptautinė prekyba – sudėtingas socialinės ekonominės raidos reiškinys, pasižymintis dinamiškumu, besireiškiančiais daugialybiais pokyčiais. Ši reiškinį veikia tokie procesai kaip globalizacija, žinių taikymas ekonomikoje, Europos Sąjungos raida ir plėtra“. (Burinskienė A. , 2010)
Vijayasri (2013)	Prekyba yra tarptautinė prekių, žaliavų ir technologijų transformacija, skatinanti gerovę dviem būdais: išplečia šalies produkcijos rinką ir gali užtikrinti geresnes eksporto kainas. (Vijayasri, 2013)
Abboushi (2010)	Šalių prekyba tarpusavyje, keičiantis prekėmis ir paslaugomis. (Abboushi, 2010)
Adam Gonnelli (2010)	Prekių ir paslaugų pirkimas iš vienos šalies į kitą vadinamas importu ir prekių ir paslaugų pardavimas į kitą šalį – eksportas. Prekyba dažniausiai vykdoma tarp įmonių, nors vyriausybė ir individualūs vartotojai perka ir parduoda prekes ir paslaugas tarptautiniu mastu taip pat.
Justas Laurinavičius, Rūta Čiaponytė	Užsienio prekyba – tarptautinės ekonomikos dalis, pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis įvairiose šalyse tarp pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų.

Pirmiausiai norint suprasti tarptautinės ekonomikos svarbą ir jos teikiamą naudą būtina išsiaiškinti pagrindinių tarptautinių teorijų prielaidas, egzistavimo priežastis, esminius skirtumus ir bruožus bei šių teorijų reikšmę šių dienų pasaulyje. Dabartiniame pasaulyje egzistuoja keletas skirtingų tarptautinės prekybos modelių. Modeliai padeda lengviau paaiškinti vykstančius procesus. Remiantis atskirais modeliais gali būti daromos skirtingos prielaidos vykstantiems procesams, taip pat gali būti pabrėžiami skirtingi procesų esminiai aspektai. Dažniausiai išskiriami trys pagrindiniai modeliai: Rikardo modelis, specifinių gamybos veiksmų modelis ir Hechsherio-Ohlino modelis. Norint visapusiškai apžvelgti realias situacijas, vieno modelio neužtenka. Tokiu atveju geriausia yra remtis įžvalgomis, paremtomis visais modeliais. Dėl šių bendrų bruožų, visi modeliai gali būti sujungti į vieną visumą, tai yra, bendresnį atvejį, kuris naudojamas visai pasaulio prekybos ekonomikai analizuoti.

Rikardo modelis (Ricardian model)

D. Rikardas sukūrė modelį, kuris yra grįstas lyginamojo pranašumo teorija. Ši teorija teigia, jog šalys gamina ir eksportuoja tokias prekes, kurių gamybos išlaidos yra mažesnės nei kitose šalyse. Rikardas įrodė, kad naudą gali gauti ne tik šalys, kurios turi absoliutųjį pranašumą gamyboje, bet ir šalys, kurios turi lyginamąjį pranašumą. Gamybos galimybės yra nustatomas pagal išteklių, tokių, kaip darbo jėga ir įvairūs ištekliai gamybai, pasiskirstymą tarp įvairių sektorių. (Giri, 2012)

Šis modelis teigia, jog prekyba vystoma dėl skirtingo technologinio išsivystymo šalyse.

Pagrindinės prielaidos Rikardo modeliui egzistuoti:

- 2 šalys;
- 2 produktai;
- Abu produktai naudoja tik vieną gamybos veiksnį;
- Darbas yra elastingas abejose šalyse;
- Darbas yra mobilus kiekvienoje šalyje, tačiau nemobilus tarptautiniu mastu;
- Technologinio išsivystymo skirtumai tarp šalių;
- Nėra transportavimo kaštų ir prekybos kliūčių;
- Tobula konkurencija veiksnių ir gamybos rinkoje.

Apibendrinant galima teigti, jog toks modelis buvo sukurtas siekiant parodyti, kad laisvoji prekyba yra daug efektyvesnė ir pranašesnė nei apribota.

Specifinių gamybos veiksnių modelis (The specific factors model).

Šis modelis apima keletą gamybos veiksnių, bet kai kurie yra specifiniai ir tinka tik tam tikriems sektoriams, kur yra dirbama. Specifiniu gamybos veiksnių modeliu remiasi ir Rikardo modelis, tačiau skirtumas yra toks, jog šiame modelyje vietoj vieno gamybos veiksnio nagrinėjamos trys veiksniai: darbo jėga, kaip Rikardo modelyje laisvai judanti tarp šakų, bei du specifiniai gamybos veiksniai, iš kurių kiekvienas yra naudojamas tik vienoje konkrečioje šakoje. Jis taip pat fiksuoja trumpalaikės prekybos pasekmes pajamų pasiskirstymui.

Sruranovic (2010) teigia, jog šis modelis yra H-O modelio variacija, nes gamybos technologijos yra identiškos ir prekyba atsiranda dėl skirtumų gamybos proporcijose. Šalys eksportuoja tas prekes, kurios gausiai naudoja gamybos veiksnį. Dažniausiai šis modelis analizuojamas, darant prielaidą, jog šalį atitinka aprašytas H-O prekybos modelis.

Taikant šį modelį, daugiau pajamų gaunama iš gamybos veiksnių, naudojamų eksportuojamų prekių gamyboje, o mažiau pajamų - konkuruojančių su importuojamomis prekėmis produktų gamyboje. Specifinių gamybos veiksnių modelis patvirtina Rikardo suformuluotą išvadą, kad laisva prekyba yra pranašesnė už suvaržytą, tik atsiranda laiminčių ir pralaiminčių sąvoka.

Hechsherio-Ohlino modelis (Heckscher-Ohlin model)

Šis modelis yra vienas iš svarbiausių tarptautinės prekybos modelių. Jis praplečia Rikardo modelį – įvedamas antras gamybos faktorius (2 prekės, 2 veiksniai, 2 šalys), tai yra vienas iš paprasčiausių pusiausvyros modelių. Šiame modelyje įvairūs veiksniai gali judėti skirtingose sektoriuose. Tai reiškia, kad veiksniai tinka ne tik vienam konkrečiam sektoriui. Išteklių skirtumai (išteklių prieinamumas šalies lygmeniu) kontroliuoja prekybą. Šis modelis taip pat fiksuoja ilgo

laikotarpio prekybos įtaką pajamų pasiskirstymui. Pagal modelį prekių gamybai naudojami du veiksniai: darbas ir kapitalas. (Giri, 2012)

Klaus Desmetir José Riera (2011) išskiria šias pagrindinės prielaidas Hechsherio-Ohlino modeliui:

- Tobulos konkurencijos sąlygos;
- 2 šalys;
- 2 sektoriai;
- 2 gamybos veiksniai mobilūs tik tarp sektorių (bet ne tarp šalių);
- Vienoda šalių naudojama technologija gamybai;
- Vienodi vartotojų poreikiai. (Krugman Obsfeld, 2012)

H-O modelis rodo, jog gamybos galimybių kreivė bus įgaubta, todėl gali padidinti alternatyviuosius kaštus. Tokio pokyčio rezultatas – visiška specializacija kaip Rikardo modelyje nėra tikėtina. Taip pat prekyba sukelia pajamų perskirstymą tarp darbo ir kapitalo. Šalys eksportuoja prekes, kurių gamybai suvartojama daugiau išteklių. (Suranovic & Suranovic, 2010)

Nepaisant visų skirtumų, visi šie modeliai turi ir bendrų savybių. Tarkime, gamybiniai pajėgumai ekonomikoje gali būti apibūdinti tam tikra riba, iki kurios gaminama. Lyginant skirtingas gamybos galimybes sužinoma, kiek prekyba gali išaugti. Antra, gamybos galimybės kiekviename modelyje apibrėžia, kiek santykinai šalis gali turėti atsargų. Ir trečia, pasaulio pusiausvyra nustatoma pagal pasaulinį paklausos ir pasaulinį pasiūlos grafiką, kuriam įtakos turi nacionalinis pasiūlos grafikas ir atsargos. Taigi nors iš esmės kiekvienas modelis turi savo specifines savybes, bendri bruožai leidžia mums juos jungti į vieną ir nagrinėti plačiau kaip standartinį prekybos modelį.

Tarptautinėmis prekybos teorijomis yra vadovaujamasi ir šiandien nagrinėjant tarptautinės prekybos vystymąsi, tik pritaikant modelį pagal esamą situaciją ir sąlygas. Tarptautinės ekonomikos svarba tampa vis svarbesnė tyrimų srityje dėl integravimosi tarptautinėse rinkose. Dažnai įmonės, vartotojai, vyriausybė supranta, kad jų gyvenimui įtakos turi ne tik tai, kas vyksta šalyje, bet ir tai, kas vyksta visame pasaulyje. Vartotojai perka prekes ir paslaugas iš viso pasaulio. Vietinės įmonės konkuruoja su užsienio gamintojų produkcija, tačiau daugelis įmonių neturi galimybių plėsti savo produkcijos pardavimo rinkas.

Anot Bernatonytės (2011) pagrindiniai užsienio politikos tikslai:

- dalyvavimas tarptautiniame darbo pasidalijimo procese;
- eksporto ir importo apimčių kitimas;
- tarptautinės prekybos struktūros pokyčiai;
- šalies aprūpinimas ištekliais;
- eksporto ir importo kainų santykio pasikeitimas.

Mitra Shahsavani ir C.Basavaraju (2016) teigia, jog yra įvairių prekybos formų ir technologijų naujienų, kurios pakeitė ekonominę tendenciją tarp įvairių pramonės šakų. Tokiu būdu, tarptautinė prekyba tapo tiesiogiai susijusi su procesais visame pasaulyje, atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos modelį. Šie procesai susiję su technologine pažanga, su globalizacijos procesais prekybos ir kapitalo rinkose, informacijos prieinamumo, kapitalo internacionalizavimo ir tarptautiniu darbo pasidalijimu lygiu. Šie veiksniai sudaro pagrindą prekybai, jei jie visi būtų standartizuoti visame pasaulyje, tada naudą iš tarptautinės prekybos būtų gaunama visur.

Pasak Taylor (2012) globalizacija yra didesnis tarptautinės ekonominės integracijos procesas, kuris apima spartų tarptautinės prekybos prekėmis ir paslaugomis, finansinių pervedimų ir tiesioginių užsienio investicijų plėtrą šalyse. Globalizacijos procesas pastaruosius dešimtmečius paspartėjo, nes atsirado sparčių pokyčių informacijų ir komunikacijų sektoriuje, todėl sumažėjo transporto išlaidos ir greičiau surenkami informacijos šaltiniai.

Tarptautinė prekyba yra vienas pagrindinių veiksnių, kurie gali suteikti ekonomikos augimą pasaulio mastu. Vykstant tarptautinei prekybai paklausos ir pasiūlos kainos yra veikiamos pasauliniu mastu. Prekyba suteikia šalims ir vartotojams galimybę įsigyti prekių ir paslaugų, kurių nėra jų šalyje. Prekės ir paslaugos, kurios yra parduodamos užsienyje, apibrėžiamos kaip importas ir eksportas. Importo ir eksporto duomenys šalyje fiksuojami einamosios sąskaitos balanse. Pažymima, jog tarptautinė prekyba išsivysčiusiems šalims leidžia efektyviai išnaudoti savo technologijų, kapitalo ir darbo išteklius. (Vijayasri, 2013)

Ramanarayanan (2015) pastebi, jog prekybos apimčių augimas gali būti labai lėtas dėl išteklių pasiskirstymo ir prekybos politikos sistemos. Importas, lyginant su vidaus pirkimu, keičiasi lėtai reaguojant į pokyčius dėl santykinės importo kainos pasikeitimo. Šiems pasikeitimams įtakos gali turėti skirtingi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, išteklių netgi vidaus rinkos suvartojimo apimtys. Norint išsiaiškinti tarptautinės prekybos procesus būtina apibrėžti ir susisteminti importo ir eksporto sąvokas (žr. 2 lent.).

2lentelė. Importo sąvokos formulavimas (sudaryta darbo autorės)

Autorius	Apibrėžimas
Verslo žodynas (2015)	Importas – prekių ir paslaugų pirkimas iš užsienio valstybių.
V. Snieška ir kt. (2006)	Importas – tai prekės ar paslaugos, pagamintos užsienyje ir nupirktos naudoti kitoje šalyje.
Joshi, Rakesh Mohan, (2009)	Importas yra prekių judėjimas iš vienos šalies į kitą. Šalis, kuri atsiveža produktą yra importuotoja.
LR Muitinė (2011)	Importas – tai užsienio valstybės prekių ar paslaugų, dažniausiai skirtų prekybai, įvežimas į valstybę. Importuotų prekių galutinis vartotojas yra valstybės, į kurią importuojama, gyventojai ar organizacijos, o pardavėjas/tiekėjas – užsienio valstybių gamintojai, tiekėjai.

Engel (2011) pažymi, jog yra du veiksniai, kurie daro įtaką importo svyravimams: galutinių prekių paklausos pokyčiai bei vidaus ir užsienio šalių produktų pasikeitimas. Šis autorius daro prielaidą, jog atsižvelgiant į prekybos sąlygų kintamumą ir pakaitalų apsisikeitimą tarp vidaus ir užsienio rinkų, mažas paklausos kintamumas lemia nepastovumą importo ir eksporto apimtyse. Importo ir eksporto kaita yra pagrindinis komponentas ekonomikoje.

Tarptautinę prekybą ir eksporto sąsajas nagrinėjo Alessandriay ir Choi (2012), kurie teigė, jog eksportuojama tik tada, kai tikimasi, kad eksportas padengs atsiradusias išlaidas. Dažnai pasitaiko, kad viršijus gamybos sąnaudas, eksportuotojai renkasi eksportuoti arba parduoti produktus vidaus rinkoje patiriant išaugusias išlaidas.

Pažymima, jog eksporto procesus yra lengviau paaiškinti nei importą. Beveik prieš tris šimtmečius šalys eksportavo prekes ir paslaugas dėl prekių įvairovės ir dėl galimybės parduoti prekių perteklių užsienio rinkoms. Be to, prekės ar paslaugos galėjo būti parduodamos didesnėmis nei vidaus rinkos kainomis. Šiandienos pasaulio ekonomikoje eksportas turi šiek tiek kitokius tikslus besivystančiose ir pramonės šalyse (Institute, 2012). Autorių naudojamos eksporto sąvokos pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Eksporto sąvokos formulavimas (sudaryta darbo autorės)

Autorius	Apibrėžimas
Kevin L. Kliesen, John A. Tatom (2013)	Prekių pardavimas užsienio valstybei. Eksportas pagrindinis veiksnys skatinantis gamybos atsigavimą.
Antonio Navarro, Jorge Arenas, F. Javier Rondán-Cataluña, Manuel Moreno (2016)	Įmonės eksportuojama produkcija į išorės rinkas įgyvendinant ekonominius, strateginius tikslus.
Li Gan, Manuel A. Hernandez, Shuang Ma (2016)	Eksportas yra tarptautinės prekybos dalis. Prekės yra gaminamos vienoje šalyje ir siunčiamos į kitą šalį parduoti.
Verslo žodynas (2015)	Eksportas prekių ir paslaugų išsiuntimas už nacionalinių ribų prekybos tikslais ir užsienio valiutos realizavimo.

Bems, Johnson ir Yi (2013) nagrinėjo tarptautinę prekybą kaip raktą, kuris parodo prekybos ir BVP ryšį, taip pat pažymi, jog tarptautinei prekybai įtakos turi ir išlaidų pokyčiai įvairiuose sektoriuose. Autoriai pabrėžia, jog tarptautinės prekybos apimčių pokyčiams įtakos gali turėti pasaulinė recesija, kuri pasireiškia dideliu vartojimo prekių nuosmukiu. Ekonomikos augimas yra vienas iš pagrindinių makroekonomikos rodiklių, kuris siejamas su gerovės ir šalių pragyvenimo lygio raida. Šis augimas dažniausiai matuojamas bendrojo vidaus produkto (BVP) pokyčiu per tam tikrą laikotarpį.

Siekiant išnagrinėti šalies padėtį tarptautinėje prekyboje, verta naudoti prekybos balanso ir mokėjimo balanso statistinius duomenis. Perteklinis prekybos balansas atsiranda, šalies eksportui viršijus jos importą. „Neigiamas“ balansas prekyba arba prekybos deficitas, atsiranda, kai šalies

importas viršija eksportą. Prekybos balansas apima tik prekių pirkimus ir pardavimus. Norint apibendrinti šalies ir likusio pasaulio ekonominių operacijų duomenis, reikia žiūrėti į mokėjimų balansą.

Bet kuri šalis, kuri pereina iš autarkijos į laisvąją prekybą, gali patirti teigiamus pajamų pokyčius. Yra teigiama, kad visi tarptautinės prekybos nariai gali gauti naudą iš tokios prekybos. Kita vertus, šiandien naudos ir nuostolių klausimas įgavo šiek tiek kitokį požiūrį. Taip yra, nes įsitraukusi į tarptautinę prekybą šalis tampa priklausoma nuo vyraujančių kainų, ir tai gali pagelbėti arba pakenkti, priklausomai nuo to, ar santykinė eksporto kaina pakilo ar nukrito (Richard E. Caves, 2007).

Ekonomikos augimas kitose šalyse reiškia didelę konkurenciją. Tai šalies eksportuotojams sukelia didesnę konkurenciją pasauliniu mastu, nes vietos gamintojai tokiu atveju yra priversti konkuruoti su užsienio eksportuotojais. Viena vertus, ekonomikoje gamybos pajėgumų augimas turi būti vertinamas teigiamai, nes tokiu atveju šalis gali parduoti daugiau į pasaulio rinką dėl augančios gamybos. Taip pat augimo teikiama nauda gali būti perduota užsienio gamintojams dėl žemesnių kainų eksportuojamiems produktams, negu tiems, kurie pagaminami šalies viduje. Didesnis augimas negu kitose šalyse lemia prekybos nuostolius, nes griauna pelną dėl augimo. Tačiau toks augimas gali būti naudingas kitoms (importuojančioms) šalims dėl išaugusio tos šalies eksporto. Taip nutinka dėl to, kad augimo metu padidėja importo poreikis, bet kartu reikia didinti ir eksportą, nes atsiranda jo perteklius (Richard E. Caves, 2007; Paul R. Krugman, 2012).

Pasak Baboo (2012), šalys, atvėrusios savo ekonomiką tarptautinei prekybai, įgyja daugiau galimybių parduoti prekių ir paslaugų. Prekybos eksportas gali būti apibrėžtas, kaip prekių ir paslaugų, kurios yra gaminamos vienoje šalyje ir parduodamos kitoje, pardavimas. Šalys dažniausiai eksportuoja tas prekes, kurios turi santykinį pranašumą, augant šalių eksportui, šios šalys linkusios specializuotis konkrečioje gamyboje. Bidabad (2015) priduria, jog daugelis ekonomistų sutaria, jog tarptautinė prekyba yra nenuginčijamai svarbi ekonomikos augimui ir plėtrai. Tarptautinė prekyba sukelia tarptautinį darbo pasidalijimą ir specializacijas tarp šalių bei skatina tarptautinį bendradarbiavimą. (Bidabad, 2015)

Tarptautinė prekyba yra pagrindinė priežastis ekonominei plėtrai. Empiriniai tyrimai rodo, kad aktyvesnis dalyvavimas tarptautinėje prekyboje skatina ekonomikos augimą, kuris turi įtakos plėtrai į užsienio valstybes. Plėtra į užsienio valstybes gali pasireikšti per TUI, kurios kartu su technologijų srautu pasireiškė tik 1960 m. Tuo metu buvo atkreiptas dėmesys, kad technologijų gyvavimo ciklas yra paremtas TUI ir prekybos srautais. TUI poveikis priimančioje šalyje tarptautinės prekybos balansui nėra vienareikšmis. TUI suteikia galimybę padidinti eksporto apimtį, tačiau tuo pačiu metu padidina ir importo srautus į šalį (Sen, 2010).

Tarptautinės prekybos apimtis priklauso nuo bendro pasaulio prekybos lygmens ir nuo specifinių veiksnių, tokių, kaip šalies turimų gamtinių išteklių gausa, vidaus rinkos. Pavyzdžiui, šalies, kurios didelė vidaus rinka, ūkio subjektai apskritai perka daugiau. Šalių, gerai apsirūpinusių gamtiniais ištekliais, tokiomis, kaip nafta, ūkio subjektai, yra linkę parduoti daugiau. Vadinamųjų sausumos supamų šalių, t. y. šalių, kurios neturi tiesioginės prieigos prie jūros uostų, ūkio subjektai, plėtodami užsienio prekybą, dėl daug aukštesnių transportavimo kainų susiduria su prekių gabenimo sunkumais. Pabrėžiama ir tai, jog ekonominė plėtra ir jos perspektyvos turi didelę įtaką produkcijos importo apimtims. Ūkio plėtros tempai tiesiogiai veikia vidaus vartojimą – kuo didesnis gyventojų pajamų lygis, tuo sparčiau didėja pajamos, tenkančios vienam gyventojui, dėl to išauga paklausa importuojamoms prekėms. Taip pat aukštesnis pajamų lygis turi įtakos mažesnei konkurencijai vidaus rinkoje, kadangi suteikia galimybę rinkoje atsirasti naujiems konkurentams, produkcijos pakaitalams ir prekių asortimentui (Ateities visuomenės institutas, 2013; Pasaulio bankas 2012).

Europos Komisija (2010) teigia, jog norint, kad tarptautinė prekyba skatintų augimą ir vystymąsi, reikia ne tik muitų tarifų mažinimo. „Plėtojant modernią ir vystymąsi skatinančią prekybos politiką reikia spręsti įvairius ir sudėtingus klausimus – nuo palankesnių sąlygų prekybai sudarymo vietos ir regiono lygmenimis iki techninių, socialinės srities ir su aplinka susijusių taisyklių, pagrindinių teisių užtikrinimo, investicijas skatinančių priemonių, intelektinės nuosavybės teisių apsaugos, paslaugų reguliavimo, konkurencijos politikos ir viešųjų pirkimų skaidrumo bei patekimo į rinką juos vykdanč“.

Bernatonytė (2011) įvardina tris pagrindines tarptautinės prekybos ekonomines prielaidas. Pirmoji skirtingos gamybos sąlygos. Skirtumai atsiranda atsižvelgiant į klimato sąlygas, išteklių pasiskirstymą, kas lemia skirtingų prekių ir paslaugų įvairovę. Antroji priežastis - skirtingi gamybos našumo lygiai. Kiekvienoje šalyje skiriasi transportavimo, gamybos, technologijų įsisavinimo lygis, todėl šalys yra linkusios gaminti tai, kas reikalauja mažesnių išlaidų. „Išteklių pasiskirstymo ir technologijų poslinkiai skirtingose šalyse skatina prekių gamybos efektyvumo pokyčius. Trečioji prielaida - skonių, polinkių, prioritetų įvairovė“.

Apibendrinant galima teigti, dauguma autorių tarptautinę prekybą apibrėžia kaip prekių ir paslaugų apsikeitimą tarp kelių šalių. Tarptautinę prekybą galime sieti su vykstančiais globalizacijos procesais: informacijos prieinamumu ir jos apsikeitimo lygiu, kapitalo internacionalizavimu ir šalių ekonomikos atvirumo laipsnio pasikeitimu. Šie procesai skatina šalių ekonomikos augimą, kuris turi teigiamos įtakos šalių tarptautinės prekybos plėtrai. Mokslinė literatūra parodė, kad ekonominis augimas ir tarptautinė prekyba yra neatsiejami dalykai ir vienas kitam turi teigiamos įtakos. Ekonominio augimo nauda gaunama ne tik eksportuojančios šalies gyventojams, bet ir gali būti naudingas importuojančioms šalims. Kiekvienos šalies ekonomikos procesai yra neatsiejama tarptautinės prekybos dalis, kadangi šalies vykdoma politika gali paskatinti prekybos apimtį. Atskiros

šalys atsižvelgdamos į savo ūkio būklę, taiko skirtingas prekybos formas. Prekybos sąlygos lemia eksporto apimtį ir šalies gerovės pokyčius.

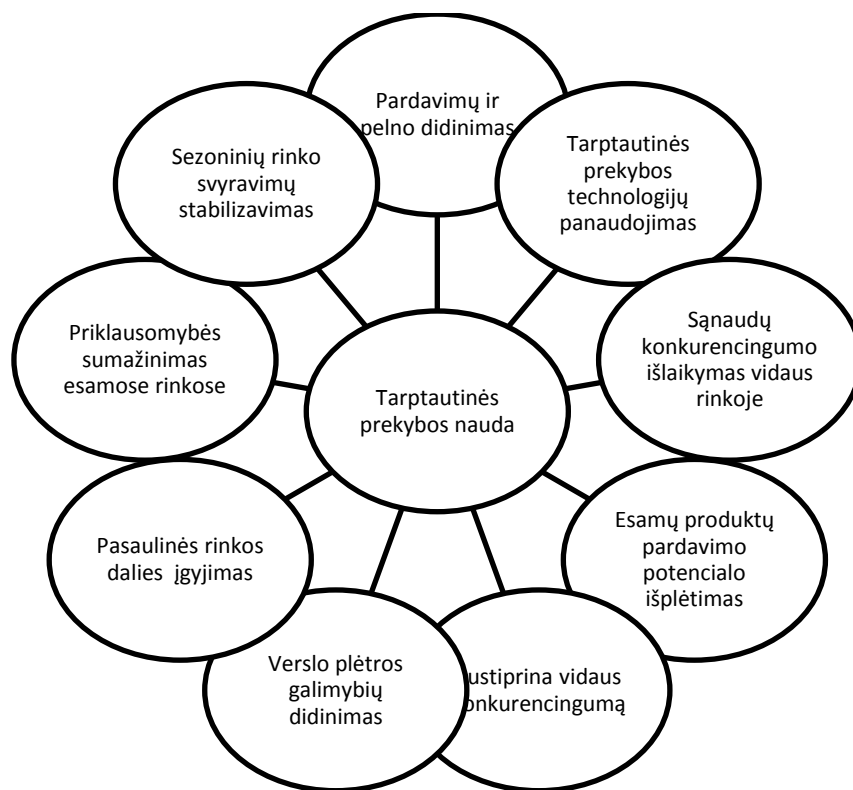
2.2. Tarptautinės prekybos poveikis ekonomikai

Vykstant prekybai tarp šalių, kiekviena šalis patiria naudą, tačiau ši nauda šalies viduje pasiskirsto netolygiai. Analizuojant naudą šalies lygiu, atsižvelgiama į kainų lygį ir prekybos apimtį. Nauda didesnė tuo atveju, jei ženkliai pasikeitė eksporto ir importo kainų santykis, apimtys. (Bernatonytė, 2011) Būtina pabrėžti ir tai, jog per pastaruosius amžius atsivėrė naujos prekybos galimybės, atsirado naujų rinkų ir naujų išteklių, kurie keičia tarptautinės prekybos procesus.

Tarptautinė prekyba sumažino skirtumus žemo ekonominio išsivystymo šalyse. Tyrimai parodė, jog per II Pasaulinį karą pasireiškė maža tendencija dėl pajamų konvergencijos Europos Ekonominės Bendrijos šalyse. Ši tendencija buvo pastebėta. Visame pasaulyje šalys dėjo visas pastangas išlaikyti pinigų politiką, kuri turėjo nulinę infliaciją, taip sumažinant apribojimus pasaulio prekyboje. Atlikus tyrimus tarptautinėje prekyboje, buvo nustatyta, jei šalys sumažina savo tarifus, tai suteikia galimybę didinti augimą ilgalaikėje perspektyvoje, taip pat nustatyta, jog vieningas tarifų sumažinimas sukelia spartesnį augimą.

Pasak Burinskienės (2014): „Prekyba yra itin svarbi ryšiams tarp šalių palaikyti. Apskritai yra nustatyta, kad eksporto ir importo veikla teigiamai koreliuoja su ekonomikos augimu, o padidėjusi prekybos reikšmė reiškia ir tai, kad prekybos šalys, kurios yra įsitraukusios į didesnio masto abipusę prekybą, turint mintyje jų makroekonominis rodiklius, vis labiau ekonomiškai integruojasi“.

David Ricardo, klasikinės teorijos ekonomistas, remdamasis lyginamojo pranašumo teorija aiškina, kaip prekyba gali būti naudinga visoms šalims: vartotojams, įmonėms, šalims, kol prekės yra gaminamos mažesniais kaštais. Grynoji nauda iš tokios veiklos yra vadinamas pelnas iš prekybos. Tai yra vienas iš svarbiausių sąvokų tarptautinėje prekyboje. Tuo tarpu kitas, klasikinės teorijos ekonomistas Adam Smith, sukūrė absoliutaus pranašumo teoriją ir parodė, kad šalis gali pasinaudoti tarptautinės prekybos teikiamais privalumais, jei prekės yra pagaminamas su mažesniais darbo sąnaudomis. (C.Basavaraju, 2016)

7 pav. Tarptautinės prekybos privalumai (sudaryta autorės pagal Shahsavani ir Basavaraju 2016)

Tarptautinė prekyba gali sumažinti skurdą ir padidinti ekonomikos augimą didinat investicijas ir komercines galimybes. Didėjant konkurencingumui šalys sumažina gamybos išlaidas, įsigyja daugiau finansinio turto, padidina produktų pridėtinę vertę. Eksporto įvairovė leidžia besivystančioms šalims patekti į naujas rinkas ir gauti naujų žaliavų naujoms gamybos galimybėms. Prekybos atvirumo laipsnis padidina išplėsti verslo galimybes vietas įmonėms naujose rinkose, pašalinti nereikalingas kliūtis ir palengvinti eksporto sąlygas. Būtina pabrėžti ir tai, jog prekyba vaidina svarbų vaidmenį kokybės, darbo ir aplinkos standartų tobulinime, konkurencijos skatinime bei žinių ir praktikos apsikeitime (European Commission, 2013; Stiglitz, 2010; Abboushi, 2010).

Kaip vieną iš pagrindinių priežasčių vyksti tarptautinei prekybai galime laikyti galimybę ką nors parduoti arba kažką nupirkti. Prekyba sukuria darbo vietas, pritraukia investicijas, vilioja naujas technologijas bei siūlo platesnį produktų ir paslaugų pasirinkimą. Vartotojai leidžia, taupo ar moka mokesčius iš savo uždarbio. Vyriausybė naudoja mokesčius paslaugų teikimui, kurios kuria naujas darbo vietas. Kai vartotojai taupo, kapitalo rinkos gali skolinti pinigus kitiems, kurie lėšas išleis vartojimo prekėms ar kurs savo verslą, taip didindami naujų darbo vietų skaičių. Jei vartotojai leidžia savo pinigus, jie kuria paklausą, o pagal ją kuriamos naudos darbo vietos.

Tarptautinės prekybos naudą apibendrina (Vengrauskas & Perminienė, 2003):

Galimybė įsigyti pigesnių produktų ir žaliavų. Importuojamos prekės gali būti daug pigesnės ir apimti mažiau išlaidų nei jų gamyba šalies viduje.

Galimybė gaminti naujus produktus (technologijų importas). Šalys gali padidinti savo gamybos efektyvumą, nes dažniausiai šalys gali gaminti tik kelių rūšių prekes ar paslaugas. Tačiau žinių trūkumas ar išteklių panaudojimo ir apdirbimo klausimai sukelia neefektyvią ir neveiksmingą gamybos procesą. Prekyba leidžia užpildyti šias spragas kiekvienos šalies gamybos procesuose.

Didesnė prekių įvairovės atsiradimas (atsivežamas iš kitur). Dauguma besivystančių šalių neturi gamybos procesų, kurie žaliavas apdorotų galutiniam produktui. Taip pat kaimyninės šalys gali importuoti produktus dažniau.

Masto ekonomija (galimybė gaminti mažesniais kaštais). Besivystančios šalys patiria naudą didindamos savo prieinamumą ekonominiams ištekliams. Šalys dažniausiai turi ribotus žemės, darbo ir kapitalo išteklius. (Do, Levchenko, & Raddatz, 2016)

Konkurencijos padidėjimas (kyla technologinis lygis, gamybos efektyvumas, atsiranda naujos prekės). (Vitez, 2015; Surugiu & Surugiub, 2015)

Naujų darbo vietų kūrimas. Verslas gauna pinigus už parduotą produkciją ar paslaugas užsienio įmonėms. Pavyzdžiui, jei užsienio įmonėms perka Kanados produkciją, tai jos kuria naujas darbo vietas Kanadoje. Kanadai eksportas yra labai svarbus, nes sukuria vieną iš trijų darbo vietų. 40 proc. Kanados produkcijos yra eksportuojama.

Investicijų pritraukimas. Prekyba yra neatsiejama investicijų dalis. Dauguma užsienio įmonių investuoja į biuro, gamyklos ar logistikos terminalo statybas, kad supaprastintų prekybą ir kaštus. Ši investicija sukuria naujų darbo vietų, o taip apt pritraukia tarptautinių investuotojų.

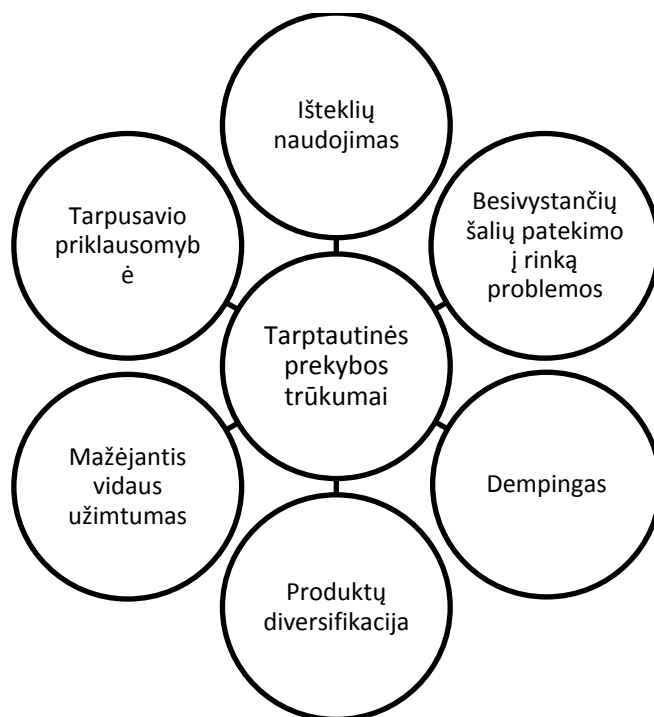
Naujų technologijų ir medžiagų įsisavinimas. Naujų technologijų įsisavinimas skatina konkurencingumą ir pelningumą. Jei įmonė gali sukurti mašiną, kuri dirba greičiau, geriau ir pigiau, tada verslas gamina labiau konkurencingas prekes tarptautinėse rinkose.

Burinskienė (2014) savo darbe teigia, jog gali būti įvardinami kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai vertinant tarptautinę prekybą. Pokyčiams nusakyti naudojami augimą galintys įvertinti rodikliai. „Kiekybiniai pokyčiai apibrėžiami kaip daugiau to paties pardavimas arba apimtys didinimas investuojant, o kokybinius pokyčius lemia pažangesnės infrastruktūros.

Tarptautinės prekybos naudą apibrėžia ir (Vijayasri, 2013). Jis teigia, jog išsivysčiusios šalys gali efektyviai išnaudoti savo išteklius, kaip technologijos, kapitalas ir darbas. Daugelis šalių turi gamtinių išteklių ir įvairaus turto (darbo, technologijų, žemės, kapitalo), šios šalys gali gaminti produktus daug efektyviau ir parduoti juos mažesniais kainomis nei kitose šalyse. Tarptautiniai mainai leidžia skirtingoms šalims dalyvauti pasaulio ekonomikoje ir tiesioginių užsienio investicijų skatinime. Šios investicijos nukreipiamos į užsienio įmonių turtą, taip šalis gali tapti konkurencinga rinkos dalyve.

Besivystančios šalys vis dažniau tampa pagrindine priežastimi, kuri skatina ekonomikos efektyvumą. Prekyba tarp šių šalių tampa tokia pat svarbi, kaip ir jų tarpusavio ryšiai su

išsivysčiusiomis šalimis. Be to, augant vidaus rinkai ir siekiant regioninės ekonominės integracijos prekyba suteikia galimybę pajvairinti importuojamų prekių pasirinkimą nuo tradicinių, jau gaminamų šalyje. Nors atlikta daug tyrimų dėl tarptautinės prekybos privalumų ir apibrėžtas prekybos teigiamos poveikis, negalima užmiršti, kad tarptautinė prekyba turi ir neigiamų aspektų.

8 pav. Tarptautinės prekybos trūkumai (sudaryta autorės pagal Shabsavani ir Basavaraju, 2016)

Vidaus pramonės šakų vystymasis. Tarptautinė prekyba turi neigiamą poveikį vidaus pramonės plėtrai. Prekyba kelia grėsmę pramonės išlikimui. Dėl užsienio konkurencijos ir neriboto įvežimo pramonės šakos šalyje gali žlugti.

Ekonominė priklausomybė. Mažai išsivysčiusios šalys yra priklausomos nuo išsivysčiusių šalių ekonominės plėtros. Tokia priklausomybė dažnai veda prie ekonominio išnaudojimo.

Politinė priklausomybė. Tarptautinė prekyba dažnai skatina pavergti, tai gali susilpninti ekonominę nepriklausomybę, kas kelia grėsmę politinės priklausomybės iškilimui.

Prarandama galimybė panaudoti gamtos išteklius. Per didelis eksporto kiekis gali išnaudoti gamtos išteklius šalyje per trumpesnę laiko tarpą, tai gali sukelti ekonominės būklės suprastėjimą ilgalaikėje perspektyvoje.

Prekių sandėliavimas. Kartais paklausios prekės yra ne tik vartojamos šalyje, tačiau šias prekes eksportuojant taip pat siekiama uždirbti iš užsienio valiutos pokyčio. Ši situacija sukelia prekių trūkumą vidaus šalyje ir sukelia infliaciją. (Stiglitz, 2010; C.Basavaraju, 2016)

Kultūrinis identitetas. Pagrindinis eksportas vyksta apsiukeičiant kultūrinėmis vertybėmis, tradicijomis ir prekėmis. Tai skatina ir rodo pasaulines vertybes ir gyvenimo būdą.

Daugelis šalių sėkmingai pasinaudojo atviros prekybos sistemos teikiamomis galimybėmis ir padidino jose pagamintų prekių ir paslaugų eksportą, lyginant su tradicinių pagrindinių produktų eksportu. Kai kurioms iš jų, kaip antai Kinijai, Indijai arba Brazilijai, pavyko pasinaudoti atvirų ir vis labiau integruotų pasaulinių rinkų teikiamais pranašumais. Šių šalių ekonomika dabar yra viena iš labiausiai išsivysčiusių ir konkurencingiausių pasaulyje, o kitos šalys vis dar atsilieka ir kyla rizika, kad ši atskirtis dar labiau didės. Ypač su dideliais sunkumais tebesusiduria mažiausiai išsivysčiusios šalys, daugiausia Afrikoje. Tarptautinė prekyba gali būti joms žalinga dėl to, kad:

- konkurencija pagal laisvosios prekybos politiką yra nesąžininga ir žalinga. Mažiau išsivysčiusioms šalims sunku konkuruoti su ekonomiškai išsivysčiusiomis;
- pagal laisvąją prekybą pajamos iš prekybos yra vienodos, nepriklausomai nuo išsivystymo lygio. Prekybos sąlygos yra palankios išsivysčiusiose šalyse ir nepalankios neturtingose šalyse;
- mažiau išsivysčiusios šalys negali apsaugoti savo naujų pramonės šakų dėl laisvosios prekybos politikos;
- laisvoji prekyba gali kelti ekonominę ir politinę priklausomybę atsilikusioms tautoms.

Mažiausiai išsivysčiusių šalių ekonominės veiklos rezultatai yra dažnai prasti ne tik dėl to, kad jų ekonomika ir eksportas yra mažai diversifikuoti, infrastruktūra bei paslaugos nepakankamos ir trūksta reikalingų įgūdžių, bet ir dėl politinių veiksnių, susijusių su prasta valdysena, korupcija ir sukčiavimu, žmogaus teisių apsaugos ir skaidrumo trūkumu, silpnais administraciniais pajėgumais, neveiksminga mokesčių politika ir didelio masto mokesčių slėpimu, nepakankamomis persikirstymo priemonėmis, netvirtu socialinės ir aplinkos politikų pagrindu, netausiu gamtinių išteklių naudojimu, grėsmėmis saugumui ir stabilumo trūkumu. Tarptautinė prekyba suteikia sąlygas šalies vartotojams įsigyti prekių, paslaugų ir technologinių naujovių, kurių nėra šalyje arba yra, tačiau įsigijimo kainos labai aukštos. Didesnė paslaugų ir prekių įvairovė suteikia vartotojams didesnę pasitenkinimo lygį (Vijayasri, 2013; Europos Komisija, 2010).

Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinės prekybos pranašumai skatina šalių tarptautinius mainus. Šalys gauna naudos iš prekybos, kai eksportuojamos tos prekės, kurios turi paklausą kitose rinkose ir yra konkurencingos. Tarptautinė prekyba turi daug privalumų jos dalyviams, tačiau kelia ir nemažai problemų, kurių nesprendžiant atsiranda prekybos kliūtys, kurios turi didelės įtakos šalies ekonomikai bei politikai tarptautiniu mastu. Kiekviena šalis atsižvelgdama į politinę ir ekonominę situaciją naudoja tam tikras prekybos reguliavimo priemones.

2.3. Tarptautinės prekybos politikos formos ir reguliavimo priemonės

Šalys norėdamos suvaldyti tarptautinės prekybos procesus taiko užsienio prekybos politiką, kuria neretai siekia apsaugoti savo šalį nuo neigiamų tarptautinės prekybos veiksnių. Užsienio prekybos politika vykdoma laisvosios prekybos arba protekcionizmo politikos principais. Tarptautinės prekybos sistema auga ir plinta labai greitai, padedama šiuolaikinių gamybos technologijų, pažangių transporto sistemų, transnacionalinių kompanijų, užsakomųjų gamybos paslaugų ir industrializacijos.

Atskiros šalys, atsižvelgdamos į savo ūkio būklę, vykdo skirtingą užsienio prekybos politiką.

Atskirų šalių prekybos politika pasireiškia įvairiomis formomis:

- laisvąja prekyba,
- protekcionizmu,
- dempingu,
- embargu.

Laisvoji prekyba

Parduodant savo produktus tarptautinėse rinkose, svarbu įvertinti šalies konkurencingumą pasaulinėje prekyboje. Konkurencingumą galima įvertinti rinkos dalies padidėjimu atitinkamoje šalyje, eksporto apimtimis, kainų santykiu bei išlaidomis. (Wyszkowska- Kuna, 2014)

Marius-Răzvan Surugiu ir Camelia Surugiu (2015) teigia, jog pasiruošimas vykdyti tarptautinę prekybą sukelia nemažai iššūkių. Autoriai pabrėžia, jog svarbu apgalvoti eksporto šalies kultūros papročius ir vietinės kalbos mokėjimą, kad būtų galima sėkmingai patekti į rinką ir rasti reikiamą strateginę poziciją. Svarbu įvertinti šalies paklausą ir prekybos politiką, kadangi atskirų šalių padėtis pasaulinėje ekonomikoje ir prekių rinkose yra skirtinga.

Protekcionizmas

Protekcionizmas – „tai valstybės ekonominė politika, siekiant apsaugoti nacionalinę ekonomiką nuo kitų šalių konkurencijos“ (Bernatonytė, 2011) p. 289. Protekcionizmo politikos tikslas yra išplėsti vidaus produkcijos gamybą apsaugotose rinkose ir padėti įmonių savininkams, darbuotojams ir tiekėjams apsaugoti išteklius. Vyriausybė imponuoja, jog protekcionistinė politika atneša naudą, pvz. pajamas iš tarifų. (Cletus C. Coughlin, 1998)

Xinhua(2012) protekcionizmą apibrėžia kaip politiką, kuri riboja prekybą tarp šalių naudojant ribojimo priemones: importo tarifus, kvotas, vyriausybės reguliavimus konkurencingumui išlaikyti. Pasak šios teorijos šalininkų, ši politika apsaugo verslą ir darbuotojus šalies viduje apribojant arba kontroliuojant jų prekybą su užsienio šalimis. Protekcionizmas yra priešingas laisvosios prekybos politikai, kuri paremta prekybos kliūčių sumažinimu. Bendru ekonomistų teigimu, politikos poveikis ekonomikos augimui yra neigiamas, nors reikia atkreipti dėmesį į šalies makroekonominę, politinę aplinką.

Vidaus produkcijos gamybos plėtra apsaugotose sektoriuose nekainuoja. Plėtra reikalauja papildomų išteklių iš kito sektoriaus. Todėl kitose pramonės sektoriuose produkcijos apimtys sumažėja. Šie pramonės sektoriai taip pat gali būti mažiau konkurencingi dėl didelių kainų už importuojamas žaliavas. Taikant protekcionistinę politiką išauga apsaugotų prekių kaina, todėl vidaus vartotojai patiria žalą. Žala atsiranda dėl to, jog sumažėja apsaugotų prekių vartojimas dėl išaugusios kainos ir sumažėja bendras kitų prekių vartojimas dėl produkcijos sumažėjimo ir padidėjusios kainos. (Fouda, 2012)

Dempingas

Dempingas apibrėžiamas kaip tarptautinių kainų lygio nustatymas, kuris pasireiškia nekonkurencinguose pramonės sektoriuose (McCalman, Stahler, & Willmann, 2009). Chand (2015) dempingą apibrėžia kaip tarptautinį kainų lygio pasikeitimą, kurio metu eksportuojanti įmonė parduoda produkciją į užsienio rinką už labai mažą kainą, o likusi produkcija parduodama vidaus rinkoje už žemą kainą. Dempingas naudojamas vidaus gamintojų apsaugai nuo užsienio konkurentų. Produktą parduodant žemesne kaina nei gamybos vidaus rinkoje yra vadinamas antidempingu.

Embargas

Prekybos embargas yra valstybės inicijuojama politika, kuri draudžia ar kitaip riboja prekių importą/eksportą į šalį. Embargas, kuris dažniausiai yra politinės, moralinės ir ekonominės situacijos pasikeitimų priežastis, naudojamas kaip protestas prieš kitos šalies politiką. (Jaime Berkheimer, 2013) Embargo naudojimas sukelia įvairias ir skirtingas pasekmes. Embargas gali būti taikomas tokioms prekėms, kurios gali kelti grėsmę šalies kultūrinėms, nacionalinėms arba religinėms tradicijoms bei šalies gyventojų sveikatai.

Kiekviena šalis reguliuoja savo užsienio ekonomikos veiklą, turi uždavinius tarptautinės prekybos srityje, kurioje svarbiausia – išvystyti eksporto ir importo sistemas. Tokios priemonės dažniausiai įvardinamos kaip tarptautinės prekybos apribojimų priemonės. Pagrindiniai iš jų: importo tarifai ir eksporto subsidijos. Eksporto subsidija pramonės šakai duodama vyriausybės, kad skatintų eksportą į kitas valstybes. Importo tarifai - taikomi importuojant prekes iš kitų valstybių. (R. Markusen ir kt., 2010)

Nepaisant tarifinių kliūčių sumažėjimo, labai išaugo kitų laikinų prekybos kliūčių naudojimas: antidempingo mokesčiai, kompensaciniai muitai ir garantijos. Laikinių prekybos kliūčių atvejai vis dažniau yra nukreipiami į Kiniją. Siekiant užtikrinti atvirą prekybos sistemą yra numatytos bendrosios nuostatos, apibrėžiančios priemones, kurios gali būti naudojamos tarp PPO prekybos partnerių. (Chandra, 2016)

Roarty (1996) išskyrė dviejų tipų tarptautinės prekybos politikos reguliavimo metodus: tarifinius ir netarifinius. Bendrieji muitų tarifai yra esminis veiksnys, kuris lemia importo apimtį ir apribojimus iš ne Europos Sąjungos šalių. (Roarty, 1996)

Nors tarptautinėje prekyboje kiekybiniai apribojimai palaipsniui naikinami (daugelis valstybių jų visai netaiko), tačiau kai kurios valstybės, ypač besivystančios, siekdamos apsaugoti vietinius gamintojus, juos iki šiol taiko. (Meilienė E., 2005)

4 lentelė. Tarptautinės prekybos politikos reguliavimo metodų klasifikacija (pagal Bernatonytė, 2007)

Reguliavimo		Prekybos politikos priemonės	Reguliuoja	
			Eksportą	Importą
<i>Tarifiniai</i>		Muitų mokesčiai	X	X
		Tarifinės kvotos	X	X
<i>Netarifiniai</i>	Kiekybiniai	Kvotos	X	X
		Licencijos	X	X
		Savanoriškieji apribojimai	X	
	Paslėptieji	Valstybiniai pirkimai		X
		Reikalavimai naudoti vietinius komponentus	X	X
		Techniniai apribojimai		X
Vidaus rinkos mokesčiai ir rinkliavos			X	
Finansiniai	Subsidijos	X		
	Kreditavimas	X		
	Kompensacinės rinkliavos		X	
	Draudimas	X	X	

Kaip matyti pagal pateiktus 4 lentelės duomenis tarifinius tarptautinės prekybos reguliavimo metodus sudaro muitai ir kvotos, o netarifinius - kvotos, licencijos, subsidijos ir kt. Pastebima, jog šių metodų santykis užsienio prekybos reguliavime kinta, vis didesnę įtaką daro netarifiniai metodai. Galime tai paaiškinti pateikdami Europos Sąjungos pavyzdį, kai įgyvendintas keturių laisvių principas mažina ir toliau kliūtis tarptautinei prekybai investicijomis, galiausiai išaugina ir poreikį apsaugoti šalis nuo trečiųjų ES šalių. Netarifiniai užsienio prekybos reguliavimo metodai įgyvendinami per visokius draudimus, apribojimus ir specialiuosius reikalavimus, kurie dažnai būna pagrįsti tokiais reikalavimais, kurie atkreipia dėmesį į visuomenės dorovės, viešosios tvarkos arba visuomenės saugumo, žmonių, gyvūnų sveikatos bei gyvybės apsaugą, aplinkos apsaugą ir kt.

Tarifinės užsienio prekybos reguliavimo priemonės taikomos apriboti eksportą ir importą. Tokiems apribojimų metodams priskiriami muitų ir tarifinių kvotų taikymo priemonės, kurios įgalinamos tarptautiniu mastu. Tarifinių užsienio prekybos reguliavimo metodų taikymą lemia šalies sudarytos laisvosios prekybos sutartys, darančios didelę įtaką bendram prekybos liberalizavimui. Taikant tarifinius metodus įvežamoms, išvežamoms ar pro šalį gabenamoms prekėms yra uždedami nustatyto dydžio mokesčiai. (Paul R. Krugman, 2012)

Importo tarifai ir eksporto subsidijos dažniausiai neturi didelės įtakos šalies prekybos sąlygoms. Tokie vyriausybės įsikišimai paprastai susiję su pajamų paskirstymu, pramonės šakų palaikymu arba balanso mokėjimo pagerinimu. Nepriklausomai nuo importo muitų ir eksporto

subsidijų tikslų, kiekvieno iš jų naudojimas turi įtakos prekybai, tai būtų galima apibrėžti kaip standartinį prekybos modelį.

Tarifai ir subsidijos daro įtaką prekių kainoms, kuriomis prekiaujama tarptautiniu mastu, ir prekių kainoms, kuriomis prekiaujama šalies viduje. Tai reiškia, jog turime būti atsargūs, nustatydami prekybos sąlygas, kurios skirtos įvertinti santykį tarp šalies prekių mainų. Pvz.: kiek maisto vienetų gali šalis importuoti kiekvienam vienetui audinio? Tai reiškia, kad prekybos sąlygos atitinka išorės, o ne vidaus kainas. Analizuojant tarifų ir eksporto subsidijų poveikius, būtina žinoti, kokią įtaką santykinei pasiūlai ir paklausai, kaip išorės kainos funkcijai, daro tarifai ir subsidijos. Muito mokesčiai taip pat gali būti teikiami kaip naujos augančios vietinės šakos apsauga. Tarkime, kad tam tikros pramonės šakos pradinės išlaidos yra labai didelės, tačiau kai pramonės šaka pradeda plėstis ir imama naudoti veiksmingiausią techniką, pramonės išlaidos sumažėja.

Apibendrinant galima teigti, nors yra taikoma laisvoji prekybos politika, egzistuoja ir prekybos reguliavimo politika, kuri padeda pasiekti šalies ekonomikos pusiausvyrą. Kiekviena šalis reguliavimo priemonės taiko pagal vykstančius procesus ir tarpusavio ryšį su kita šalimi. Reguliavimo metodų yra įvairių, kurie pagal naudojimo pasekmes ir situaciją gali paveikti prekybos apimtį ir naudą. Vertinant tarptautinės prekybos kitimą, dažniausiai analizuojami du pagrindiniai prekybos elementai: eksportas ir importas.

2.4. Eksporto ir importo veiksnių analizė

Eksportas ir importas visada buvo nagrinėjami ekonomikos istorijoje. Dar XVI a. vyravo prielaida, jog eksportas turėtų būti skatinamas, o importo apimtys turėtų būti varžomos (Aslanov, Gasimov, & Isayeva, 2010). Šių laikų ekonomikoje požiūris į eksportą ir importą pakito ir yra pateikiamos įvairios prielaidos analizei. Eksportas ir importas padeda augti šalies ekonomikai. Kiekviena šalis išsiskiria tam tikrais pranašumais – ištekliais ar įgūdžiais. Kai kuriose šalyse yra daug gamtinių išteklių, kitose - išvystyta infrastruktūra, švietimo sistemos. Dalyvauti sudėtingame gamybos ir technologijų naujovių rinkoje nėra lengva, todėl šalys renkasi savo importo ir eksporto pranašumus (Grimsley, 2015; Burinskienė A., 2014)

2.4.1. Eksportą įtakojantys veiksniai

Eksporto sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių. Ekonomikos teorija teigia, kad vertinant užsienio prekybos galimybių potencialą yra svarbu atkreipti dėmesį į bendruosius šalies ir užsienio prekybos veiksnis: paklausos ir pasiūlos elastingumą – tai yra, kaip vartotojai reaguoja į tam tikros produkcijos kainos pokyčius.

Eksportas vertinamas kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių ekonomikos augimą. Ši teorija siekia Adam Smith ir David Ricardo klasikinės ekonominės teorijas, kurios teigė, jog

tarptautinė prekyba vaidina svarbų vaidmenį ekonomikos augime. Taip pat pripažinta, jog eksportas aprūpina prekėmis ir paslaugomis, kurios negali būti pagaminamos šalies viduje (Abou-Stait, 2005).

Pettinger (2013) pažymi, kad eksportas yra svarbus ekonomikos augimui, užimtumui ir mokėjimo balanso lygiui. Mažesnės transporto išlaidos, globalizacija ir tarifų kliūčių mažinimas padėjo eksportui tapti didesne dalimi surenkamų į biudžetą pajamų. Eksporto augimas turi įtakos užimtumui ir skatina kurti darbo vietas. Taip pat eksportas yra visuminės paklausos komponentas. Didėjantis eksportas spartina paklausą ir sukelia ekonomikos augimą.

Eksporto svarbą ekonomikos augimui patvirtina ir Nadeem, Azam, & Islam (2012). Jie pabrėžia bendrąjį gamybos veiksnių produktyvumo augimą ir tiesioginių užsienio investicijų skatinimą. Dėl šalių specializacijos ir gaminamų produktų vartotojai turi galimybę įsigyti įvairių prekių mažesnėmis kainomis.

Sharma ir Dhakel (1994) ištyrė ryšį tarp eksporto ir ekonominio augimo tarp 30 besivystančių šalių. Rezultatai parodė, jog keleto šalių eksportas lėmė ekonominį augimą, tuo tarpu kitose ekonominiis augimas lėmė eksporto apimtį. Lorde (2011) pažymi, jog jo atliktas tyrimas parodė, kad tik trumpuoju laikotarpiu eksportas daro įtaką ekonominiam augimui. Ilguoju laikotarpiu, pastebimas atvirkštinis ryšys – ekonominis augimas turi įtakos eksporto augimui.

Chien-Hui Lee ir Bwo-Nung Huang (2002) teigia, jog eksporto augimas turi skatinamąjį veiksnį produktyvumo augimui per teigiamą poveikį kapitalo formavimuisi. Taip pat augimas padeda sumažinti užsienio valiutos suvaržymus, taip palengvina kapitalo importą ir greitesnį augimą. Be to, konkurencija iš užsienio užtikrina efektyvų kainų mechanizmą, kuris skatina optimalų išteklių pasiskirstymą ir padidina pramonės šakų spaudimą, kurios eksportuoja produkciją išlaikydamos santykinai mažus kaštus ir įsisavindamos technologinius pokyčius.

Šalys užsienio prekybos pagalba įgyja daugiau pirkėjų dėl prekių ir paslaugų gausos. Prekybos eksportą Baboo (2012) apibrėžia, kaip prekių ir paslaugų pardavimą skirtingose šalyse. Šalis paprastai eksportuoja tas prekes ir paslaugas, kurios turi santykinį pranašumą prieš kitas šalis. Taip pat pažymima, jog eksportas ir importas gali būti priklausomi nuo TUI, BVP ir infliacijos šalyje.

Šalyje, kurioje vyksta eksporto konkurencija, paprastai eksportuoja tas prekes, kurios turi santykinį pranašumą prieš kitas šalis ir specializuojasi konkrečioje gamyboje. (Baboo, 2012) Hoekmanand Mavroidis (2002) atliko tyrimą, kurio metu nustatyta, jog daugelis eksportuojančių įmonių linkę susidurti su vyriausybės sprendimais, kurie susiję su kainų didinimu eksportuojančioje rinkoje, didesnėmis pajamomis ir prekybos sąlygų šalyje gerinimu.

Pettinger (2013) išskiria 4 pagrindinius veiksnius, kurie lemia eksporto lygį:

1. Konkurencingumas.
2. Kokybės ir pridėtinė eksporto vertė.
3. Valiutos kursas.

4. Ilgainiui produktyvumas.

Bui ir Chen (2015) veiksnius, darančius įtaką eksporto ir importo veiklai, apibrėžia, kaip darančius įtaką paklausai ir pasiūlai. Tarp veiksnių, turinčių įtakos pasiūlai ir paklausai, priskiriami BVP, gyventojų skaičius, pajamos, kainų lygis, eksporto politika, valiutų kurso politika, atstumas tarp šalių. Eksportuojančios šalies BVP padidėjimas skatina prekių ir paslaugų eksporto galimybes. Šalis, kuri sieja savo ekonomiką su eksporto tikslais, BVP yra glaudžiai susijęs su gamybos sektoriumi, šiuo atveju BVP augimas skatina eksportą. Jei šalys nėra orientuotos į eksporto tikslus, BVP neturi stiprios įtakos eksporto vertei. Vertinant valiutos kursos pasikeitimus ir įtaką eksportui, teigiama, jog kursas daro tiesioginę įtaką eksportui ir yra svarbus veiksnys nustatant paklausos kainą rinkoje. Jei valiutos kursas pakyla lyginant su užsienio valiutomis, eksporto apimtys sumažėja.

Santykinis eksporto konkurencingumas atlieka svarbų vaidmenį nustatant eksporto lygį. Jei šalies kainos, lyginant su kitomis šalimis panašios, šalis gali patirti nuostolių. Konkurencingumas yra nustatomas pagal tokius veiksnius, kaip vienetinės darbo sąnaudos, infliacija, našumas, infrastruktūros lygis ir žaliavų kainos. Esant neelastingai paklausai kainos atžvilgiu, kainos pokytis turi mažesnę poveikį paklausai. Pagrindinis veiksnys lemiantis paklausą – kokybė ir pridėtinė produkto vertė. Valiutos kurso nuvertėjimas padidina eksporto konkurencingumą, tačiau gali nulemti infliaciją.

Anot Meilienės ir Snieškos (2005): „Vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių eksporto plėtrą, yra valstybės vykdoma eksporto politika ir eksportuotojams palankių sąlygų sudarymas“. (Meilienė E., Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika, 2005) Teigiama, jog didžiausią teigiamą poveikį turi horizontalios vidaus politikos priemonės, nes tokios priemonės nereikalauja papildomų išlaidų iš biudžeto. Kita svarbi vidaus ekonomikos sritis – makroekonominis stabilumas. Horizontalios vidaus politikos priemonės sukuria palankias sąlygas augti įmonių konkurencingumui taip pat ir eksporto augimui.

5 lentelė. Eksportui įtaką darančios ekonominės priemonės (pagal Meilienę ir Sniešką, 2005)

	Horizontaliosios	Sektorinės
Vidaus politikos	Mokesčių politika; Darbo santykių reguliavimas; Žemės naudojimo ir jos įsigijimo reguliavimas; Įėjimo į rinką reguliavimas.	Subsidijos remiamoms ekonomikos šakoms ar įmonėms (žemės ūkiui, didelę pridėtinę vertę kuriančioms šakoms); Klasterių skatinimas; Investicijos į tyrimus ir plėtrą.
Užsienio politikos	Muitų ir netarifinių kliūčių mažinimas derybose Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO); Regioninių preferencinių prekybos susitarimų sudarymas; Valstybės institucijų ir atstovybių užsienyje darbuotojų kvalifikacijos kėlimas.	Eksportuotojų mokymas; Metiniai apdovanojimai; Sąlygų kreditams gauti gerinimas; Informacijos apie užsienio rinkų reguliavimą kaupimas; Dalyvavimo parodose rėmimas.

Pasak Pettinger (2013) valiutos nuvertėjimas, gali būti laikinas postūmis konkurencingumui. Eksportuotojai gali būti mažiau suinteresuoti mažinti išlaidas ir pagerinti ilgalaikį našumą. Produktyvumo didinimui siūloma remtis intervencine pasiūlos politika bei į rinką orientuota pasiūlos politika (valstybės reguliavimo mažinimas ir etc.). Privataus sektoriaus naujovių diegimas, turėtų būti skatinamas didinant produktyvumą ir priimant atitinkamus vyriausybinis sprendimus. Mažesnės tarifų kliūtys gali padėti padidinti prekybą. Tarifų mažinimas vidaus pramonei gali sumažinti konkurenciją su užsienio prekėmis ir paslaugomis.

Ginevičius ir kt. (2005) išskiria taip pat kelias pagrindines priežastis, kuriomis grindžiamas eksporto būtinumas:

- tarptautinis darbo pasidalijimas gamybos specializacija, tai yra kai tam tikra šalis specializuojasi gamindama tuos produktus ir tiekdamas tas paslaugas, kurioms pagaminti ji turi sąlygišką pranašumą. Tokių prekių gamyba didina darbo bei gamybos našumą.
- paklausos veiksniai: skonų, poreikių, pasirinkimo bei vartojimo būdų skirtumai. Šalies gamintojai nėra pajėgūs visiškai tenkinti savo šalies vartotojų poreikių įvairovę, taipogi tai nėra jiems ekonomiškai naudinga.
- eksportas mažina monopolijų atsiradimą šalyje ir didina rinkos konkurenciją. Eksporto konkurencija verčia nacionalines įmones tobulėti, gerinti gamybos organizavimą, produktų kokybę bei mažinti jo savikainą.

Noureen & Mahmood (2014) siūlo sutelkti dėmesį į eksporto politikos diversifikavimo svarbą ekonomikos augimui. Eksporto diversifikavimas padidina ekonominę vystymąsi besivystančiose šalyse įvairiais būdais:

- mažinant eksporto svyravimus ir priklausomybę nuo keleto produktų, kurie turi įtakos apimtims ir kainų svyravimams;
- mažina žinių ir technologijų šalutinius efektus;
- didina šalių atsparumą išorės veiksniams;
- didina šalių technologinius pajėgumus ir efektyvumą.

Daugybė atliktų tyrimų pažymi ir kitus veiksnius, kurie lemia eksporto apimtį ir kryptis: tiesioginės užsienio investicijos, užsienio šalių pagalba, ekonomikos atvirumas, BVP augimo rodiklis, netiesioginiai mokesčiai, darbo jėga. (Nadeem, Azam, & Islam, 2012)

Ekonomikos augimo ir eksporto santykis yra svarbūs elementai, kurie pritraukė daugelio mokslininkų dėmesį. Dauguma tyrimų parodė, jog eksportas turi teigiamos įtakos ekonomikos augimui Besivystančioje ekonomikoje, kai gamybos įmonės gali atlikti esminių pakeitimų, kaip mokymosi, techninės modernizavimą, patirtimi ir technologijų paskirstymo per tiesiogines užsienio investicijas, eksportas tampa skatinančiu veiksniu. Taip galima didinti gamybos apimčių augimą ir skatinti

laisvosios prekybos politiką. Jei vidaus paklausa nedidėja tiek, kiek gamybos apimtys augimas, gamintojai perteklių gali eksportuoti. Tačiau, jeigu vidaus paklausos augimas yra didesnis nei pramonės gamybos augimas, tai gali lemti eksporto sumažėjimą (Gokmenoglu, Amin, & Taspinar, 2015).

Apibendrinant galima teigti, eksportas yra svarbus tarptautinės prekybos elementas, kuris yra dažniausiai analizuojamas mokslinėje literatūroje, norint parodyti šalies prekybos politikos patiriamą naudą dėl mainų tarp atskirų valstybių. Mokslinėje literatūroje yra išskiriami pagrindiniai veiksniai, kurie lemia eksporto lygį šalyje ir teikia pridėtinės vertės rinkoje.

2.4.2. Importą įtakojantys veiksniai

Importas dažniausiai laikomas pagrindine priežastimi dėl naujų technologijų įsisavinimo ir perdavimo šalims. (Chandan Sharma, 2015). Globaliame pasaulyje įmonės vis labiau tampa priklausomos nuo importuojamų aukštos kokybės prekių. Šio tipo prekės tapo svarbiu kanalu įsisavinant naujas technologijas, kurios dažnai lemia importuojančių įmonių produktyvumą. Nepaisant to, teigiama, jog įmonių gavyba ir produktyvumas yra itin priklausomas nuo įvairių žaliavų panaudojimo gamybos procese. Atitinkamai, importuojamų žaliavų įvairovė gali turėti teigiamos įtakos įmonių produktyvumui.

Importas tampa pagrindine priežastimi tenkinant vartotojų poreikius. Šalys turi skirtingas galimybes ir specializuojasi gaminti skirtingus produktus. Kad kompensuotų tai, ko negamina, jos privalo importuoti iš kitų šalių. Importo ir ekonominio augimo tyrimų, kurie nagrinėja jų ryšį, nėra daug, nes importo ir ekonominio augimo trendai yra labai komplikuoti. Importo paklausa yra apibrėžiama, kaip ekonominis ir neekonominis faktorius, tai apima valiutos kurso pasikeitimą ir santykinės kainas, ekonominį aktyvumą, vidaus ir užsienio prekybos sąlygas, gamybą ir darbo išlaidas bei politinę situaciją. (Uğur, 2008)

Šalys negali būti visiškai savarankiškos nepatirdamos dideles gamybos išlaidas. Šios išlaidos skatina šalis importuoti prekes iš kitų šalių dėl ekonominės gerovės – patenkinti vartotojų poreikius dėl patrauklios prekės nesančios vidaus rinkoje. Taip pat galimybės prekes ar paslaugas pagaminti efektyviau ir pigiau kitose šalyse, todėl prekės ar paslaugos gali būti parduodamos mažesnėmis kainomis. Importo konkurencija priklauso nuo vietinių įmonių elgesio ir yra paplitusi tose šalyse, kurios turi aukštus įėjimo į rinką barjerus. (Baboo, 2012; Institute, 2012)

Importas yra svarbus tiek verslo, tiek individualiems vartotojams. Dažniausiai importuojamos tos prekės ir paslaugos, kurios šalies viduje nėra lengvai prieinamos arba prieinamos pigiau užsienyje. Individualūs vartotojai taip pat gauna naudos iš vietinės gamybos produktų. Importuojami produktai

suteikia geresnę kainą ir daugiau pasirinkimų vartotojams, kurie padeda padidinti savo gyvenimo kokybę. (Grimsley, 2015)

Piana (2001) išskyrė 5 pagrindines priežastis, kurios padidina apsisprendimą importuoti prekes ir paslaugas:

1. Gamtinių žaliavų gausa. Pigesnė pagaminto produkto kaina, atsižvelgiant į inovacines naujoves kitoje šalyje.

2. Prekių kokybės lygis. Šalis importuoja geresnius produktus nei siūloma vidaus rinkoje. Tam įtakos gali turėti reklama bei produkto pakuotės patrauklumas.

3. Norima užtikrinti produktų įvairovę, kuri yra vertinama šalies viduje, bet produktai nėra gaminami identiški.

4. Pigesnė produkto kaina užsienio šalyje. Gamintojai turi efektyvesnes gamybos sąlygas ir susiduria su mažesnėmis sąnaudomis ir geriau išnaudoja masto ekonomiją.

5. Dabartinėmis kainomis šalies gamintojai negali patiekti pakankamai kokybiškas ir geras paslaugas, kaip reikalauja paklausa.

Importuojančios šalies BVP pokytis ir tendencijos yra taip pat svarbios, kaip ir eksportuojančiai šaliai. BVP parodo šalies gebėjimą sumokėti už prekes, todėl BVP ir importo vertė šalyje turi vienodą tendenciją ir kinta ta pačia linkme. Kuo didesnis importuojančios šalies BVP, tuo didesni šalies gamybiniai pajėgumai, o tai reiškia, jog šalis turi pakankamai išteklių patenkinti vidaus paklausą. Be to, BVP poveikis importo paklausai taip pat priklauso nuo prekių rūšių ir tipo. (Bui & Chen, 2015) Pažymima, jog ilguoju periodu importas sistemingai auga greičiau nei BVP. Apibendrinus Piana (2001) ir Fatukasi (2012) autorių darbus, išskirti veiksniai dėl kurių importas turėtų išaugti:

- išaugęs disponuojamų pajamų lygis, ypatingai prabangos prekių paklausa;
- išaugęs BVP;
- vartojimas, investicijos, eksporto ir vyriausybės išlaidų padidėjimas;
- užsienio infliacija yra mažesnė nei vidaus, todėl užsienio prekės tampa pigesnės;
- siekiama užpildyti spragas gamyboje dėl technologijų ir kokybės įgūdžių ir priemonių trūkumo;
- išaugusi kitų šalių integracija tarptautinėje rinkoje, todėl šalys tampa vis labiau priklausomos viena nuo kitos. (Piana, Imports, 2001) (Fatukasi & Awomuse, 2012)

Importuojant tarpinės sąnaudos arba kapitalo prekės gali būti pigesnės arba techniškai labiau pažengusios nei nacionalinėje rinkoje. Gibsonas ir Graciano (2011) teigia, kad naudojant importuotas žaliavas nauda slypi santykiname kainos ir technologijų derinyje. Importas lemia kainų konkurencingumą lyginant importuojančias ir neimportuojančias šalis.

Pagrindiniai importo tipai Jib Raj Koirala (2014):

- pramoninės ir plataus vartojimo prekės;

– tarpinio vartojimo prekės ir paslaugos.

Didelė importo dalis tarptautinėje prekyboje lemia stiprią priklausomybę nuo užsienio. Kai importuojamų produktų dalis yra labai didelė, šaliai tai nėra gerai. Pati valstybė tampa per daug priklausoma ir kartais prekybinių ryšių nutraukimas importuojančiai šaliai gali atnešti rimtų nuostolių.

(Priede, 2012) nagrinėja dvigubą poveikį dėl kokybės ir kainos – aukšta kokybė dažniausiai reikšia didesnę kainą, o tai turi neigiamą poveikį paklausai, taip pat aukštesnė kokybė padidina ribinio vartojimo naudingumą ir turi teigiamą poveikį paklausai.

Apibendrinant galima teigti, jog mokslinėje literatūroje tarptautinė prekyba apibrėžiama kaip prekių mainai tarp šalių. Šie mainai gali vykti dviem kryptimis: eksporto ir importo. Vykdoma tarptautinės prekybos politika teikia tiek ekonominę, tiek socialinę naudą šalies viduje. Augant prekybos apimtis, auga šalies ekonomika ir didėja gerovės lygis. Šalis norėdama padidinti tarptautinės prekybos naudą naudoja prekybos politikos priemones, kurios kontroliuoja šalies eksporto ir importo pajėgumus bei lygį.

3. TYRIMO METODOLOGIJA.

Esant dramatiškiems pokyčiams tarptautinės prekybos srityje, vis daugiau tiriamųjų darbų yra atliekami nagrinėjant vienos šalies įtaką kitai šaliai prekybiniu požiūriu, bendradarbiavimo politikos analize bei procesų įtaka tarptautinės prekybos plėtrai. Tarptautinės prekybos įtaka šalių ekonomikai dažniausiai nagrinėjama pasitelkiant vieną pagrindinių makroekonominių rodiklių BVP ir jo koreliaciją su eksporto ir importo apimtimis. Panašūs tyrimai buvo atlikti šių autorių: Bridgman (2010), Alessandria, Kaboski, & Midrigan (2010), Bems, Johnson, & Yi (2010), Boileau (1991), Eaton, Kortum, Neiman, & Romalis (2011), Grossman & Rossi-Hansberg (2012), Ramanarayanan (2015).

Tyrimo problema – ES didelę įtaką daro išaugusios Kinijos prekybos apimtys ir stiprėjanti ES ir Kinijos prekybos politika. Esant glaudžiam ryšiui, iškyla problema, kokią įtaką daro dėl Kinijos ir ES tarpusavio prekyba ES ekonomikai bei kiek ES ekonomika tampa nuo to priklausoma.

Tyrimo pobūdis – atlikus statistinių duomenų apdorojimą ir analizę pateikti išvadas dėl ES ir Kinijos prekybos plėtros poveikio ES ekonomikai.

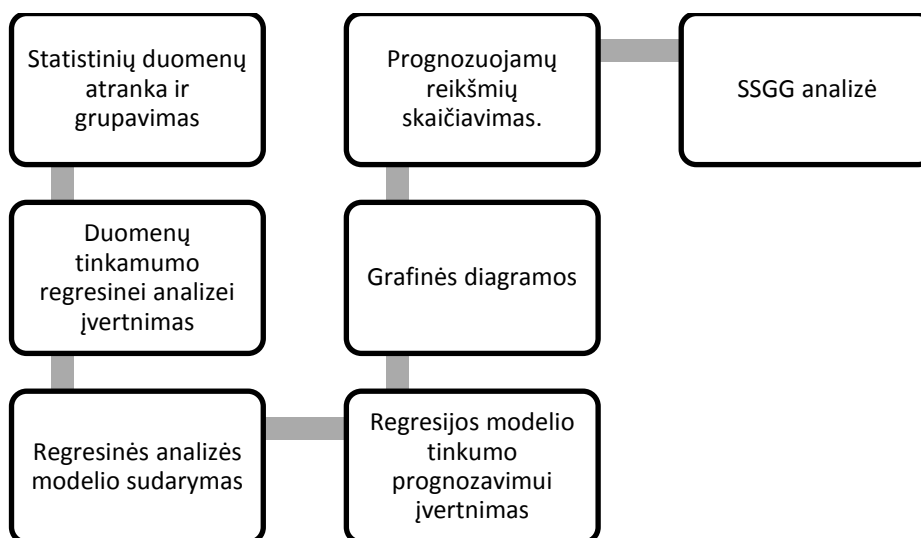
Tyrimo duomenys – analizei atlikti duomenys imti iš statistikos portalų – „International Trade Center“ ir „Kneoma“. Nagrinėjami metiniai 2001-2015 m. Kinijos ir ES eksporto, importo, BVP, nedarbo lygio duomenys. Kinijos eksportas ir importas analizuotas ES šalies ir kombinuotosios nomenklatūros lygiu.

duomenys imti metiniai 2005-2015 m. eksporto, BVP 1 gyventojui, TUI.

Tyrimo metodai – koreliacinė analizė, regresinė analizė, palyginimas, SWOT analizė. Siekiama įvertinti duomenų priklausomybę, grafinė duomenų analizė.

Tyrimo instrumentai - SPSS programa, MS Excel,

Tyrimo eiga – susisteminti surinkti duomenys, atlikta analizė su SPSS programa, įvertinti gauti rodikliai ir modelių pasirinkimo tinkamumas, pasitvirtintos išskeltos hipotezės, priimti sprendimai ir padarytos išvados. Tyrimo eigos schema pateikta 9 paveiksle.

9 pav. Tyrimo eigos schema

Įvertinti ES ir Kinijos ryšiams pasirinkti išorės sektoriaus ir užsienio prekybos rodikliai: einamosios sąskaitos balansas, prekių eksportas ir importas bei jų metiniai pokyčiai ir nedarbo lygis. Užsienio prekybos įvertinimui pasirinktas BVP makroekonominis rodiklis, kuris geriausiai parodo prekių ir paslaugų pridėtinę vertę, kuri kuriama kintant eksportui.

Regresijos modelio sudarymas. Nagrinėjant priklausomojo kintamojo priklausomybę nuo vieno nepriklausomojo kintamojo yra sudaromas regresijos modelis. Siekiant įvertinti koreliacinį ryšį tarp dviejų kintamųjų, sudaromas porinės regresijos modelis.

Sudaryto modelio įvertinimui pasirinkti rodikliai, kurie parodo modelio tinkamumą analizei.

- *Standartinė regresijos paklaida.* Praktikoje S_e naudojama modeliams, kurių Y yra tas pats, palyginti. PTR modelis yra geresnis tas, kurio faktinės y_i reikšmės mažiau nutolusios nuo apskaičiuojamųjų $\hat{y}_i$ reikšmių. Kadangi S_e matuojama tais pačiais mato vienetais kaip ir Y , todėl kuo mažesnė S_e reikšmė, tuo geriau sudarytas modelis.
- *Determinacijos koeficientas R^2 .* Determinacijos koeficientas R^2 nusako, kokią procentinę Y kitimo (vidurkio atžvilgiu) dalį galima įvertinti naudojant tiesinę regresiją tarp Y ir X ; $(1 - R^2)$ – kiti neįvertinti kintamieji. Pavyzdžiui, jei $R^2=0,92$, tai galima teigti, kad 92 % priklausomojo kintamojo kitimo lemia nepriklausomojo kintamojo kitimas, o $(1 - R^2)=8$ % – kiti neįvertinti nepriklausomieji kintamieji.
- *Koreliacijos koeficientas.* Parodo ne tik tiesinio koreliacinio ryšio tarp X ir Y stiprumą, bet ir šio ryšio pobūdį: teigiamas, kai $r_{xy}>0$, arba neigiamas, kai $r_{xy}<0$. Kai $r_{xy}=0$, nėra tiesinio koreliacinio ryšio.

Prognozavimas naudojant tiesinę regresijos lygtį bei trendo funkciją. Trendas – tai laiko eilučių komponentas (algebrinė funkcija), reiškiantis bendrą matavimo duomenų didėjimo arba mažėjimo tendenciją. Trendo funkcija surandama naudojant mažiausių kvadratų metodą ir regresinę analizę bei parodanti ekonominių reiškinių dinamikos analizę ir prognozavimą. Įvertinus regresijos modelio parametrus, modelis gali būti panaudotas Y reikšmei prognozuoti. Prognozuojant pagal trendo funkciją yra svarbus aproksimacijos koeficientas. Jis parodo, ar teisingai pasirinkta matematinė funkcija. Aproksimacijos koeficientui neviršijant 10 proc., prognozavimo rezultatais galima pasitikėti.

SSGG (angl. SWOT) analizė yra struktūrizuotas planavimo metodas, kuris įvertina 4 elementų (stiprybes, silpnybes, galimybes, grėsmes) poveikį priimamoms veiklos strategijoms. SSGG analizė leidžia identifikuoti veiksmus, kuriuos planuojant galima pasiekti užsibrėžtą tikslą.

Taigi, sudarius tyrimo eigos schemą ir nusistačius pagrindinius metododus, 4 dalyje atliekamas tyrimas, kurio rezultatai padės atsakyti į išsikeltą tyrimo problemą: ar stiprėjantis Kinijos ir ES prekybos ryšys gali turėti įtakos ES ekonomikai.

4. KINIJS IR ES PREKYBINIŲ SANTYKIŲ POVEIKIO ES EKONOMIKAI VERTINIMAS

Šiuo metu Kinija yra pasaulinė galia. Kinijoje griežtai kontroliuojama ekonominė ir pramonės politika gali stipriai paveikti ES ekonominę gerovę. Per daugiau nei 20 metų Kinija tapo antroji pagal dydį prekybos partnerė ir svarbiausias importo šaltinis. Prekyba kaip niekad yra svarbi ES ekonomikai, nes siekiama užtikrinti reikalingą ekonomikos augimą ir darbo vietų sukūrimą. ES išnaudoja globalizacijos privalumus ir turi galimybių pasinaudoti aktyvesne tarptautine prekyba su Kinija. Dabartinis dvišalės prekybos potencialas buvo išnaudotas, todėl reikalingos reformos, kurios skatintų prekybos augimą. Pagal esamą situaciją Kinija laikoma vienu iš svarbiausių iššūkių ES prekybos politikoje.

4.1. ES prekybos su Kinija struktūrinė analizė

ES ir Kinijos prekybos raida atspindi ES prekybos su sparčiai augančios ekonomikos šalimis raidą. Kinijos produktai, milžiniškos investicijos, didelės gamybos apimtys nei naujų technologijų plėtra užkariavo pasaulio rinką. Kinijos įsitraukimas į pasaulines rinkas paveikė prekybos sistemos taisykles. (Vlckova, 2012)

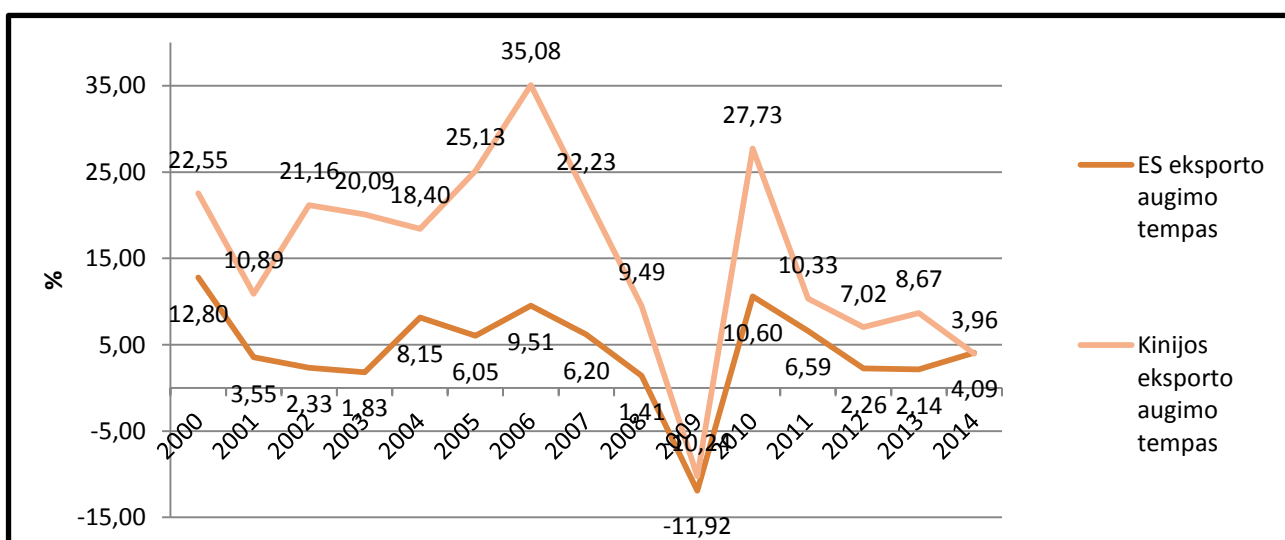
Kinija yra didžiausia ES importo šaltinis, o taip pat ir viena iš sparčiausiai augančių ES eksporto rinkų. ES taip pat tapo Kinijos didžiausia importo šaltinis, per dieną šių šalių apyvarta siekia 1 mlrd. eurų. Norint geriau ir aiškiau identifikuoti ES ir Kinijos ekonomikos situaciją ir jų prekybinius ryšius atlieka makroekonominių rodiklių apžvalga, identifikuojamos šalys, kurios labiausiai susijusios su Kinijos prekybas ir išskiriami pagrindiniai sektoriai ,kuriuose vykstantys pokyčiai gali turėti įtakos prekybai tarp ES ir Kinijos.

4.1.1. ES prekybos su Kinija ekonominių rodiklių analizė

Atsižvelgiant į Kinijos statistinius duomenis, šalis tapo viena iš greičiausiai augančių ES eksporto rinkų. 2013 m. eksportas į Kiniją išaugo 2,9 %. Per pastaruosius 5 metus ES eksporto apimtys išaugo dvigubai. (Nicita & Branch, 2013). Eksporto augimas yra veikiamas išaugusios prekybos vertės padidėjimo. Eksporto apimčių išaugimui įtakos galėjo turėti ir naujų produktų diversifikacija ir Kinijos politikos tikslų pakeitimas ES atžvilgiu. Šiuo atveju išaugęs eksportas į Kiniją, naujų ES politinių tikslų rezultatas. Kinija apibrėžiama kaip perspektyvi ir reikalinga ES eksporto rinka, kuri dar nėra išnaudota. Išaugęs vartojimas Kinijoje, taip pat galėtų būti viena iš priežasčių ES eksporto apimčių išaugimui.

10 pav. duomenimis ES ir Kinijos eksporto metiniai augimai labai skiriasi. 2009 m. Kinijos ir ES prekyba nukentėjo nuo ekonominio nuosmukio augimo tempas susitraukė net 10 proc. 2010 m. Kinijos eksportas išaugo 27,73 proc. Tokiam ženkliam pasikeitimui įtakos turėjo tai, jog mažesnes

pajamas gaunantys vartotojai išaugino paklausą pigesnėms prekėms, be to 2009 m. buvo panaikintos tekstilės kvotos, šie veiksmai leido Kinijai padidinti rinkos dalį pasaulyje. 2008 m. Kinija prarado ne tik pajamas iš eksporto, bet ir rinkas, kurios turėjo augimo potencialą (Economist, 2010). Pasak Europos Komisijos (2016) po ekonomikos ir finansų krizės ES pradėjo specializuotis gaminant prekės ženklus kurie sukuria didesnę vertę. „Vis dėlto Europos eksportuotojų pastangoms trukdo vis dar esančios prekybos kliūtys“. Nuo 2011 m. augimo tempai sumažėjo Kinijos eksportas išaugo 10 proc, o tuo tarpu ES tik 6,5 proc. 2014 m. ES eksportu augimo tempas buvo didesnis nei Kinijos (4,09 proc ir 3,96 proc.). Kinijoje 2014 m. buvo fiksuojamas mažiausias eksporto augimo tempas nuo 2000-ųjų, šis sumažėjimas buvo siejamas su eksporto neapibrėžtumu, o sumažėjęs importas rodė vangią vidaus paklausą.

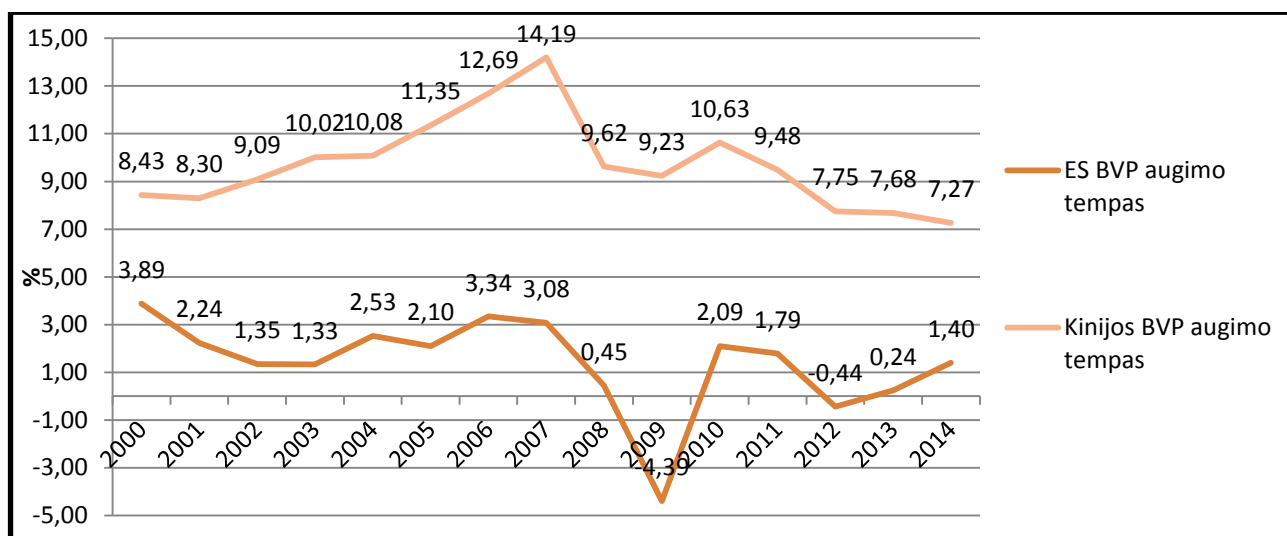
10 pav. ES ir Kinijos eksporto augimo tempai 2000-2014 m., proc. (sudaryta darbo autorės pagal Kneoma duomenis)

2008 m. prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė smarkiai paveikė Kinijos ekonomiką. Kinijos eksportas, importas ir TUI įplaukos sumažėjo, sulėtėjo BVP augimas, o milijonai Kinijos darbuotojų neteko darbo. Kinijos vyriausybė įsakė įgyvendinti 586 mlrd. eurų ekonomikos skatinimo paketą. Tokia politika leido Kinijai efektyviai atlaikyti pasaulio paklausos sumažėjimą Kinijos produktams. Kinijos ekonomika sulėtėjo ir pastaraisiais metais dėl į augimą orientuoto eksporto ir kapitalo investicijų sumažėjimo (Yao, 2014). Realusis BVP sumažėjo nuo 10,4% 2010 m. iki 7,8% 2012 m., iki 7,3% 2014 m.

Bendrojo vidaus produkto (BVP) pokytis yra dažniausiai ekonomistų nagrinėjamas ir laikomas vienu svarbiausiu rodikliu nusakančių ekonomikos augimo arba traukimosi tempą. (SEB, 2014) Kaip matome iš 10 paveikslo Kinijos BVP augimo tempas sumažėjo, nors BVP lygis ir gamybos apimtys yra išpūdingos. Iki 2008 m. Kinija mėgavosi eksportuodama į stiprių ekonomikų šalis tokias kaip JAV ir ES. Po 2008 m. JAV ir ES pradėjo taikyti vyriausybines fiskalines priemones, tačiau skatinamoji

politika ir nekilnojamojo turto ir infliacijos augimas buvo silpnas JAV, o ES net neigiamas. 2013 m. ES BVP tempas sudarė tik 0,24 proc, mažam augimo tempui įtakos turėjo išorės paklausa, kuri yra pagrindinis veiksnys išlaikyti stabilią ir laipsniško augimo ekonomiką. Taip pat, sumažėjusios vidaus investicijos ir vartojimas. Lėtėjantis Kinijos ūkio BVP augimas, kelia nerimą daugeliui šalių, nes Kinijos vaidmuo tiek prekyboje su ES tiek pasaulinėje rinkoje yra labai svarbus – šalies ekonomikos augimas sukuria net trečdalį viso pasaulinio augimo. Kinijos ekonomikos lėtėjimui įtakos turi didelė priklausomybė nuo skolinto kapitalo, kuris šiuo metu sudaro 250 proc. BVP, darbuotojų perteklius daugelyje ūkio šakų, akcijų rinkos nepastovumas ir galimybė juonio vertės sumažinimui. (Drevinskas, 2016)

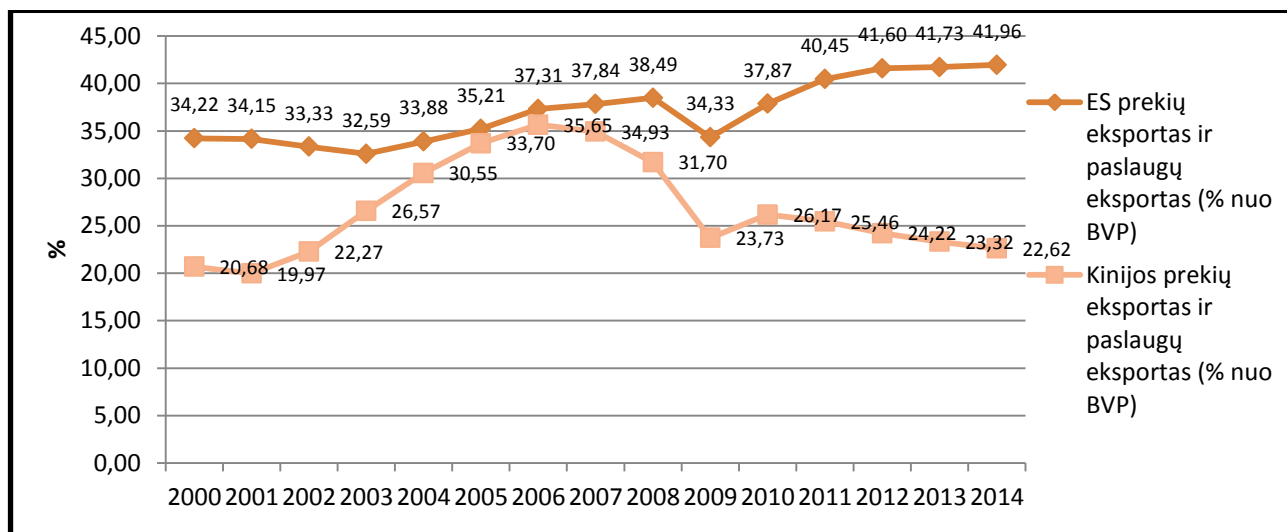
11 pav. ES ir Kinijos BVP augimo tempai 2000-2014 m., proc. (sudaryta darbo autorės pagal Kneoma duomenis)

Kinijos ekonomika išaugo 9,3 % 2011 m. ir sulėtėjo iki 7,8 % 2012 m. 2014 m. BVP išaugo iki 7,3 %. 2015 m. Kinijos BVP augo ketvirčiais: Q1 – 7 %, Q2 – 7 %, Q3 – 6,9 % ir Q4 - 6,8%, metų vidurkis 6,9 %. BVP tenkantis 1 gyventojui Kinijoje išaugo iki 49,351. Pirmąją 2016 m. ketvirtį BVP išaugo 6,7 %.

Ekonomikos reformos, kurios paremtos ekonominės gamybos decentralizaciją, lėmė spartų namų ūkių santaupų augimą Kinijoje. Šio veiksnio rezultatas BVP procentinė dalis yra didžiausia tarp pasaulio ekonomikų. Didelis taupymo lygis leido Kinijai iš esmės padidinti vidaus investicijas. Kinijos vidaus taupymo lygis gerokai viršija vidaus investicijų lygį, todėl Kinija tampa didžiausia kreditore pasaulyje. (Morrison, 2015)

12 paveiksle vaizduojami ES ir Kinijos prekių ir paslaugų eksporto santykis su BVP, kuris parodo tarptautinės prekybos ir bendrą ekonomikos veiklos lygį. Kaip matome 2009 m. ES ir Kinijos eksporto ir BVP santykis nukrito iki 34 proc ir 23 proc. Nuo 2009 m. ES santykis didėjo, o tuo tarpu Kinijos mažėjo.

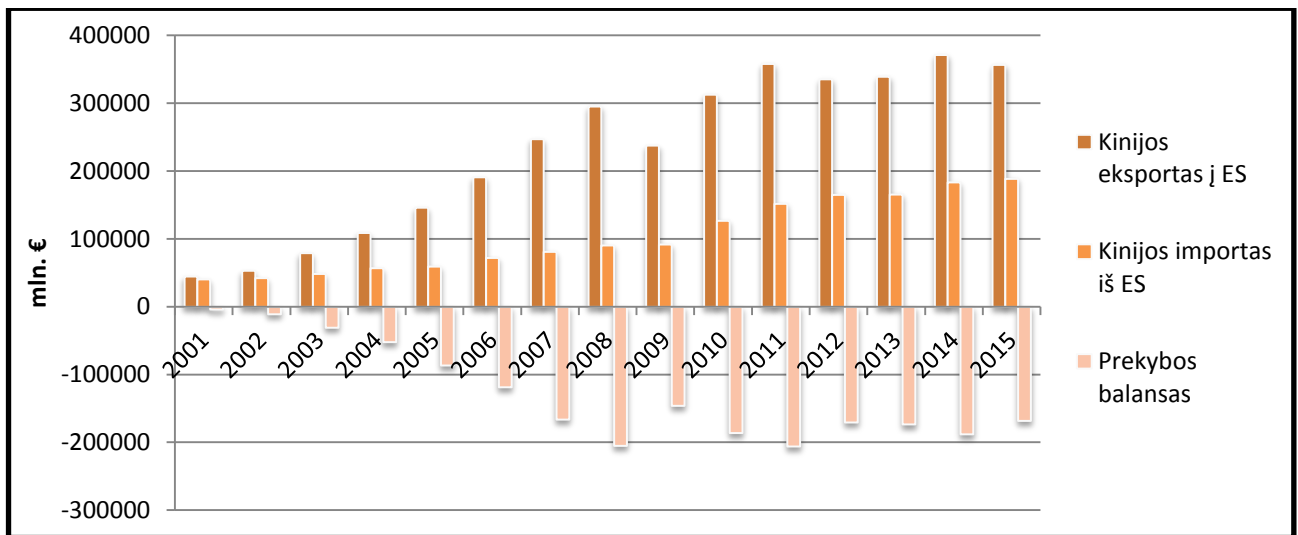
ES dominuoja aukštos gamybos kokybės produktai, todėl daugumos ES šalių ekonomika yra priklausoma nuo eksportuojamų produktų, tuo tarpu Kinijos priklausomybė yra mažesnė. Dažnai BVP ir prekybos santykis parodo šalies atvirumą prekybai, šiuo atveju ES nagrinėjamu laikotarpiu buvo labiau atviresnė nei Kinijos ekonomika. Tačiau ES atžvilgiu iškyla problema, kadangi net 42 proc. pajamų generuojama tarptautinės prekybos būdu.

12 pav. ES ir Kinijos prekių ir paslaugų eksportas 2000-2014 m., proc. (sudaryta darbo autorės pagal Kneoma duomenis)

2013 m. fiksuojamas rekordinis eksporto augimas iki 1737 mlrd. eurų lygio, tačiau 2014 m. nukrito iki 1703 mlrd. lygio. 2014 m. sumažėjimą galėjo sąlygoti mineralinio kuro ir tepimo priemonių ir žaliavų eksporto sumažėjimas atitinkamai 10 proc. ir beveik 5 proc. 2016 vasario mėnesį Kinijos eksportas nukrito 25,4 proc, o taip pat importas sumažėjo 13,8 proc. Bloomberg pranešime (2016) teigiama, jog didžiausią įtaką tam turėjo Kinijos Naujieji metai, kurių metu nuo sausio mėnesio pabaigos gamyklos buvo uždarytos. Kinijos eksportas į ES sumažėjo beveik 2,5 proc. 2015 m (Bloomberg News, 2015), galime teigti jog tam įtakos turėjo sumažėjusi ES paklausa.

Kitas prekybos rodiklis – prekybos balansas tarp ES ir Kinijos išlieka deficitinis ES atžvilgiu. 13 paveiksle matome, jog didžiausias prekybos deficitas fiksuojamas 2008 m. ir 2011 m. vidutiniškai, kiekvienais metais ES deficitas siekia 127 mln. eurų.

13 pav. pav. ES ir Kinijos prekybos balansas 2000-2014 m., mln. eurų (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center duomenis)

Verta išskirti ir tai, jog ES fiksuojamas didelis prekybos deficitas su Kinija. Iš dalies, tai gali būti susiję su Azijos ir pasaulinės vertės grandinių strategijomis bei dėl patekimo į Kinijos rinką kliūčių.

Prekybos deficito sumažinimui svarbu ne importuoti mažiau, bet daugiau eksportuoti sudarant geresnes į rinką patekimo sąlygas. Europos eksportuotojai turėtų būti gerai pasirengę parduoti savo produktus į sparčiai besiplečiančią Kinijos vartotojų rinką. Kaip vieną dar vis neišnaudotą galimybę laikomas paslaugų eksportas. Lyginant su JAV paslaugų eksportas lenkia eksportą į Kiniją net 5 kartus.

Identifikuojant priežastis, kurios lėmė Kinijos ekonomikos augimą verta paminėti 2 pagrindinius veiksniai: didelio masto kapitalo investicijos (finansuojama didelėmis vidaus santaupomis ir užsienio investicijomis) ir greitas bei našus augimas. Ekonomikos reformos paskatino didesnę efektyvumą ekonomikoje, kuri sustiprino produkcijos gamybą ir padidėjusius išteklius bei papildomų investicijų į ekonomiką.

Apibendrinant galima teigti, ES ir Kinijos ekonomika yra stipriausios pasaulyje, kurios sukuria didžiąją dalį BVP ir užima svarbią vietą tarptautinėje prekyboje ne tik kaip importo, bet ir kaip eksporto partnerės. Nagrinėjamo laikotarpio duomenys parodė, jog ES ir Kinija turi panašias ekonominių rodiklių tendencijas, tačiau skiriasi jų mastai ir kitimo apimtys. Norint įvertinti Kinijos įtaką ES ekonomikai, būtina išanalizuoti, kurios ES šalys turi stiprius prekybinius ryšius su Kinija.

4.1.2. ES prekybos su Kinija analizė pagal ES šalis

Iš 28 ES narių daugiausiai iš Kinijos importuoja: Vokietija, Didžioji Britanija Olandija, Italija bei Prancūzija. Mažiausiai Kinija eksportuoja į Kiprą, Lietuvą, Bulgariją, Latviją, Kroatiją ir Estiją. 2010-2015 m. Kinija daugiausiai eksportavo į Vokietiją. Kinijos eksportas 1999–2013 m. išaugo daugiau nei 10 kartų. Vokietijos eksportas į Kiniją sudaro 2,5 proc. Vokietijos BVP. Tai didžiausia eksporto dalis į Kiniją iš ES valstybių. Atsižvelgus į eksportuojamas šakas ir jų prekes iš ES t.y. mašinas, įrenginius ir transporto priemones, Vokietijos eksporto dalis sudaro nuo 39 iki 61 proc. viso ES eksporto. Galima daryti išvadą, jog Vokietijai auganti Kinijos rinka yra svarbi, ypač naujų technologijų antplūdžiui iš Vakarų valstybių.

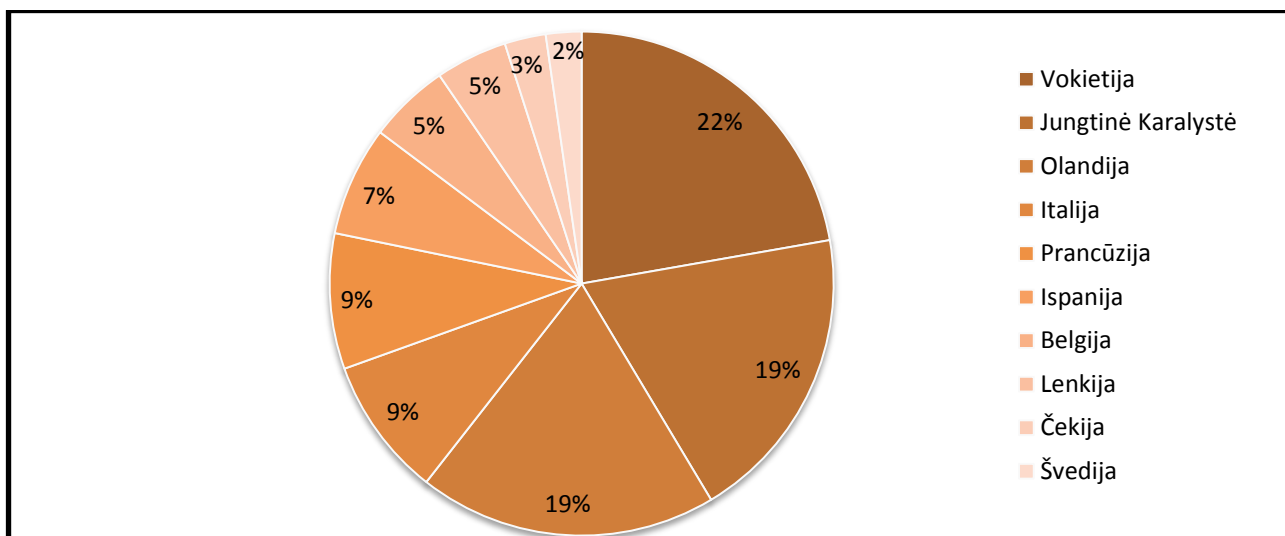
6 lentelė. ES šalių importas iš Kinijos, 2010-2015, tūkst. eurų (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vokietija	51244665	54852153	53816652	50699976	54695114	62255955
Didžioji Britanija	29194539	31677876	35998189	38352670	42987350	53667392
Nyderlandai	37431012	42718405	45796999	45409014	48846072	53633462
Italija	23454672	24191352	19950117	19389841	21636389	25051820
Prancūzija	20979726	21715359	21146336	20288623	21800727	24341746
Ispanija	13689933	14160765	14182724	14253040	16175634	19696839
Belgija	10770615	13622454	12733772	11714752	12952257	14591150
Lenkija	7107763	7854160	9631297	9467214	10725549	12903745
Čekijos Respublika	5363043	5506328	4916904	5147953	6013215	7399836
Švedija	4299187	4714760	4988829	5118792	5392254	6394256
Danija	3904475	4628399	5085785	4299925	4924518	5536174
Vengrija	4908786	4886452	4461575	4285532	4336528	4675361
Graikija	2981385	2835489	2793883	2423462	3148895	3295928
Suomija	4141112	4767518	5785589	4390365	3835973	3194875
Rumunija	2262588	2479673	2174964	2124996	2424815	2866264
Portugalija	1892720	2011318	1944786	1887336	2359957	2606152
Airija	1500170	1555155	1631575	1864978	2107719	2540903
Slovakija	1474882	1803947	1884053	2322172	2128003	2513963
Austrija	1396454	1598767	1586477	1533988	1803319	2246655
Malta	1389357	1672550	1745935	1893135	2402006	2137869
Liuksemburgas	743635	1145183	1521048	1361059	1466055	2091581
Slovėnija	1043514	1202850	1218148	1379864	1498548	1881972
Lietuva	739777	958549	1268102	1269469	1247489	1089182
Bulgarija	497712	721992	820006	840941	886621	939132
Latvija	598063	856488	1020702	1034641	990649	920526
Kroatija	1011932	1106326	1010732	1046443	772845	886816
Estija	509635	811909	959242	835547	862213	858377
Kipras	1014987	806560	850117	731584	780574	530024
Iš viso ES	235546338	256862737	260924540	255367313	279201287	320747952

Eurostat duomenimis Vokietija ir Suomija turi teigiamus prekybos balansus su Kinija. Didžiausias prekybos deficitas fiksuojamas Olandijoje – 48,8 mlrd. eurų, Jungtinėje Karalystėje – 26,2 mlrd. eurų. Vokietija eksportuoja 20 proc. viso ES importo iš Kinijos, Olandija – 19 proc. Jungtinė Karalystė – 15 proc., Prancūzija – 8 proc. ir Italija - 8 proc. Lyginant 2014 -2013 m. eksportas į Kiniją išaugo visose didžiosiose partnerėse. 2014 m. importas į Kiniją išaugo 8 proc.

Gyčiau žvelgiant į didžiausios Kinijos prekių importuotojos – Vokietijos situaciją, galima pabrėžti jog 2008 m. gyvenimo lygis sustingo: mažėjo gyventojų skaičius dėl migracijos, mažėjo darbo našumo lygis ir BVP. Kaip vieną iš sprendimų ES priėmė ekonomikos augimo skatinimą išlaikant vartojimą ir ypatingai Kinijos prekių vartojimą.

Vokietijos kompanija Siemens aprūpina Kiniją inžineriniais gaminiais, tai yra ko Kinijai reikia ekonominiam augimui. JK specializuojasi finansinių paslaugų, sveikatos priežiūros ir gamtos mokslų šakose. Sklandesni Vokietijos ir Kinijos santykiai gali sumažinti Kinijos priklausomybę nuo Japonijos ir JAV. Glaudesni ryšiai yra naudingi ir Vokietijai, nes pirmiausiai gali apdilinti prekybą su ne ES šalimis, kad diversifikuotų eksporto rinkas ir užimtų tinkamą poziciją vienoje dinamiškiausių pasaulio rinkų. Kita priežastis, Kinija laikoma viena svarbiausių Vokietijos gamybos persvara su kitomis šalimis. Vokietijos įmonės numatė jog Kinijos rinka taps viena iš svarbiausių pasaulio tiekimo grandinėje. Be to, Kinijoje veikia daugiau nei 2400 įmonių. (Schibotto, 2013) kurių daugumas yra vidutinio dydžio arba mažos, todėl šalis tapo viena iš strateginių investicijų rinkų Vokietijos įmonėms. Vokietija Kiniją pripažįsta ne tik kaip pasaulio gamintoją, bet ir kaip neatrastą didžiulį potencialą turinčią rinką.

14 pav. Didžiausių ES šalių importuotojos iš Kinijos 2015 m., tūkst. eurų (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

Remiantis 14 paveikslo duomenimis 2015 m. trečia pagal importo apimtį - Olandija. Olandijos ir Kinijos politiniai santykiai grįsti prekybos plėtra, ypatingai tose srityse, kuriose abiejų interesai sutampa, pvz. kovos su jūrų piratavimu operacijose. Vertinant šių šalių ekonominius santykius reikėtų išskirti įvairiapusiškumą. Reikėtų išskirti technologinę ir akademinę partnerystę. Kinijoje Olandijos aukštasis mokslas turi gerą reputaciją, todėl dauguma institucijų palaiko itin artimus ryšius su Kinijos mokslo institucijomis.

Bendras ES eksportas į Kiniją 2015 m. išaugo 2,8 proc., tuo tarpu kai 2014 išaugo 10,6 proc. Lyginant 2014-2015 m. eksportas į Kiniją susitraukė iš šių šalių: Slovakijos, Belgijos, Maltos,

Bulgarijos, Kipro, Graikijos ir JK. Slovakijos eksportas sumažėjo net 20 proc. Airijos, Kroatijos, Estijos, Liuksemburgo ir Danijos eksporto apimtys išaugo daugiau nei 21 proc. Keturiolika pagrindinės eksportuotojos į Kiniją: Vokietija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Italija. Lietuva pagal eksporto apimtį lieka 26 vietoje.

Italijos eksportas į Kiniją sudaro 2,5 proc. viso eksporto. Daugiausiai eksportuojama mašinų ir įrengimų, elektronikos prekių, medikamentų, rūbų bei plastiko. Prancūzijos eksportas sudaro 3,9 proc. viso šalies eksporto, daugiausiai į Kiniją eksportuojama: orlaivių ir erdvėlaivių įrangos, elektroninės įrangos, gaiviųjų gėrimų, javų. Mažiausiai į Kiniją eksportuoja Kipras tik 42,9 mln. USD, kai tuo tarpu Vokietija eksportuoja 79,8 mlrd. USD. Kipro eksporto struktūroje dominuoja: medicinos prekės, vaisių ir daržovių gaminiai, varis, gaivieji gėrimai, riebalai ir aliejus bei vaisiai ir riešutai.

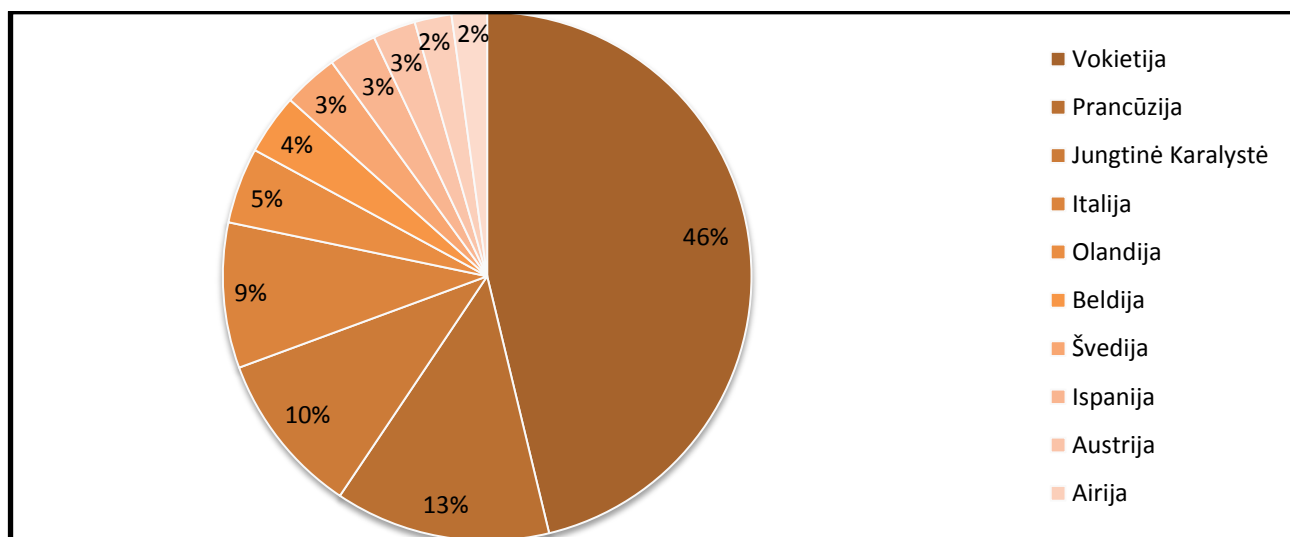
7 lentelė. ES šalių eksportas į Kiniją, 2010-2015, tūkst. eurų (sudarytas darbo autorės pagal International Trade Center duomenis)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vokietija	55916853	66573728	71482956	70887552	78985939	78870856
Prancūzija	12890075	15851693	18758076	17405760	20049495	22476033
Jungtinė Karalystė	8513670	10451102	13063881	14363799	17757472	17022459
Italija	10547919	12620849	12491926	13232202	14433908	15169906
Olandija	4879270	6218186	6767802	7396892	7023996	7921966
Beldija	5903713	7273617	7748137	7414292	7555071	6314176
Švedija	4449102	5109439	5382787	5260359	5110218	5775653
Ispanija	4696467	5421730	4925552	4496033	4665197	5042336
Austrija	3184951	3418194	3672973	3787187	4401350	4469231
Airija	2569964	2656050	2952806	3156660	2808059	3854734
Danija	1992329	2019946	2258080	2541454	3050905	3684589
Suomija	3026972	3261027	2980526	2940431	3047469	3134870
Vengrija	1655029	1760594	1806335	2044147	2452306	2582518
Čekija	1301306	1664947	1871477	1968690	2246594	2502197
Lenkija	1277679	1470365	1553371	1680247	2205884	2468078
Slovakija	1348429	2482237	2842137	2603533	2539816	2012214
Portugalija	568140	834316	1177670	1053609	1251107	1321173
Romunija	568773	679943	761829	909089	1141074	1168270
Bulgarija	243243	330249	653268	720301	740328	677305
Malta	428735	611507	687908	546008	444912	396762
Liuksemburgas	194194	222013	204170	193232	228550	278404
Slovėnija	132971	145057	199077	227968	249355	260436
Graikija	293998	253876	332289	326193	259783	257365
Estija	136991	147481	105553	150254	169643	211242
Latvija	29417	45545	53517	74653	110518	129878
Lietuva	31741	62898	69589	93947	117743	125658
Kroatija	38324	57100	57939	78498	75704	100821
Kipras	12958	18854	93782	39751	47077	44864
Iš viso ES:	126833211	151662543	164955411	165592740	183169473	188273994

Pagal 15 paveikslo duomenis matome, jog didžiausios eksportuotojos į Kiniją yra Vokietija – 46 proc. viso eksporto, Prancūzija – 13 proc., JK – 10 proc., Italija – 9 proc., Olandija, Belgija, Švedija, Ispanija, Austrija – 5-3 proc. ir Airija bei Danija užima po 2 proc. viso eksporto.

Vokietija yra taip pat ir didžiausia eksportuotoja į Kiniją. Kinija yra viena didžiausių variklinių transporto priemonių pirkėja, po JAV ir JK. 2015 m. buvo parduota 4,4 mln. transporto priemonių, o tai reiškia kad vokiečių automobilių rinkos dalis išaugo iki 20,8 proc. Nuo 2008 iki 2014 m. Vokietijos elektronikos prekių eksportas išaugo dvigubai iki 2,36 mlrd. eurų. Kinija tapo viena iš pagrindinių JK

eksporto rinkų. 2014 m. JK eksportas į Kiniją išaugo 9 proc. „Jaguar Land Rover” yra viena didžiausių eksportuotojų į Kiniją.

15 pav. Didžiausios ES šalys eksportuojančios į Kiniją 2015 m., tūkst. eurų (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

Dauguma ES šalių susiduria su problema, jog imant atskirai šalys atrodo kaip nereikšmingi žaidėjai Kinijos akyse. Prancūzija, Vokietija ir Lenkija turi ambicijų išplėsti provincijos ir savivaldybės lygio bendradarbiavimą su Kinija. Atsižvelgus į pagrindines eksportuojamas prekes: mašinas, įrenginius ir transporto priemones iš ES į Kiniją, galima pastebėti jog Vokietijos dalis visame eksporte išaugo nuo 39 iki 61 proc. Šiuo augimu galime identifikuoti tai, jog Kinijos rinka yra svarbi ES ir ypač Vokietijai. Ypač aukštas priklausomybės nuo Kinijos laipsnis priklauso Belgijai ir Slovakijai.

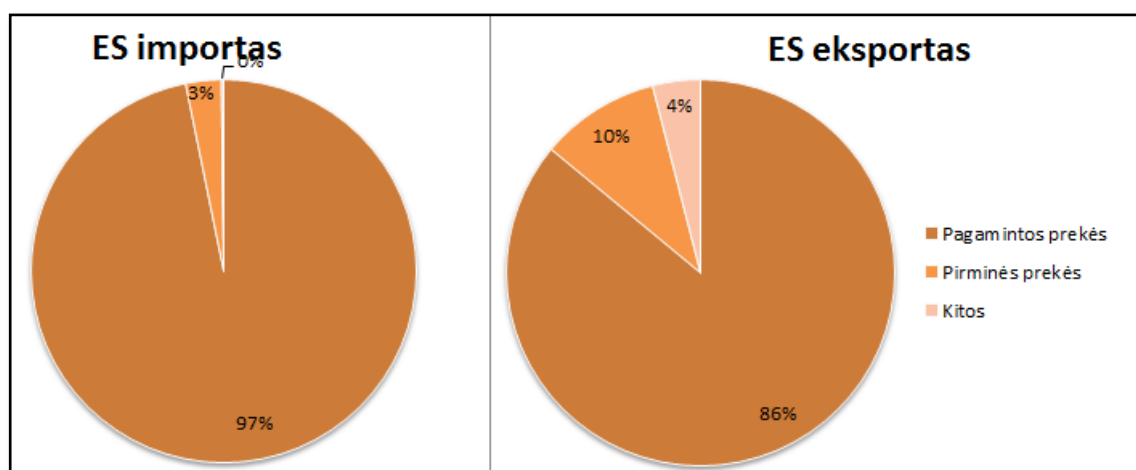
Kinijoje vyksta pokyčiai vartojime dėl Kinijos vidutinės pajamas gaunančių vartotojų. Tikimasi, jog per artimiausius 3 metus mažmeninės prekybos augimas sieks 12 proc. Šiuo metu ES šalių eksportui Kinija yra didžiausia prabangos prekių, e-komercijos ir maisto produktų rinka. Šalys nukreipdamos eksportą į Kinijos rinką, turėtų atkreipti dėmesį į galimybę parduoti produktus vienoje iš Kinijos e-komercijos platformų, skatinti prabangos prekių madą ir etc. (UK Trade & Investment, 2015)

Apibendrinant galima teigti, jog analizė pagal šalis parodė, jog pagrindinė Kinijos prekybos partnerė yra Vokietija. Vokietijos eksportas į Kiniją sudaro 2,5 proc. Vokietijos BVP. Vokietijos eksporto dalis sudaro nuo 39 iki 61 proc. viso ES eksporto. Kinija tapo viena iš pagrindinių Didžiosios Britanijos eksporto rinkų. 2014 m. eksportas į Kiniją išaugo 9 proc. Dėl išaugusių prekybos apimčių, Kinijos investicijų, skatinamas šalių ekonominis augimas, todėl ES šalys yra suinteresuotos palaikyti glaudžius prekybinius ryšius su Kinija.

4.1.3. ES prekybos su Kinija analizė pagal ES šakas

Atliekant analizę pagal šakas svarbu paminėti ir tai, jog Kinijos produktyvumo efektyvumo ir padidėjimas buvo svarbus veiksnys lemiantis Kinijos augimą. Patobulinimai buvo susiję su lėšų perskirstymu į našesnius sektorius, kurie buvo griežtai kontroliuojami centrinės valdžios: žemės ūkio, prekybos ir paslaugų. Be to, didelė dalis sektorių buvo veikiami konkurencinės jėgos, vyriausybė leido steigti ir vykdyti savo veiklą bet kuriame sektoriuje, tokie pasikeitimai dėl TUI įplaukų Kinijoje atnešė naujas technologijas ir procesus, ko pasėkoje buvo didinamas efektyvumas. (Morrison, 2015)

ES ir Kinijos prekyboje aiškiai dominuoja pagamintos prekės (žr. 16 pav.), kurios 2014 m. sudarė 97 proc. viso ES importo iš Kinijos ir 86 proc. eksporto į Kiniją. 152 mlrd. eurų deficitas ES prekyboje pagamintų prekių kategorijoje. ES pagamintų prekių deficitas 152 mlrd. eurų tik iš dalies kompensavo nedidelį ES pirminių prekių perteklių (9,5 mlrd. eurų), o ypač žaliavų - 6,3 mlrd. eurų.

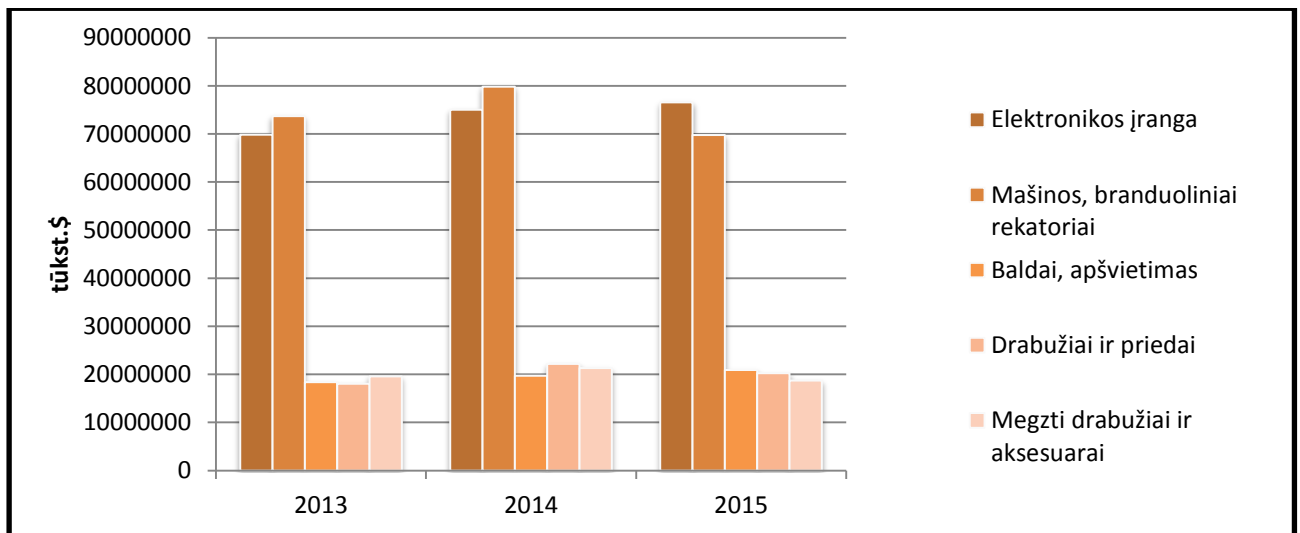

16 pav. ES ir Kinijos prekyba produktais, 2014 m. (sudaryta darbo autorės pagal Eurostat duomenis)

Daug kam žinoma, kad gamyba Europos Sąjungoje priklauso nuo energijos ir žaliavų importo. Tačiau neretai pamirštama, kad tą patį galima pasakyti ir apie detales, sudedamąsias dalis ir gamybos priemones, pavyzdžiui, mašininę įrangą. Kartu šie produktai sudaro 80 proc. ES importo. Importas į ES yra būtinas ekonomikos veikimui ir ES įmonių konkurencingumui užtikrinti. ES importe iš Kinijos dominuoja pramonės ir vartojimo prekės: mašinos, įrengimai, avalynė, drabužiai.

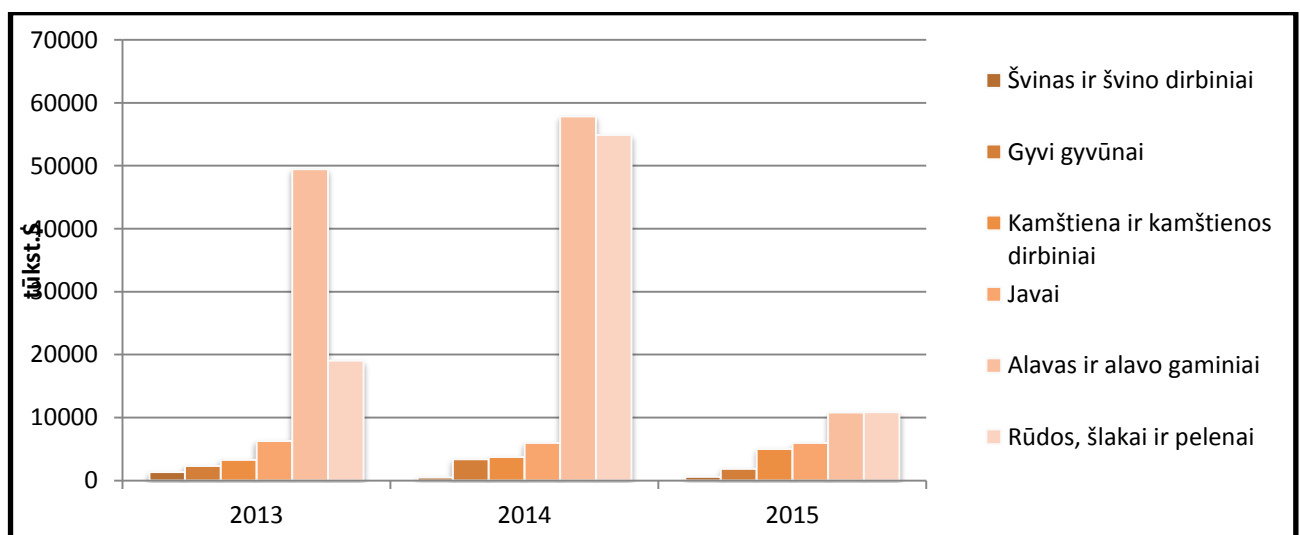
Pagal 16 paveikslą 2013-2015 metais daugiausiai eksportuota elektroninės įrangos, mašinų, baldų, drabužių jų priedų bei aksesuarų. Elektronikos įranga bendrojo eksporto į ES dalyje sudaro apie 20 proc. 2014 m. šių produktų importas į ES išaugo 7,4 proc., 2015 m. – 2 proc. Mašinų, branduolinių reaktorių produktų eksportas sudaro taip pat apie 20 proc. viso importo iš Kinijos. 2013 m. siekė 21,7 proc., o 2015 m. tik 19,6 proc. Lyginant 2014-2015 m. šių produktų importas į ES iš Kinijos sumažėjo net 12,6 proc. Nors baldų ir drabužių gaminiai užima didžiausias importo pozicijas ES struktūroje, tačiau jų dalis vidutiniškai siekia 5,5 proc. bendrame importe. Išaugęs drabužių importas 2014 m. 22,9 proc., 2015 m. susitraukė 8,8 proc.

17 pav. Kinijos prekių eksportas į ES 2013-2015 m., tūkst. USD (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

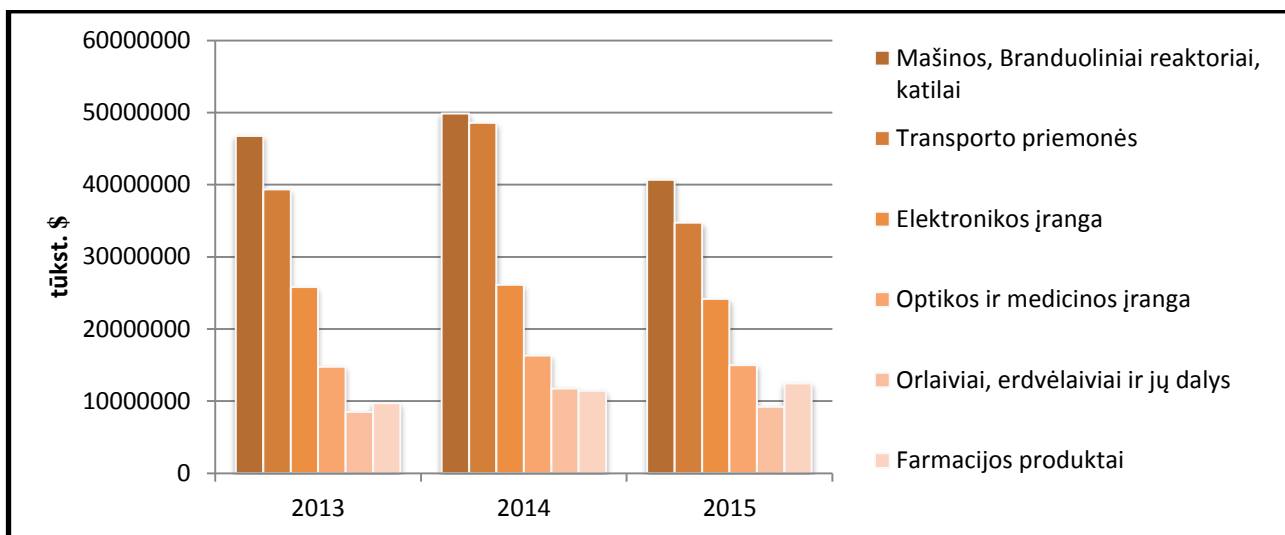
Elektronikos įrangos produktai užima pirmąją vietą Kinijos eksporte į ES, kai tuo tarpu tai sudaro tik 12 proc. viso Kinijos eksporto. Be to drabužiai ir jų priedai užima 25 proc. viso Kinijos eksporto. 2013-2015 m. mažiausiai iš Kinijos į ES buvo eksportuota švino ir jo gaminių, gyvų gyvūnų, kamštienos ir jos dirbinių, javų, alavo ir jo gaminių bei rūdos, šlakų ir pelenų. (žr. 18 pav.) Šių produktų eksportas iš Kinijos nesiekia nei 1 proc. visame eksporte. Kaip matome iš 16 diagramos 2015 m. šių produktų eksportas dar labiau sumažėjo: gyvų gyvūnų – 45 proc., alavo gaminiai – 81 proc., rūdos, šlakai ir pelenai – 81 proc. Kamštienos ir jos gaminių eksportas išaugo 32 proc.

18 pav. Kinijos prekių eksportas į ES 2013-2015 m., tūkst. USD (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

ES eksportas į Kiniją yra koncentruotas į mašinų ir įrangos, variklinių, transporto priemonių, orlaivių, medicinos įrangą ir farmacijos produktus. (žr. 19 pav.) Mašinų ir branduolinių reaktorių ES eksportas į Kiniją užima apie 20 proc. viso eksporto. 2014 m. eksportas išaugo 6,6 proc., o jau 2015 m. nukrito net 18,4 proc. Transporto priemonių eksportas užima apie 18 proc. viso eksporto į Kiniją, nors

2014 m. šių produktų eksporto apimtys išaugo net 23,4 proc. 2015 m. nukrito 28 proc. Toks didelis eksporto susitraukimas lėmė mažesnes pajamas iš eksportuojamos didžiausių produktų grupės. Elektronikos įranga užima vidutiniškai 11 proc. viso ES eksporto į Kiniją, kaip ir kitų produktų eksportas 2015 susitraukė 7,6 proc. Optikos ir medicinos įrangos eksportas į Kiniją sudaro apie 6,8 proc. Orlaivių ir farmacijos produktų eksportas svyruoja nuo 4,4 proc. iki 6 proc. bendrame eksporte į Kiniją. Pastebima tai jog, šių didžiausių produktų eksporto apimtys augo tik farmacijos srityje 9,2 proc.

19 pav. Kinijos prekių importas iš ES 2013-2015 m., tūkst. USD (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

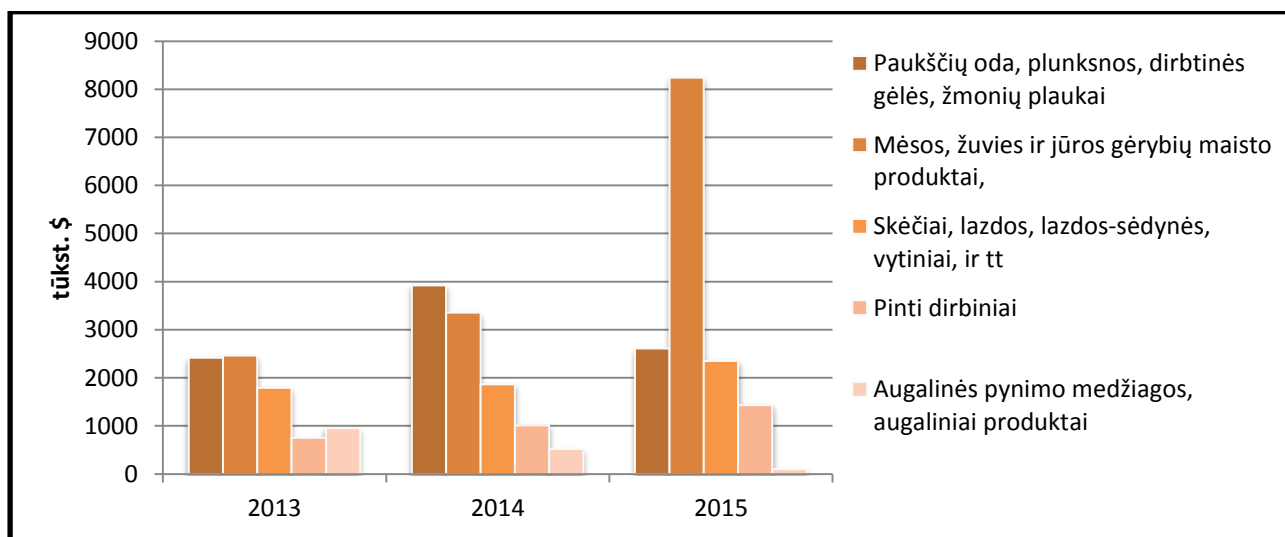
2015 m. sumažėjęs šių grupių eksportas į Kiniją, pavyzdžiui transporto priemonių ir elektronikos įrangos gali turėti reikšmingą poveikį Vokietijos automobilių gamintojui „Volkswagen“, kurio 2012 m. trečdalis visų produktų buvo eksportuojama į Kinijos rinką.

Kinija dažnai yra laikoma svarbiausia pasaulio apdirbamosios pramonės ir sunkiosios pramonės gamintoja. Šie sektoriai Kinijoje sudaro daugiau nei 40 proc. Kinijos BVP. Pastebima jog tai sparčiausiai auganti vartotojų rinka. Pagrindinės pramonės šakos apdirbamoji pramonė, žemės ūkio produkcija ir telekomunikacijų paslaugos 2015 m. apdirbamosios pramonės sektorius sudarė didžiausią dalį ir buvo labiausiai įvairiapusiškas sektorius Kinijoje. (Ross, 2015)

2013 m. Kinija apsibrėžė 7 strategines pramonės šakas, kurios turėtų būti prioritetas, kuriant ir vystant jų veiklą: biotechnologijos, informacinių technologijų, naujų energijos, aplinkos priežiūros, naujos medžiagos, aukštųjų technologijų ir alternatyvios degalų rūšys. Nors ES yra viena didžiausių Kinijos eksporto partnerių, aukštųjų technologijų eksportas yra apribotas tam tikrų priemonių.

19 paveiksle pateiktos produktų rūšys, kurios sudaro mažiausią ES eksporto apimtį į Kiniją tai : paukščių oda, plunksnos, mėsos, žuvies ir jūros gėrybių maisto produktai, skėčiai, lazdos, pinti dirbiniai. Šių produktų dalis eksporte į Kiniją sudaro vos 0,5 proc. Mėsos, žuvies ir jūros gėrybių maisto produktai 2015 m. išaugo 145 proc. ir siekė 8244 tūkst. USD eksporto apyvartos. Augalinių

pynimo medžiagų eksportas 2015 m. siekia tik 102 tūkst. USD, nuo 2014 m. eksportas sumažėjo 80,4 proc.

20 pav. Kinijos prekių importas iš ES 2013-2015 m., tūkst. USD (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center)

Europos Komisija (2015) pabrėžia jog esant ekonominiams sunkumams prekyba gali tapti viena iš pagrindinių stabilizuojančių jėgų. Esant nedidelei ES vidaus paklausai, prekyba padėjo sušvelninti neigiamą ekonomikos nuosmukio poveikį. Manoma, kad per kitus 15 metų apie 90 proc. pasaulio ekonomikos augimo bus sukuriama už Europos ribų. Atsigaunančią ekonomiką reikės sustiprinti užmezgant ir palaikant tvirtesnius ryšius su naujais pasaulio ekonomikos augimo centrais – tokiais kaip Kinija.

Apibendrinant galima teigti, jog ES ir Kinijos ekonomikos vystymasis yra panašus. Šalys prekiaudamos tarpusavyje sukuria didžiulius prekybinius srautus, kurie generuoja šalių pajamas ir kuria didesnę BVP. Ne visos ES šalys turi stiprius prekybinius ryšius su Kinija. Didžiausią įtaką Kinijos prekybiniam ryšiams turi: Vokietija, Jungtinė Karalystė, Olandija, Prancūzija ir Italija. ES eksportas į Kiniją yra koncentruotas į mašinų ir įrangos, variklinių, transporto priemonių, orlaivių, medicinos įrangą ir farmacijos produktus.

4.3. Kinijos ir ES ekonominių rodiklių koreliacinė analizė

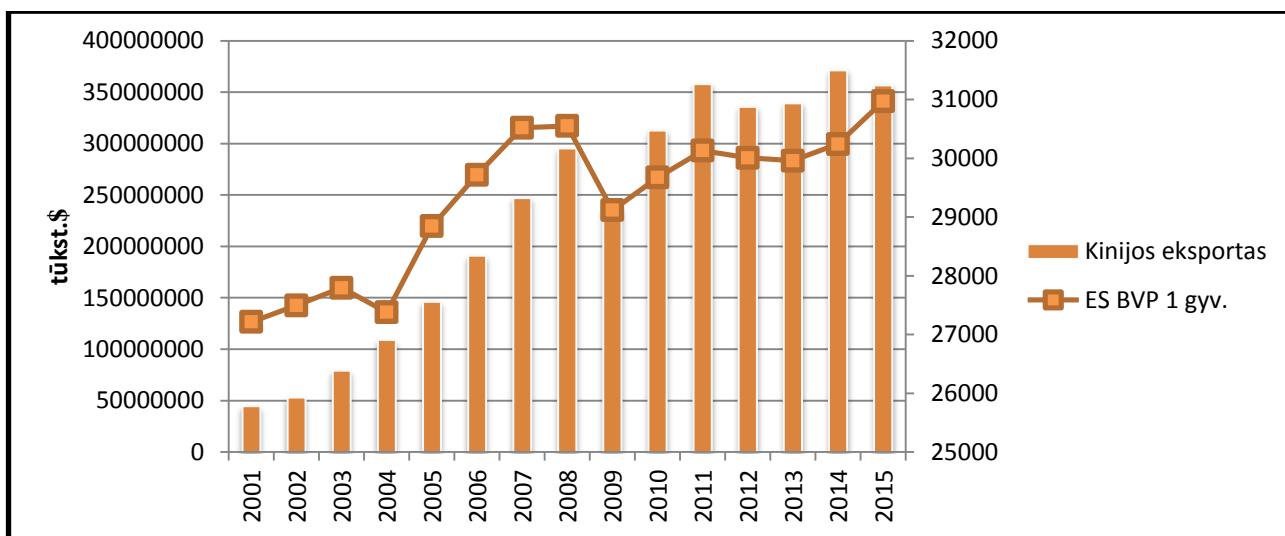
Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra bei užsienio autorių atliktais empiriniais tyrimais Bems, Johnson ir Yi (2013) teigia, jog yra daug teorinių prognozių dėl prekybos poveikio ekonomikai. Daugumos specialistų (Bridgman (2010), Eaton, Kortum, Neiman, & Romalis (2011), Grossman & Rossi-Hansberg (2012)) teigimu geriausiai tarptautinės prekybos t.y. importo ir eksporto įtaką ekonomikai parodo BVP lygis. Eksporto ir BVP santykis parodo šalies ekonomikos atvirumo laipsnį.

Tiriant ES ir Kinijos prekybos plėtros poveikį ES ekonomikai svarbu taip pat įvertinti ar Kinijos eksportas į ES, turi įtakos ES eksporto apimčiai ir įvertintus eksporto ir BVP tarpusavio ryšį,

nustatyti ar Kinijos eksportas į ES taip pat turi įtakos ES nedarbo lygiui. Prieš atliekant regresinę analizę buvo įvertintas duomenų tinkamumas t.y. normalumo patikrinimas. Rezultatai pateikiami 3 priede. Ryšiui tarp kintamųjų įvertimui atlikta koreliacinė analizė, kurios matrica pateikta 4 priede.

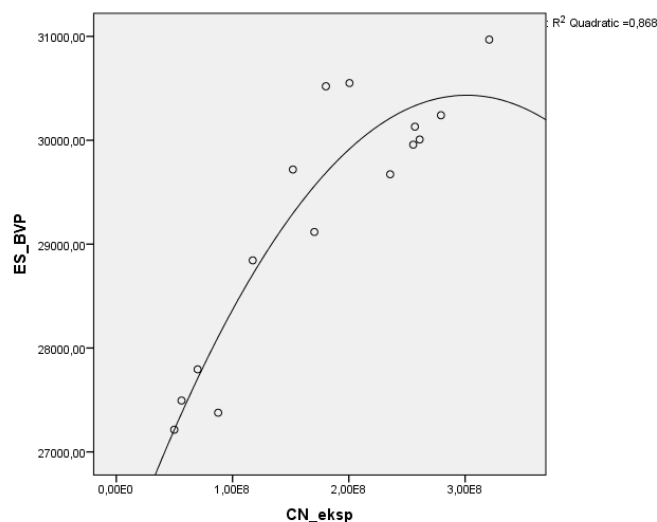
4.3.1. Kinijos eksporto ir ES BVP tarpusavio ryšio analizė

Atsižvelgiant į rinkos dydį, kuris išreikštas BVP, moksliniai šaltiniai charakterizuoja, jog BVP lygis atspindi perkamąją galią šalyje, atstovauja rinkos galimybes ir daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Esant BVP didėjimui, stiprėja ekonomika, jei BVP mažėja daugiau nei du ketvirčius iš eilės ekonomika patiria recesiją. 21 pav. pateikiami Kinijos eksporto į ES ir ES BBVP tenkančio 1 gyventojui dinamika 2001-2015 m.

21 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES BVP dinamika 2001-2015 m. (sudaryta darbo autorės pagal Kneoma duomenis)

21 paveiksle matyti, jog Kinijos eksportas į ES 2001 iki 2008 metų išaugo net 300 proc. Kasmet Kinijos eksportas į ES paaugdavo apie 22 proc. 2005 m. eksportas išaugo 34 proc. Dėl ekonominės krizės 2009 m. eksportas nukrito -15,1 proc. Kinijos eksporto apimtys taip pat nukrito į Indiją, Taivaną, tačiau padidėjo į kitas rinkas: Azijos ir Lotynų Amerikos. (European Commission, 2013) Atsigaunant ES ekonomikai ir padidėjus vartojimui Kinijos eksportas į ES išaugo 38,3 proc. 2013 metų pastebimas 2,1 proc. eksporto sumažėjimas į ES. 2015 m. eksportas iš Kinijos išaugo beveik 15 proc., tai labai teigiamas rezultatas nepaisant to, jog 2015 m. Kinijos eksportas ir importas susitraukė. Tuo tarpu ES BVP tenkantis 1 gyventojui aukščiausią lygį siekė 2007 m., žemiausią – 2009 m. 2008-2009 m. BVP 1 gyventojui smuko 4,7 proc. 2015 m. BVP išaugo 2,4 proc., tai sąlygojo išaugusi vidaus paklausa, kuri kilo iš atsigaunančio privataus vartojimo.

22 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui (sudaryta darbo autorės)

Kinijos eksporto į ES ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui tarpusavio ryšiui nustatyti atlikta koreliacinė regresinė analizė (žr. 22 pav., 5,8 priedas) Statistinio tyrimo duomenys bei skaičiavimo formulės patiktos 1 priede. Skaičiavimo rezultatai pateikiami 8 lentelėje. Nustatyta, jog tarpusavio ryši geriausiai parodo netiesinis modelis – antro laipsnio polinomo trendas. Koreliacijos koeficientas lygus 0,87 ir parodo, jog tarp Kinijos eksporto į ES ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui egzistuoja stiprus ryšys. Determinacijos koeficientas rodo, kad Kinijos eksportas į ES 76 proc., daro įtaką BVP, o 24 proc. turi įtakos kiti požymiai. Kadangi Stjudento statistiko tikimybė mažesnė už 0,05, vadinasi parametrai yra reikšminiai t.y. Kinijos eksportas turi reikšmingos įtakos ES BVP tenkančio 1 gyventojui, galime daryti išvadą jog didėjant Kinijos eksportui į ES, ES BVP tenkantis 1 gyventojui turėtų taip pat didėti. Reikia įvertinti ir tai, jog BVP augimą gali skatinti vidaus paklausa, kuriai įtakos turi vartojimas, išlaidos, investicijos, ES eksportas bei kitų šalių eksportas į ES.

8 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai (sudaryta darbo autorės)

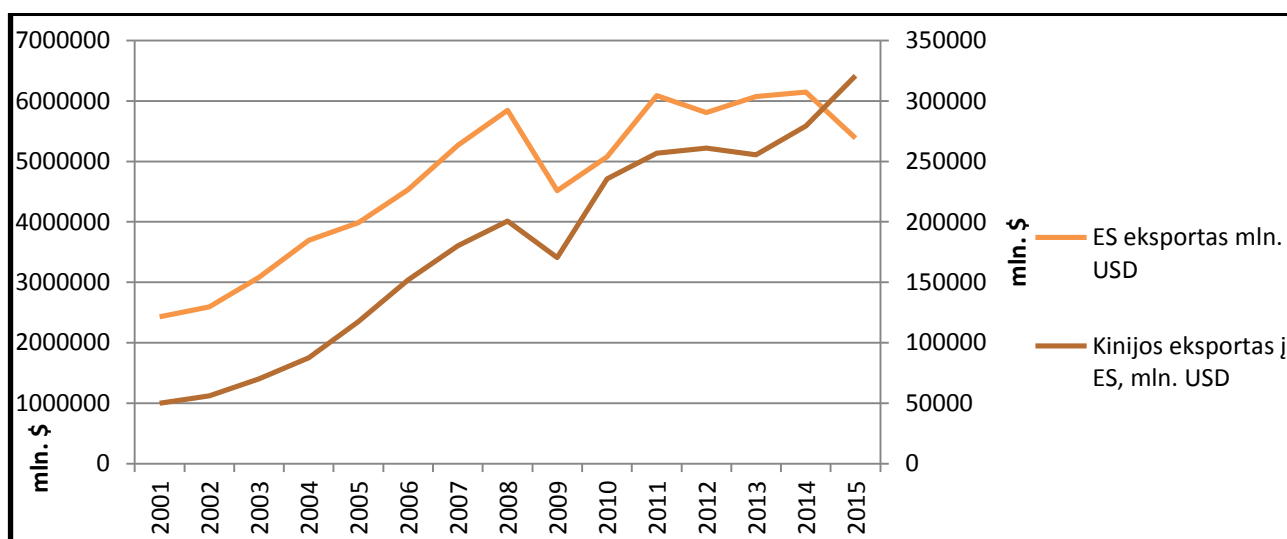
Rodikliai	Reikšmė
Koreliacijos koeficientas R	0,87
Determinacijos koeficientas R ²	0,76
Pakoreguotas determinacijos koeficientas	0,74
Standartinė paklaida	42297641,77
Stjudento kriterijaus t reikšmė	6,23
Regresinė lygtis	$y = 572722077,6 + 12093,865x + 1,286x^2$

Koreliacijos dydžio reikšmingumo nustatymas priimamas naudojant imties statistiką t, kuri skaičiuojama pagal formulę 1 priede. Koreliacijos koeficiento apskaičiuotoji t reikšmė, lyginama su kritine t_{kr} reikšme. Taigi Stjudento skirstinio t reikšmė – t_{0,05;13}=21604, kadangi t_{apskaičiuota} (6,23) > t_{kr}(2,5706), vadinasi koreliacijos koeficiento dydis yra reikšmingas t.y. nustatytas ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui yra reikšmingas.

Apibendrinant galima teigti, jog atlikta Kinijos eksporto į ES ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui tarpusavio analizė patvirtino, jog egzistuoja teigiamas bei stiprus Kinijos eksporto į ES ir ES BVP tenkančio 1 gyventojui augimo ryšys.

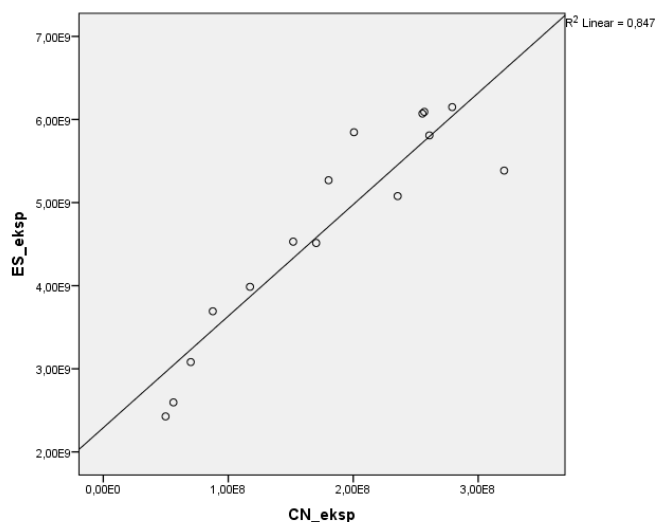
4.3.2. Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto tarpusavio ryšio analizė

Šalies eksporto vykdoma politika stipriai koreliuoja su ekonomikos augimu. ES kasmet vis labiau orientuojasi į naujas užsienio rinkas, nes prekių ir paslaugų eksportas didina ūkio pelningumą, skatina veiklos plėtrą ir internacionalizaciją, greičiau atsiperka investicijos, kuriamos naujos darbo vietos, o tai daro tiesioginę įtaką ekonomikos augimui.

23 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto dinamika 2001-2015 m. (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center duomenis)

Analizuojamu 2001-2015 m. laikotarpiu ES eksporto apimtys kito netolygiai. 2001-2008 m. eksporto apimtys kasmet išaugdavo vidutiniškai apie 13 proc. 2008 m. eksportas išaugo iki rekordinio dydžio beveik 6 mlrd. USD. 2009 m. eksporto apimtys susitraukė 22,8 proc., tokiam sumažėjimui įtakos turėjo ekonomikos nuosmukis, sumažėjęs vartojimas užsienio rinkose bei užsienio rinkų ekonomikos sąlygų suprastėjimas. 2010 m. eksportas išaugo 12,5 proc., o 2011 m. 19,9 proc. 2012 m. eksporto apimtys susitraukė 4,6 proc., didelis eksporto apimčių sumažėjimas fiksuojamas 2015 m. 12,4 proc. Šis sumažėjimas apima sulėtėjimą ir persiskirstymą Kinijoje ir sumažėję prekybiniai srautai pasaulinėje prekyboje, taip pat žemos prekių kainos. Kitas veiksnys – atsiradusios finansinių sąlygų sugriežtinimas, kuris turėjo įtakos įmonių pelningumui ir kapitalo srautams. Pastebima, jog 2015 metais ES labiausiai susitraukė dėl sumažėjusios paklausos Kinijoje, Rusijoje ir Brazilijoje. Siekiant įsitikinti, jog Kinijos eksportas į ES turi įtakos ES eksporto apimtims atliktas koreliacinė regresinė analizė, kuri apibūdinta 24 paveiksle.

24 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto (sudaryta darbo autorės)

Atlikus tarpusavio ryšio analizę nustatyta, jog ryšį patikimiausiai parodo tiesinis modelis. (žr. 23 pav., 6,8 priedas) Koreliacijos koeficientas lygus 0,91 parodo, jog tarp šių dviejų veiksnių egzistuoja labai stiprus ryšys. Determinacijos koeficientas rodo, kad Kinijos eksportas į ES 82 proc. daro įtaką ES eksportui, o 18 proc. turi įtakos kiti požymiai: kitų šalių vartojimas, prekių paklausa rinkoje, šalių ekonomikos atvirumo laipsnis. (žr. 9 lent.) Kadangi Stjudento statistiko tikimybė mažesnė už 0,05, vadinasi parametrai yra reikšminiai t.y. Kinijos eksportas į ES turi reikšmingos įtakos ES eksportui, galime daryti išvadą jog didėjant Kinijos eksportui į ES, ES eksporto apimtys turėtų taip pat didėti, atmetus galimybę jog 18 proc. įtakos turi kiti veiksniai.

9 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai (sudaryta darbo autorės)

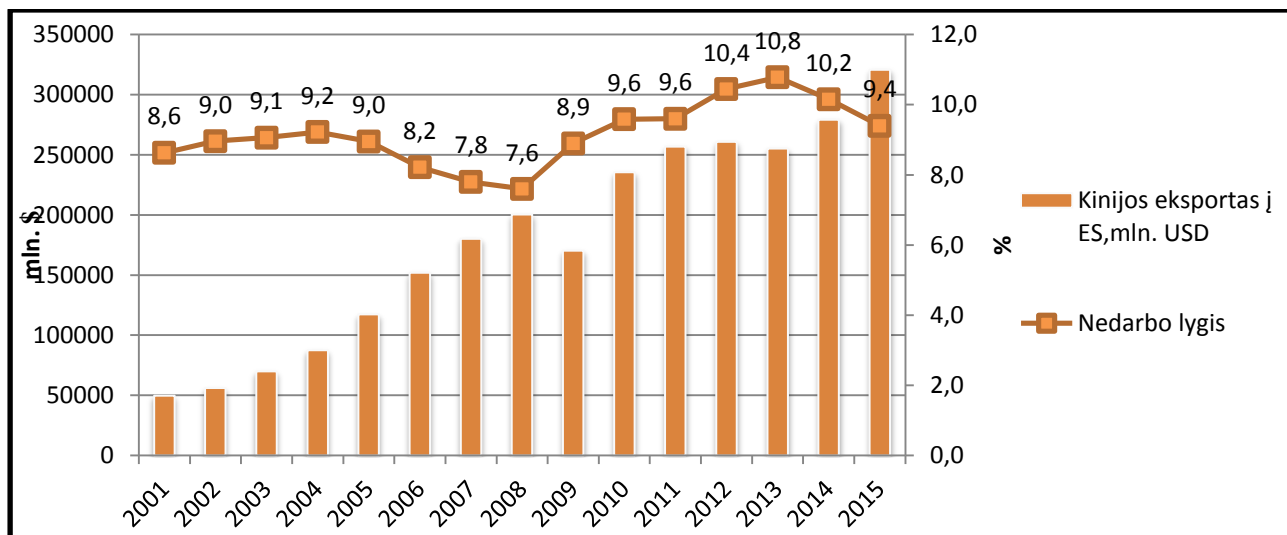
Rodikliai	Reikšmė
Koreliacijos koeficientas R	0,91
Determinacijos koeficientas R ²	0,82
Pakoreguotas determinacijos koeficientas	0,81
Standartinė paklaida	36936,42
Stjudento kriterijaus t reikšmė	7,40
Regresinė lygtis	$y = 0,0631x - 117178$

Koreliacijos dydžio reikšmingumo nustatymas priimamas naudojant imties statistiką t, kuri skaičiuojama pagal formulę 1 priede. Koreliacijos koeficiento apskaičiuotoji t reikšmė, lyginama su kritine t_{kr} reikšme. Taigi Stjudento skirstinio t reikšmė – $t_{0,05;13}=2,1604$, kadangi $t_{apskaičiuota} (7,4) > t_{kr}(2,1604)$, vadinasi koreliacijos koeficiento dydis yra reikšmingas t.y. nustatytas ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto yra reikšmingas.

Apibendrinant galima teigti, jog atlikus Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto analizę nustatyta, jog egzistuoja stiprus tiesioginis ryšys tarp šių veiksnių, tačiau didėjančiam eksportui įtakos gali turėti ir kiti veiksniai, kurie susiję su užsienio šalių rinkų ekonomine situacija, o taip pat konkurencija ne ES šalyse.

4.3.3. Kinijos eksporto ir ES nedarbo lygio tarpusavio ryšio analizė

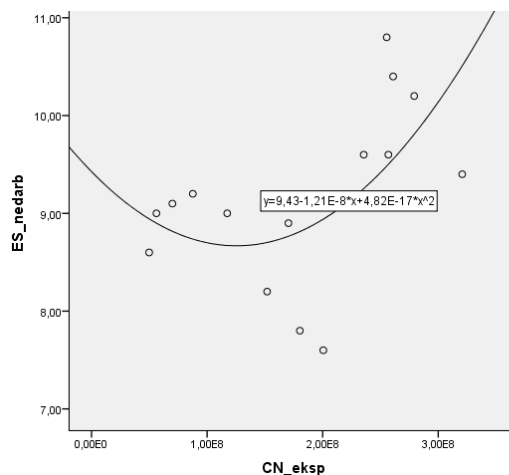
Kitas rodiklis, kuris yra svarbus investuotojams ir parodo ekonominės plėtros tendencijas – nedarbo lygis. Nedarbo lygis yra atvirkščiai susijęs su BVP kitimu: jei BVP auga, nedarbas mažėja. Nedarbo lygio rodiklis yra svarbus investuotojams, nes parodo verslo ciklo fazę. Šiuo atveju tikrinama prielaida ar eksporto iš Kinijos didėjimas turi įtakos nedarbo lygiui ES.

25 pav. Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio dinamika 2001-2015 m. sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center duomenis)

25 pav. duomenų matome jog iki 2004 m. ES nedarbo lygis didėjo ir pasiekė 9,2 proc. Nuo 2004 m. iki 2008 m. nedarbo lygis sumažėjo iki 7,6 proc.. Prasidėjus ekonomikos nuosmukiui nedarbo lygis išaugo 1,3 proc. Nuo recesijos iki 2013 m. nedarbo lygis tik didėjo ir pasiekė 10,8 proc. ribą. 2014 m. pastebimas nedarbo lygio sumažėjimas iki 10,2 proc., o 2015 m. iki 9,4 proc.

Mažėjantį nedarbo lygį sąlygojo darbo rinkos atsigavimas. Mažas ekonomikos augimas riboja įdarbinimo lygį. Kai kurios ES šalys imasi politinių pastangų ir darbo vietų kūrimo, kad sumažintų nedarbą. Planuojama, jog 2016 m. nedarbo lygio mažėjimo tendencija išliks dėl ekonominio atsigavimo, nors ir mažo atlyginimų augimo ir darbo rinkos reformų.

26 pav. Ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio (sudaryta darbo autorės)

Atlikus tarpusavio ryšio analizę nustatyta, jog ryšį patikimiausiai parodo antro laipsnio polinomas (žr. 7,8 priede). Koreliacijos koeficientas lygus 0,45 parodo, jog tarp šių dviejų veiksnių egzistuoja silpnas ryšys. Determinacijos koeficientas rodo, kad Kinijos eksportas į ES 20 proc. daro įtaką ES nedarbo lygiui, o net 80 proc. turi įtakos kiti požymiai.

Kadangi Stjudento statistiko tikimybė didesnė už 0,05, vadinasi parametrai yra nereikšminiai t.y. Kinijos eksportas į ES turi nereikšmingos įtakos ES nedarbo lygiui. Darome išvadą, jog Kinijos eksporto apimčių kitimas neturi įtakos ES nedarbo lygiui. Standartinė paklaida gana didelė, todėl stebėjimai išsibarstę toliau nuo regresinės tiesės, todėl daroma išvada jog didėjant Kinijos eksportui ES nedarbo lygis nekinta ta pačia linkme.

10 lentelė. Koreliacinės regresinės analizės rodikliai (sudaryta darbo autorės)

Rodikliai	Reikšmė
Koreliacijos koeficientas R	0,45
Determinacijos koeficientas R ²	0,20
Pakoreguotas determinacijos koeficientas	0,14
Standartinė paklaida	77727,05
Stjudento kriterijaus t reikšmė	1,75
Regresinė lygtis	$y = 9,43 - 1,21E-8 * x + 4,82E-17 * x^2$

Koreliacijos dydžio reikšmingumo nustatymas priimamas naudojant imties statistiką t, kuri skaičiuojama pagal formulę 1 priede. Koreliacijos koeficiento apskaičiuotoji t reikšmė, lyginama su kritine t_{kr} reikšme. Taigi Stjudento skirstinio t reikšmė – $t_{0,05;13}=2,1604$, kadangi $t_{apskaičiuota} (1,75) > t_{kr}(2,1604)$, vadinasi koreliacijos koeficiento dydis yra nereikšmingas t.y. nustatytas ryšys tarp Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio yra nereikšmingas. Reikalinga papildomų duomenų šio ryšio tyrinėjimui.

Apibendrinant galima teigti, jog atlikus Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio koreliacinę regresinę analizę nustatytas labai silpnas ryšys tarp šių veiksnių, tačiau pastebima tendencija, jog didėjant eksportui į ES, didėja BVP ir vystosi ekonominis augimas, ko pasėkoje, kuriamos naujos darbo vietos ir mažėja nedarbo lygis.

4.4. Kinijos eksporto į ES prognozavimas

Prekybos apimčių prognozė yra svarbi vertinant eksporto netolygią kaitą bėgant laikui. Analizuojant svarbu nustatyti eksporto kitimo kryptį ir pritaikyti modelį, kuris leistų įvertinti reiškinio rezultata ateityje. Eksporto prognozė suteikia galimybę siekti efektyvaus planavimo ES šalių tarptautinės prekybos politikos srityje ir įgyvendinti užsibrėžtus strateginius planus ekonomikos augimui. Snieška ir kt.(2006) prognozavimą apibrėžia kaip „būsimųjų bendrų ekonomikos ir rinkos sąlygų numatymo sistema, kuria priimdama sprendimus, remiasi vyriausybė ir verslininkai“. Atlikti prognozavimo metodai nėra visiškai tikslūs ir negali duoti tikslių rezultatų, todėl reikia atsižvelgti į

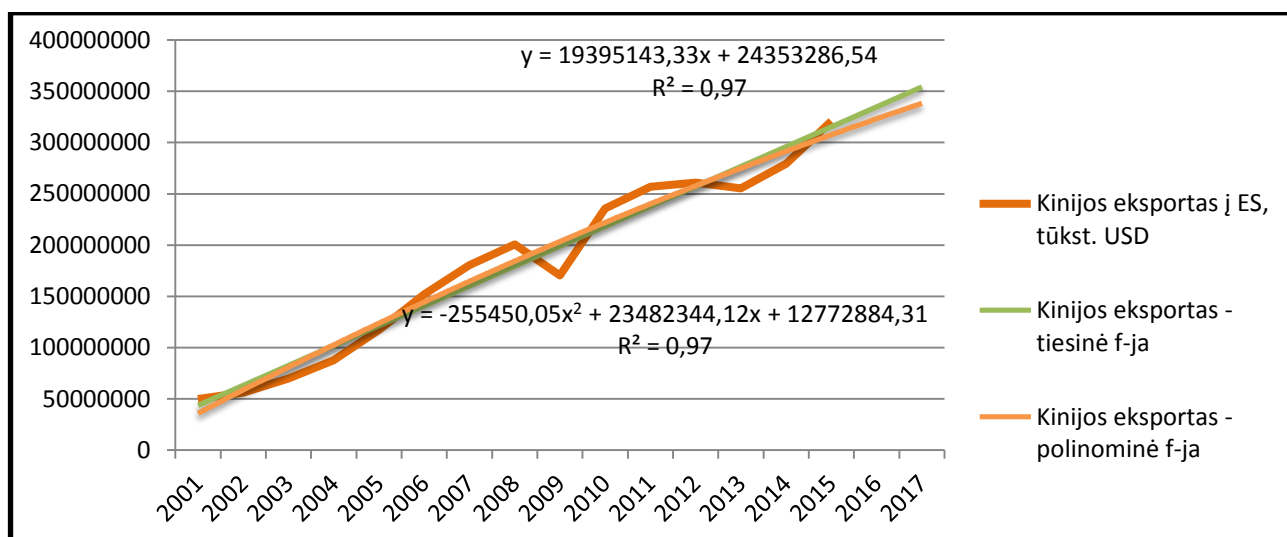
veiksnius, kurie gali daryti įtakos prognozei. Prognozuojant taip pat daroma prielaida, jog eksporto reikšmė prognozuojama kai kiti veiksniai nekinta.

Prognozei atlikti naudojamas trendo modelis, kuris dažnai apibrėžiamas kaip laiko eilutės vidurkio kitimo funkcija ir tendencija. Nustatyti Kinijos į ES eksporto apimčių tendencijai pasirinktas tiesinis trendas ir eksponentinis trendas, šių modelių patikimumas buvo didžiausias vertinant modelių reikšmingumą (žr. 9 priedą ir 27 pav.)

11 lentelė. Trendų funkcijos (sudaryta darbo autorės)

Trendo tipas	Funkcija
Tiesinis trendas	$y = 19395143,33x + 24353286,54$
Antro laipsnio polinomas	$y = -255450,05x^2 + 23482344,12x + 12772884,31$

1 prognozės variantas – tiesinis trendas. 2 prognozės variantas atliekamas su antro laipsnio polinomo funkcija. Gautos funkcijos pateikiamos 11 lentelėje. Modelių tikslumą parodo determinacijos koeficientas. Abiejų funkcijų determinacijos koeficientas 0,97. 97 proc. parodo jog modelio tikslumas yra 97 proc. ir kad šis požymis įtakoja į rezultatą. 7 priede pateikiami gauti prognozavimo rezultatai.

27 pav. Kinijos eksporto į ES prognozavimas (sudaryta darbo autorės)

Prognozuojant pagal trendo funkciją yra svarbus aproksimacijos koeficientas. Išanalizavus V. Bartosevičienės (2011) aproksimacijos koeficiento apibrėžimą, galima teigti, kad jis parodo, ar teisingai pasirinkta matematinė funkcija. Aproksimacijos koeficientui neviršijant 10 proc., prognozavimo rezultatais galima pasitikėti. Aproksimacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę pateiktą 1 priede. Šios trendo funkcijos aproksimacijos koeficientas lygus 2,88 todėl prognozavimu galima pasitikėti.

Prognozuojama į pasirinktą trendo lygtį įstatant būsimų laikotarpių laiko eilutės numerius t ir apskaičiuojant reikšmes. Taip pat, būsimų laikotarpių reikšmės prognozuojamos remiantis Excel funkcija „Forecasting“ ir SPSS Statistics apskaičiuotais prognozės rezultatais žr. 12 lentelę. Prognozių

patikimumo skaičiavimai pateikiami 9 priede. Labiausiai tinkantis prognozei yra tiesinis trendas, nes jos RMSE yra mažesnis, nei 2 laipsnio polinomo modelis.

12 lentelė. Kinijos eksporto į ES prognozuojamos reikšmės (sudaryta darbo autorės)

Prognozės laikotarpis	„Forecasting“	Tiesinis trendas	Antro laipsnio polinomo f-ja	SPSS Statistics Antro laipsnio polinomo f-ja
2016	334675579,9	334675579,8	323095177,4	333711728,7
2017	354070723,2	354070723,2	338147669,9	353106696,2

Tarptautinei prekybai įtakos gali turėti nauji ekonominiai ir geopolitiniai sukrėtimai gali dar labiau nutolinti ekonominį pagyvėjimą šalims, kurios šiuo metu turi ekonominių sunkumų. Pasauliniu mastu prognozuojama jog 2016-2017 metais ekonominis šalių augimas bus apie 3,6 proc. (WEO, 2016). Šis augimas turėtų paskatinti paklausos didėjimą, tad Kinijos eksportas nors ir lėtai ir mažai, tačiau padidės.

Bendras augimas Kinijoje vystosi gan sklandžiai, tačiau greičiau nei tikėtasi sulėtėjo importo ir eksporto augimas. Kinijos ekonomikos sulėtėjimas ir pertvarkymas koreguoja gamybos mastus ir vartojimo lygį. Tokie pasikeitimai didina rizikos tikimybę jog tai gali paliesti Kinijos prekybos partnerius, taip pat tai gali turėti pasėkmių pasaulinei finansų rinkai, nes sumažėtų pasitikėjimas Kinijos ekonomika.

WTO Generalinio Direktorius Roberto Azevêdo teigimu, 2016 m. bus penktieji metai, kurių metu tarptautinė prekybos augimas bus žemiau 3 proc. ribos nors ir augant tarptautinė prekybos apimtims pasauliniu mastu. Jis įvardina tokio augimo pagrindines priežastis kaip valiutų kursų pasikeitimus ir sumažėjusių žaliavų kainų.

Taip pat nereikėtų pamiršti ir Europos Sąjungos ir Kinijos pasirašinėjamos investicijų sutarties, kuri leistų ES šalių įmonėms lengviau patekti į Kinijos rinką. Be to Kinija siūlo pasirašyti su ES laisvosios prekybos sutartį, kuri būtų puikus postūmis prekybos strategijų įgyvendinimui ir derybų pagreitinimui dėl investicijų sutarties tarp ES ir Kinijos, taip pat FTA užtikrintų ilgalaikį ir lengvesnį priėjimą prie šių šalių rinkų. Toks postūmis suteiktų galimybę konkuruoti vienodomis sąlygomis Kinijoje.

Apibendrinant galima teigti, jog prognozuojamos Kinijos eksporto į ES reikšmės, atsižvelgiant į pasaulinę situaciją bei Kinijos ir ES dvišalių santykių plėtojimąsi, turi tendenciją didėti apie 5 proc., kai tuo tarpu prognozuojama jog Kinijos eksportas 2016 m. turėtų didėti 3 proc. Eksporto augimui įtakos gali turėti ekonominė situacija ES šalyse, paklausos ir vartojimo pasikeitimai bei politinė dvišalė situacija.

4.5. Kinijos ir ES tarptautinės prekybos tendencijų vertinimas

ES ir Kinijos prekybos plėtros poveikio ES ekonomikai įvertinimui sudaryta SSGG modelis, kuris parodo vystymo kryptis identifikuojant silpnųjų poveikį tarptautinei prekybai ir ES ir Kinijos bendradarbiavimo pranašumus. Remiantis atliktais tyrimais, prognozėmis ir skaičiavimais numatytos ES ir Kinijos prekybos plėtros tendencijos.

ES prekyba su Kinija nuo 1999 m. išaugo beveik 7 kartus. Įvertinus šį augimą ir faktą, jog Kinijos ekonomika per tą patį laikotarpį kasmet augo po 8 proc., ženklus prekybos išaugimas nėra stebinantis. Nors ES prekybos balansas su Kinija yra deficitinis ir eksportas į ją sudaro tik pusę eksporto į JAV vertės, tai nepanaikina šios šalies patrauklumo dėl augimo potencialo ir svarbos Europai.

13 lentelė.. ES ir Kinijos SWOT analizė (sudaryta darbo autorės)

ES STIPRYBĖS	ES SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> – Antroji pagal prekybos apimtį Kinijos partnerė – Aukštas tarptautinis konkurencingumas – Augantis technologinis potencialas – Tarptautinė padėtis ir patirtis – Europos standartai – Technologinis išsivystymas – Auganti vidaus rinkos paklausa 	<ul style="list-style-type: none"> – Kinijos eksporto apimtys ir galia – Sunkumai patenkant į Kinijos rinką – 15 proc. tarptautinės prekybos užima Kinija – Naudojama nemažai prekybinių apribojimų Kinijos produktams
KINIJOS GALIMYBĖS	KINIJOS GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> – Didelė ir auganti rinka – Pigios darbo jėgos ištekliai – Dideli augimo tempai – 1,3 mlrd. vartotojų – Nauja “New Normal” politika – Palankus vertinimas Kinijos TUI įplaukų po JAV – Auganti vidurinioji klasė – Besiplėtojanti e-komercija – Konkurencija tarp šalių dėl Kinijos investicijų 	<ul style="list-style-type: none"> – Nenuspėjama rinkos situacija – Stipri valstybės kišimosi politika – Skirtingos vidaus rinkos taisyklės ir standartai

Vertinant ilguoju laikotarpiu, Kinijos kaip strateginės rinkos svarbumas tik didės. Kiekvienais metais, 20 mln. kinų namų ūkių išaugina savo pajamas, už kurias gali įpirkti pagrindines vartojimo prekes ir paslaugas, tai reiškia, kad atsiveria ypatingos augimo galimybės ES įmonėms. Nors Kinijos BVP augimas palapsniui lėtėja, Kinija ir toliau generuoja išpūdingas apyvartas kiekvienais metais. Tikimasi, kad 90 % pasaulinio ekonominio augimo bus sukurta už Europos ribų ir vien trečdalį augimo sukurs Kinija. Kad ekonomika atsigauntų ilgam, reikės ją stipresniais ryšiais sutvirtinti su naujaisiais pasaulio ekonomikos augimo centrais.

Augantis Kinijos potencialas yra labai naudingas Europai, kuri yra viena iš pagrindinių prekybos partnerių po JAV. Išaugusi ES prekių paklausa Kinijoje, sušvelnino krizės įtaką ir sukūrė

naujas galimybes augimui. Kita vertus, besikeičianti Kinijos ekonomikos struktūra ir mažėjančios investicijos į gamybos sektorių gali sukelti neigiamų padarinių ES gamintojams. Didėjant Kinijos įtakai ES reikia atkreipti dėmesį vertinant galimybes pakeisti ES išteklių panaudojimą, eksporto kryptis ir tarptautinės prekybos politikos aspektus. (Urbonas, 2012)

ES yra įsipareigojusi plėtoti prekybos santykius su Kinija, tačiau ES nori užtikrinti, kad Kinija prekiauja sąžiningai, gerbia intelektinės nuosavybės teises ir laikosi PPO įsipareigojimų.

Užsienio įmonės susiduria su prekybos kliūtimis Kinijoje. Šalyje yra naudojami standartai, kurie pritaikyti konkrečiai šaliai, todėl užsienio konkurentams sunku įsitvirtinti rinkoje. Kinijoje taip pat, taikomas žaliavų eksporto apribojimas. Pagal atliktą apklausą, 45 % ES įmonių, praleistų galimybę įsitvirtinti rinkoje dėl patekimo į Kinijos rinką kliūčių.

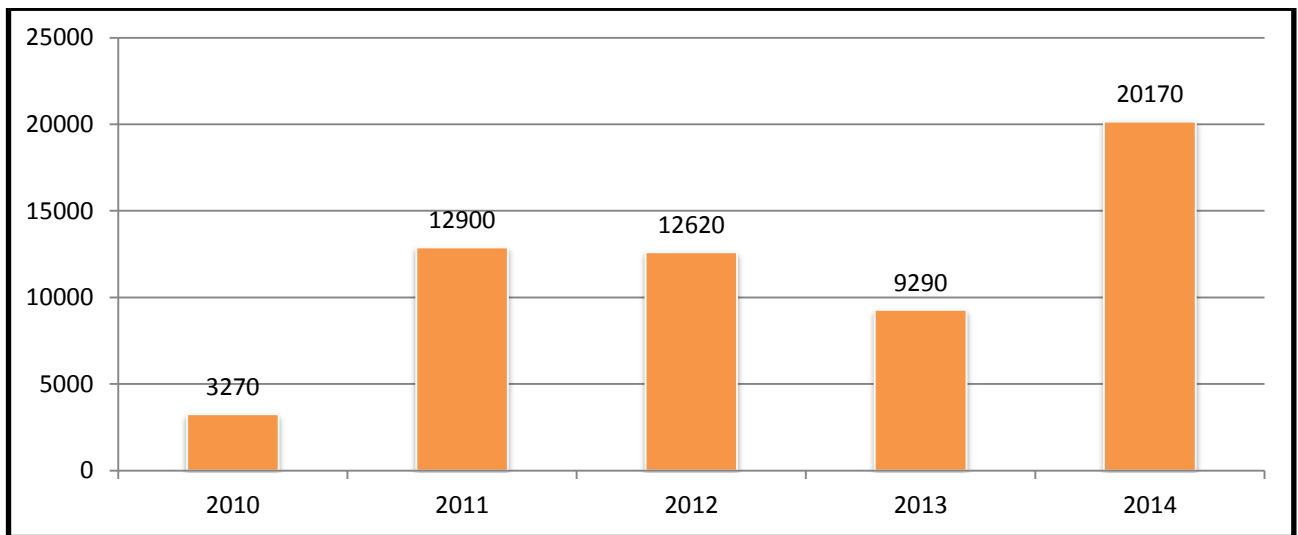
ES prekybos apsaugos priemonės apima tik mažą dalį visų ES importo apribojimo priemonių, kurios nėra protekcionistinės. Priemonės paremtos teisinėmis procedūromis pagal tarptautines taisykles siekiant spręsti nesąžiningos prekybos politiką. ES savo prekybos priemones grindžia griežtais ir nepolitiniiais sprendimais. 2014 m. kovo mėnesį ES nustatė 52 antidempingo apribojimus ir 3 antisubsidijų priemones prekėms importuojamoms iš Kinijos.

Kinijos importas 2015 m. metais nukrito 14,6 proc. Jei pritaikytume prielaidą, jog mažėjimas gali tęstis ir 2016 m. ar ilgiau, kaip tai paveiktų ES šalių BVP. Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Italija yra santykinai nėra paveikiamos, nors visų trijų šalių prabangos prekių eksportas buvo apribotas. Vokietija daugiausiai eksportuoja prabangius automobilius ir įrenginius. Belgijos pagrindinis eksportas į Kiniją – deimantai.

14 lentelė. Kinijos importo poveikis ES šalių BVP (sudaryta darbo autorės pagal International Trade Center duomenis)

Šalis	Jungtinė Karalystė	Vokietija	Italija	Prancūzija
Ekspertas sumažėtų	3,61 mlrd. USD	14,17 mlrd. USD	1,98 mlrd. USD	2,45 mlrd. USD
% nuo BVP	0.1 %	0.4 %	0.1 %	0.1 %
Produktų eksporto apimtys	Automobiliai 10,48 mlrd. USD	Automobiliai 27 mlrd. USD	Įrengimai 5,58 mlrd. USD	Aviacijos produktai 7,43 mlrd. USD
	Įrengimai 2,58 mlrd. USD	Įrengimai 26,41 mlrd. USD	Farmacijos produktai 1,69 mlrd. USD	Įrengimai 3,96 mlrd. USD
	Tikslūs įrengimai 1,36 mlrd. USD	Elektros įranga 13,22 mlrd. USD	Elektronikos produktai 1,34 mlrd. USD	Elektronikos produktai 2,22 mlrd. USD
		Tikslūs įrengimai 8,64 mlrd. USD	Automobiliai 1,25 mlrd. USD	Farmacijos produktai 1,42 mlrd. USD

Pagal 28 paveikslą matome, jog Kinijos TUI nuo 2010 metų išaugo 6 kartus nuo 3 tūkst. iki 20 tūkst. mln. USD. Lyginant 2013 ir 2014 metus investicijos išaugo 117 proc. Taip pat galima pastebėti, jog 2013 m. investicijų apimtys nukrito. Šis sumažėjimas kilo dėl nepasirašytų sandorių strateginėms pramonės šakoms, pvz. kaip energetikos, finansų sektoriuose.

28 pav.. Kinijos TUI į ES 2010-2014 m., mln. USD

2000 -2014 m. periodu įvykdyta daugiau nei 1000 Kinijos plyno lauko investicijų projektų ir įsigijimų ES, kurie verti daugiau nei 46 mlrd. eurų. (Hanemann & Huotar, 2015) Daugiausiai investicijų pritraukę sektoriai: energetikos, automobilių, maisto ir NT. Kinija skiriasi nuo kitų šalių TUI Europoje: dydis, augimas, Kinijos ekonomikos augimas sukuria unikalias galimybes ES. Kita vertus, Kinija turi specifinių ekonominių ir politinių aspektų, tokių kaip subsidijos , kurios suvaržo TUI įsisavinimą Kinijoje.

Vykstančios derybos dėl dvišalės investicijų sutarties atneš teigiamos naudos tiek ES tiek Kinijai.

- Europos investuotojai turės geresnę prieigą į Kinijos rinką ir bus labiau skatinami investuoti į Europą.
- Įmonės veikiančios tiek ES, tiek Kinijoje galėtų veikti pagal nustatytas vienodas sąlygas, nepriklausomai nuo įmonės kilmės ar nuosavybės struktūros.
- Šis susitarimas turėtų pakeisti esamas 26 dvišalių investicijų sutarčių punktus didinant teisinį tikrumą.
- Turėtų būti išstbulinta investicijų apsauga, tvaraus vystymosi ir teisinio reglamentavimo sritys sprendžiant valstybės įmonių veiklą.

ES atsiveria puiki galimybė padidinti savo eksportą ir sukurti daugiau BVP dėl Kinijos infrastruktūros plėtros, investicijų į sveikatos apsaugą ir dėl augančio gyventojų skaičiaus. Šie pasikeitimai skatina gamtos išteklių, naftos, chemijos produktų, transporto, medicininės įrangos, statybos ir kitų sektorių produktų bei paslaugų paklausą. Kinijoje auga aukščiausios klasės produktų ir paslaugų vartotojų rinka. Iki 2020 m. prognozuojama jog Kinijos vidurinioji klasė sudarys 45 proc. visos populiacijos arba apie 700 mln. gyventojų.

Kinija ir ES yra 2 pagrindiniai poliai pasaulyje, kurie yra būtini užtikrinti pasaulinę tvarką ir vystymąsi ir turėtų dirbti kartu sprendžiant problemas, tokias kaip terorizmas, branduolinio ginklo platinimas ir kt. Kinija ir ES sudaro trečdalį pasaulio BVP ir turint didžiulį bendradarbiavimo

potencialą. Reikėtų nepamiršti, jog Kinija rėmė ES ir suteikė pagalbą įveikti ekonominę krizę. (Bendini & Barone, 2015)

Didesnės prekybos apimtys naudingos ekonomikos augimui ir pasiūlos ekonomikoje požiūriu. Prekybos ir investicijų sraultais skleidžiamos naujos idėjos ir inovacijos, naujos technologijos ir geriausi tyrimai, todėl gerėja žmonių ir įmonių naudojami produktai bei paslaugos. Iš ilgalaikių ES šalių duomenų matyti, kad ekonomikai atsivėrus 1 proc. daugiau, darbo našumas padidėja 0,6 proc. Didesnė prekyba taip pat labai svarbi, kad būtų sukurta darbo vietų. (Europos Komisija, 2013)

Ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui svarbus ne tik eksportas, bet vis labiau ir importas. Du trečdalius ES importo sudaro mūsų įmonių gamyboms procesams reikalingos žaliavos, tarpinės prekės ir komponentai. Kinija yra viena iš pagrindinių pigių žaliavų tiekėjų ES, todėl prekybinių santykių plėtojimas suteiktų galimybę įsigyti jų be didelių apribojimų. 1,1 mln. darbo vietų ES yra sukurama iš Kinijos eksporto veiklos su 5,5 mln. Kinijos darbo vietų yra sukurama iš viso ES eksporto (European Commission 2016).

Apibendrinant galima teigti, kad ES ir Kinijos plėtros tendencija sukelia nemažai sąveikos tarpusavyje: prekyboje tarp šalių, eksporto-importo apimtys pagal produktų grupes, šalių prekybos politika. Atliktas tyrimas parodė, jog ir ateityje ES ir Kinijos prekybos apimtys turėtų didėti, tačiau tam įtakos gali turėti vidaus paklausa, ekonominis augimas, kitų šalių eksporto-importo politika. ES ir Kinijos ryšius gali sutvirtinti investicijų sutarties pasirašymas, kuris palengvintų ES šalių kapitalui lengviau patekti į Kinijos rinką.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išnagrinėjus Kinijos vaidmenį pasaulinėje prekyboje ir prekybinius ryšius su ES, galima teigti, jog Europos Sąjungos (ES) ir Kinijos prekybiniai ryšiai yra vieni dinamiškiausių ir didžiausių pasaulyje. Prekybos ir investicijų apimtys tapo pagrindinis faktorius ekonomikos plėtrai ir inovacijoms. Nuo 2004 m. ES tapo didžiausia Kinijos prekybos partnerė. Kinija ir ES sukuria trečdalį viso pasaulio BVP. Nuo 2004 iki 2014 m. Kinijos prekių importas išaugo nuo 12,6 % 18% ir eksportas nuo 5.1% iki 9.7 %. Kinija laikoma vienu didžiausių iššūkiu ES prekybos politikoje.
2. Išanalizavus teorinius tarptautinės prekybos aspektus galima teigti, kad tarptautinės prekybos įtaka ekonomikai yra didelė ir neatsiejama nuo ekonominio augimo. Dalyvauti sudėtingame gamybos ir technologijų naujovių rinkoje nėra lengva, todėl šalys renkasi savo importo ir eksporto pranašumus. Išskirti tarptautinės prekybos teikiami privalumai bei trūkumai: tarptautinės prekybos technologijų panaudojimas, pasaulinės rinkos dalies įgyjimas, vidaus konkurencingumo stiprinimas. Neigiamą poveikį gali daryti vidaus pramonės šakų vystymuisi, ekonominei ir politinei priklausomybių didėjimui ar kultūrinio identiteto mažinimui. Pagrindinės prekybos politikos priemonės yra šios: muitai, tarifinės kvotos, subsidijos. Jų poveikis prekybai pasireiškia koreguojant šalies prekybos sąlygas. Priemonės naudojamos siekiant perskirstyti pajamas, palaikyti pramonės šakas, apriboti įvežamų produktų kieki.
3. Atlikta ES ir Kinijos prekybos struktūrinė analizė parodė, jog Kinijos produktyvumo padidėjimas buvo svarbus veiksnys lemiantis Kinijos augimą. Daugiausiai iš Kinijos importuoja: Vokietija, Jungtinė Karalystė, Olandija, Italija bei Prancūzija. ES ir Kinijos prekyboje aiškiai dominuoja pagamintos prekės. ES eksportas į Kiniją yra koncentruotas į mašinų ir įrangos, variklių, transporto priemonių, orlaivių, medicinos įrangą ir farmacijos produktus. ES importe iš Kinijos dominuoja pramonės ir vartojimo prekės: mašinos, įrengimai, avalynė, drabužiai. Šių partnerių didelės prekybos apimtys teikia naudą ne tik abiejų šalių vartotojams, bet ir kelia nesutarimų daugelyje atvejų.
4. Atlikta koreliacinė regresinė analizė parodė, kad tarp Kinijos eksporto į ES ir ES BVP egzistuoja stiprus ryšys, tačiau neatmetama galimybė jog įtakos gali turėti vidaus paklausa, pasaulinė ekonominė situacija. Kinijos eksporto į ES ir ES eksporto ryšys yra reikšmingas, tarp jų egzistuoja labai stiprus ryšys, daroma prielaida jog tam įtakos gali turėti paklausa Kinijoje ir ES, eksporto apimtys pasauliniu mastu. Kinijos eksporto į ES ir ES nedarbo lygio ryšys labai silpnas, net 80 proc. įtakos gali turėti pašaliniai veiksniai. Remiantis atliktais skaičiavimais, galima teigti, kad dėl augančio Kinijos eksporto į ES, ES BVP ir eksporto apimtys didėja, ko pasekoje gerėja ir auga ES ekonomika.

5. Atlikus prognozavimą, numatytos galimos Kinijos eksporto raidos perspektyvos. Prognozė atlikta remiantis tiesine ir trendo funkcija, kuri parodė jog 2016-2017 m. Kinijos eksportas į ES turėtų didėti apie 5 proc. Nustatyta, jog tikslesnius rezultatus gali parodyti tiesinė funkcija, kurios determinacijos koeficientas 0,97 ir RMSE rodiklis mažesnis nei trendo funkcijos. Prognozė gali sustiprinti ir pasaulinės tendencijos, kurios teigia jog Kinijos eksportas nors ir lėtai, tačiau išaugs iki 3 proc. ES eksportas su Kinija eksportas sudaro tik pusę eksporto į JAV vertės, tačiau tai nepanaikina šios šalies patrauklumo dėl augimo potencialo ir svarbos Europai.
6. Atlikta SSGG analizė, parodė ES ir Kinijos bendradarbiavimo galimybių kryptis. Kinija yra viena iš strateginių ES rinkų, kurios augimo potencialas yra naudingas Europai dėl ekonomikos atsigavimo. Kinijai įvykdžius visus savo ekonominius ir politinius įsipareigojimus palengvėtų ES šalių patekimas į šią rinką. Kinijai esant antrai pagal dydį ES partnerei, pablogėję ekonominiai santykiai neigiamai paveiktų atskirų ES šalių ekonomiką, vien dėl Kinijos prekybos apimčių sumažėjimo, neigiamas poveikis pasireikštų ES šalių BVP. ES šalys turėtų išnaudoti Kinijos rinkos galimybes, nes nustatyta jog greitai auga aukščiausios klasės produktų ir paslaugų vartotojų rinka.
7. Atliktas tyrimas dėl ES ir Kinijos prekybos plėtros poveikio ES ekonomikai gali būti naudingas siekiant identifikuoti strateginius veiksnius, priemones ir tolimesnę raidą šių dviejų regionų politiniuose ir ekonominiuose santykiuose. Auganti politinė ES ir Kinijos įtaka pasaulyje kelia nemažai klausimų atskiroms valstybėms dėl jų ekonominės gerovės, nes ES ir Kinija sukuria beveik trečdalį pasaulio BVP. Tyrimo metu atrasti ES ir Kinijos rinkos trūkumai, kuriuos sumažinus arba panaikinus, išaugtų ES ir Kinijos prekybos apimtys, o tai būtų naudinga deryboms dėl investicijų sutarties pasirašymo. Šiuo tyrimu galėtų pasinaudoti įmonės, kurios siekia plėsti savo veiklą į Kinijos rinką, o taip pat ir Kinijos įmonės, kurios norėtų pasiūlyti ES šalims paklausia produkciją.

LITERATŪRA

1. Abboushi, S. (2010). Trade protectionism: reasons and outcomes". *International Business Journal*, Vol. 20 Iss 5 pp. 384 - 394.
2. Abou-Stait, F. (2005). Are Exports the Engine of Economic Growth? An Application of Cointegration and Causality. *Economic Research Working Paper* .
3. Alessandria, G., & Choi, H. (2012). Establishment Heterogeneity, Exporter Dynamics, and the Effects of Trade Liberalization. *WORKING PAPER NO. 11-19/R*, 1-54.
4. Alessandria, G., Kaboski, J. P., & Midrigan, V. (2010). The Great Trade Collapse of 2008-09: An Inventory Adjustment?*. *IMF Economic Review*, 254-294.
5. Antonio Navarro-García □, J. A.-G.-C.-M. (2016). Global model of export performance: Moderator role of export department. *Journal of Business Research*, p. 1880–1886.
6. Aslanov, E., Gasimov, T., & Isayeva, A. (2010). Analysis of Economic Factors Affecting Export and Import in the Countries of the South . 1-12.
7. Ateities visuomenės institutas. (2013). *Galimybų studija, skirta Vakarų Europos šalių eksporto rinkoms tirti*. Vilnius: Lietuvos spastuvinių asociacija.
8. Baboo. (2012). The rise of China: a new fear of trade competition. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, Vol. 5 Iss 2 pp. 91 - 106.
9. Bems, R., Johnson, R. C., & Yi, K.-M. (2010). Demand Spillovers and the Collapse of Trade in the Global Recession . *IMF Working Paper*, 1-46.
10. Bems, R., Johnson, R. C., & Yi, K.-M. (2013). The Great Trade Collapse. *NBER Working Paper No. 18632*, 1-36.
11. Bendini, R., & Barone, B. (2015). *Trade and economic relations with China 2015*. European Union.
12. Bernatonytė, D. (2011). *Tarptautinė prekyba*. Kaunas: Technologija.
13. Bidabad, B. (2015). A convention for international trade (based on Islamic Sufi teachings. *International Journal of Law and Management*, Vol. 57 Iss 5 pp. 522 - 551.
14. Bloomberg News. (2015). *China Exports Fall as Lower Demand, Strong Yuan Hurt Growth*. Paimta 2016 m. 04 01 d. iš <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-08/china-s-exports-drop-as-external-demand-fails-to-offer-relief>
15. Boileau, M. (1991). Trade in Capital Goods and Investment-Specific Technical Change. *Center for Economic Analysis*, 1-31.
16. Bridgman, B. (2010). International Supply Chains and the Volatility of Trade. *Bureau of Economic Analysis*, p. 1-25.
17. Bui, T. H., & Chen, Q. (2015). An Analysis of Factors Influencing Rice Export in Vietnam Based on Gravity Model. *Springer Science+Business Media*, 3-15.
18. Burinskienė, A. (2010). Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje. *Veršlas, vadyba ir studijos*, p. 37.
19. Burinskienė, A. (2014). Tarptautinės prekybos pokyčių analizė. *Busin ess in XXI Centu ry*, 6(1): 103–110.
20. C. Basavaraju, M. S. (2016). International trade benefits and disadvantages problems. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences*, p.323-330.

21. Central Intelligence agency. (2016). *The World Factbook*. Paimta 2016 m. 02 iš <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
22. Chand, S. (2015). Dumping – Meaning, Types, Price Determination and Effects of Dumping. *Economics*, p.14-19.
23. Chandan Sharma, R. K. (2015). International trade and performance of firms: Unraveling export,. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 61–74.
24. Chandra, P. (2016). Impact of temporary trade barriers: Evidence from China. *China Economic Review*, No. 38 p. 24–48.
25. China Outlook . (2015). KPMG International Cooperative.
26. Cletus C. Coughlin, K. A. (1998). Protectionist Trade Policies: A Survey of Theory, Evidence and Rationale. *Federal Reserve Bank of st. Louts*, p.18.
27. Dhakal, S. C. (1994). Causal analyses between exports and economic growth in developing countries. Volume 26, Issue 12 p.1145-1157.
28. Do, Q.-T., Levchenko, A. A., & Raddatz, C. (2016). Comparative advantage, international trade, and fertility. *Journal of Development Economics*, No. 119 p. 48–66.
29. Drevinskas, D. (2016). *Pradeslti mokėjimai - Kinija*. BNS.
30. Eaton, J., Kortum, S., Neiman, B., & Romalis, J. (2011). Trade and The Blobal Recession. *National Bureo of Economic research*, 1-56.
31. Economist, T. (2010 m. 01 07 d.). *China's share of world markets increased during the recession. It will keep rising*. Nuskaityta iš <http://www.economist.com/node/15213305>
32. Engel, C., & b, J. W. (2011). International trade in durable goods: Understanding volatility, cyclicalit,yand elasticities. *Journal of International Economics*, 37-52.
33. European Commision. (2013). *10 Benefits of trade for developing countries*. European Commision.
34. European Comission. (2016). *Countries and regions*. Paimta 2015 m. 10 09 d. iš <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>
35. European Commission . (2016). *EU and China agree on scope of the future investment deal*. Paimta 2016 m. 01 16 d. iš <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1435>
36. European Commission. (2013). *European Economic forecast*. European Union.
37. European Commission. (2014). *Facts and figures on EU-China trade*.
38. European Commission. (2015). *EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation*.
39. European Council . (2016). *European Foreign Pllicy*. European Council on Foreign Relations.
40. Europos Komisija. (2010). *Prekyba, augimas irtarptautinė arena*.
41. Eurostat. (2015). *EU trade with China significantly up in 2014 for both goods and services*.
42. Eurostat. (2016). *Importo eksporto duomenys*. Paimta 2016 m. 02 02 d. iš <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
43. Fatukasi, B., & Awomuse, B. O. (2012). Determinants of Import in Nigeria: Application of Error Correction Model. *Centrepoin Humanities Edition* , VOL.14, NO.1, PP.52-72.
44. Feng, L. L. (2016). The Connectionbetween Imported Intermediate Inputs and Exports: Evidence from Chinese Firms. *Journal of International Economics*, 1-47.

45. Fouda, R. A. (2012). Protectionism and Free Trade: A Country's Glory or Doom? *International Journal of Trade*, Vol. 3, No. 5.
46. Fredrik Erixon. (2012). *Back to Basics: Economic Reforms and EU-China Relations*.
47. Gilpin R. (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*,. Vilnius: Algarvė p.217.
48. Giri, R. (2012). *The Heckscher-Ohlin Model*.
49. Gokmenoglu, K. K., Amin, M. Y., & Taspinar, N. (2015). The Relationship among International Trade, Financial Development and Economic Growth: The Case of Pakistan. *Procedia Economics and Finance* 25 , p. 489 – 496 .
50. Grajauskas, R. (2015). Kaip greitai stos Kinijos ekonomika. *Valstybė*, Nr.98 (6) p. 69.
51. Grimsley, S. (2015). *Importing and Exporting in a Global Market: Definition, Process & Importance*. Nuskaityta iš <http://study.com/academy/lesson/importing-and-exporting-in-a-global-market.html>
52. Grossman, Y. G., & Rossi-Hansberg, E. (2012). Task Trade Between Similar Countries. *Econometrica*, Vol. 80, No. 2 , 593–629.
53. Hanemann, T., & Huotar, M. (2015). *Preparing for a New Era of Chinese Capital*. Mercator Institute for China Studies.
54. Helian Xu, L. C. (2016). The QAP weighted network analysis method and its application in international services trade. *Physica A*, p. 91-101.
55. Hoekman, B. a. (2002). Economic development, competition policy and the. *World Bank Policy Working Research Paper, 2917, Social*, 1-32.
56. |International Trade Center. (2016). *Trade statistics for international business development*. Paimta 2016 m. 02 02 d. iš http://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1||||TOTAL|||2|1|1|2|1|2|1|1
57. Yanyi, Y. (2015 m. Gruodis). *2015: A New Chapter in China-EU Relations*. Paimta 2016.04.02 iš <http://www.chinamission.be/eng/mh/t1320944.htm>
58. Yao, K. (2014). *Annual China trade growth slows in October in further sign of fragility*. Nuskaityta iš Reuters: <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-trade-idUSKBN0IS02Y20141108>
59. Jaime Berkheimer, S. C.-T. (2013). Issue Guide: Trade Embargoes, Seals, and More. *The Science of Biodiversity and Conservation*", p.2-8.
60. Junjie, Ma;. (2012). *Trade disputes between China and the EU*. Paris: European Institute.
61. Kimberly Waithea, T. L. (2011). Export-led Growth: A Case Study of Mexico. *International Journal of Business, Humanities and Technology* , p.33-44.
62. Kneoma. (2016). *Kinijos, ES ir JAV Ekonominiai duomenys* . Paimta 2016 m. 02 03 d. iš <http://knoema.com/atlas/China>
63. Knoema. (2016). *IMF World Economic Outlook*. Paimta 2016 m. 02 22 d. iš <http://knoema.com/IMFWEO2015Oct/imf-world-economic-outlook-weo-october-2015>
64. Koirala, J. R. (2014). *Import and Export Opportunities and Challenges*.
65. Krugman Obsfeld. (2012). *Resources and Trade: The Heckscher-Ohlin Model*. Pearson Addison-Wesley.
66. Le, T.-H., Chang, Y., & Park, D. (2016). Trade openness and environmental quality: International evidence. *Energy Policy*, 92 (2016) 45–55.

67. McCalman, P., Stahler, F., & Willmann, G. (2009). A Theory of Dumping and Anti-dumping. *Journal of International Economics*, p,1-25.
68. Meilienė E., S. V. (2005). Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*, 48-54.
69. Morgan, R. E. (1997). Theories of international trade, foreign direct investment and firm internationalization: a critique. *Management Decision*, 68-78.
70. Morrison, W. M. (2015). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Congressional Research Service.
71. Nadeem, M., Azam, M., & Islam, R. (2012). An Investigation of the Various Factors Influence on Exports . *Global Journal of Management and Business Research*, Volume 12 Issue 19 Version 1.0 ISSN: 2249-4588.
72. Nicita, A., & Branch, T. A. (2013). Division on International Trade in Goods and Services, and Commodities . *United Nations Conference on Trade and Development* (p. 3-43). Switzerland: United Nations .
73. Noureen, S., & Mahmood, Z. (2014). Export diversity and regional growth in a developing country context: Empirical evidence. *NUST School of Social Sciences and Humanities*, 1-24.
74. Paul R. Krugman, M. O. (2012). International Economics. Theory & Policy. *Esantis Standart Trade Model* (p. p,111-137). ISBN-13: 978-0-13-214665-4.
75. Pettinger, T. (2013). *Importance of exports to the economy*. Paimta 2015 m. 12 10 d. iš <http://www.economicshelp.org/blog/7164/trade/importance-of-exports-to-the-economy/>
76. Piana, V. (2001). *Imports*. Paimta 2016 m. 03 05 d. iš <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/imports.htm#determinants>
77. Piana, V. (2010). *IMPORTS*. Nuskaityta iš <http://www.economicwebinstitute.org/glossary/imports.htm>
78. Priede, M. (2012). Import Impact of Economic Growth on Regional Economies. *International Conference on Economics Marketing and Management* , Vol.28, 93-96.
79. Ramanarayanan, A. (2015). Imported Inputs, Irreversibility, and International Trade Dynamics. *NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH*, 1-36.
80. Ranjbaraki, N. E. (2016). The Impact of Major Macroeconomic Variables on Iran's Steel Import and Export. *Procedia Economics and Finance*, 390 – 398 .
81. Ren, S., Yuan, B., Ma, X., & Chen, X. (2014). International trade, FDI (foreign direct investment) and embodied CO2 emissions: A case study of China's industrial sectors. *China Economic Review*, No. 28 p. 123–134.
82. Richard E. Caves, J. A. (2007). World trade and payments : an introduction.
83. Riera, K. D. (2011). *Heckscher-Oliin Model*.
84. Roarty, M. J. (1996). Trade policy in the EU: prospects for the millennium. *European Business Review*, Volume 96. Number_1 p. 3–12.
85. Ross, S. (2015). *The 3 Industries Driving China's Economy*. Nuskaityta iš <http://www.investopedia.com/articles/investing/091515/3-industries-driving-chinas-economy.asp>
86. Schibotto, E. (2013). *Germany and China have an emerging 'special relationship' which has the potential to go far beyond trade*. Nuskaityta iš <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2014/07/17/germany-and-china-have-an-emerging-special-relationship-which-has-the-potential-to-go-far-beyond-trade/>

87. Schumacher, R. (2012). Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics . *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, Volume 5, Issue 2; p. 54-80.
88. SEB. (2014). *Atsilikimas tarp Europos ir JAV ekonomikos ir pinigų politikos išlieka*. SEB.
89. Sen, S. (2010). International Trade Theory and Policy: A Review of the Literature*. *Development and Change* 36(6) , 1-24.
90. Shansavani, & Basavaraju. (2016). International Trade Benefits and Disadvantages and Problems. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences*, 323-330.
91. Stiglitz, J. E. (2010). *Benefits of International Trade*. Paimta 2012 m. 11 20 d. iš <http://www.economywatch.com/international-trade/benefit.html>
92. Sun, P., & Heshmati, A. (2010). *International Trade and its Effects on Economic Growth in China*. Discussion Paper No. 5151 .
93. Suranovic, S. (2010). *International Trade: Theory and Policy*. ISBN 13: 978-1-9361264-4-6.
94. Surugiu, M.-R., & Surugiub, C. (2015). International Trade, Globalization and Economic Interdependence between European Countries: Implications for Businesses and Marketing Framework . *Procedia Economics and Finance* , 32 131 – 138.
95. Taylor, S. (2012). *Globalisation, International Trade & the European Union*. European Union.
96. Tatom, K. L. (2013). U.S. Manufacturing and the Importance of International Trade: It's Not What You Think. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*,, pp. 27-49.
97. The Atlas of Economic complexity. (2016). *the Atlas*. Paimta 2016 m. 03 22 d. iš <http://atlas.cid.harvard.edu/rankings/>
98. The Levin Institute. (2012). *Trade and Globalization*. Paimta 2016 m. 04 01 d. iš <http://www.globalization101.org/uploads/File/Trade/tradeall.pdf>
99. Uğur, A. (2008). Import and Economic Growth in Turkey:Evidence from Multivariate VAR Analysis . *Journal of Economics and Business*, Vol. XI – 2008, No 1 & No 2 .
100. UK Trade & Investment. (2015). *Exports and inward investment and China*.
101. Urbonas, K. (2012). *Nesustabdoma Kinijos ekonomika*. Nuskaityta iš Social Dynamics International: <http://www.sdint.org/publications/read/Nesustabdoma-Kinijos-ekonomika/30>
102. Vengrauskas, V., & Perminienė, N. (2003). *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija.
103. Vijayasri, G. (2013). The Importance of International Trade in The World. *International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research*, Vol.2, No. 9, September. p.111-119. ISSN 2277- 3622.
104. Vitez, O. (2015). *The Benefits of Free Trade for Developing Countries*. Paimta 2015 m. 11 20 d. iš <http://smallbusiness.chron.com/benefits-trade-developing-countries-3834.html>
105. Vlckova, J. (2012). Is China Catching Up? Technological Sophistication of Chinese Exports to European Union. *Acta Oeconomica Pragensia*, AOP 20(3) ISSN 0572-3043.
106. WEO. (2016). *Subdued Demand, Diminished Prospects*. Washington.
107. Wyszowska-Kuna, J. (2014). Competitiveness In International Trade In Knowledge-Intensive. *Comparative Economic Research*, Volume 17, Number 2, p. 80-100.
108. WTO. (2015). *International Trade Statistics 2015*. World Trade Organization.
109. Xinhua. (2012). *Trade-oriented Economy Boosts Growth, Employment*.

110. Zhao, L. (2008). China's emerging regional trade. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, Vol. 1 No. pp. 21-35.
111. Zhou, M., Wu, G., & Xu, H. (2015). Structure and formation of top networks in international trade 2001–2010. *Social Networks*, 44 (2016) 9–21.

PRIEDAI

KORELIACINĖS REGRESINĖS ANALIZĖS SKAIČIAVIMO FORMULĖS

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio formulė	
1.	Tiesinės koreliacijos koeficientas	$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x}\bar{y}}{S_x \cdot S_y}$	<p>Įvertina ryšio stiprumą tarp dviejų ar daugiau kintamųjų.</p> <p>r kinta $-1 \leq r \leq 1$. $r_{xy} > 0$, koreliacinė priklausomybė yra teigiama, vadinasi didėjant X reikšmei, didėja ir Y reikšmė. Kai $r_{xy} < 0$, koreliacinė priklausomybė yra neigiama, taigi didėjant X reikšmei, Y reikšmė mažėja. Kai $r_{xy} = 1$, yra funkcinė priklausomybė ir visų stebinių reikšmės sutampa su tiesės linija. Jei r_{xy} artimas nuliui, tai tarp X ir Y tiesinės koreliacinės priklausomybės nėra.</p> <p>Pagal gautas r reikšmes nustatomas ryšio stiprumas tarp kintamųjų.</p> <p>Iki 0,3 silpnas 0,3-0,7 vidutinis 0,7-0,9 stiprus 0,9-0,99 labai stiprus</p>
2.	Determinacijos koeficientas		<p>Determinacijos koeficientas R^2 nusako, kokią procentinę Y kitimo (vidurkio atžvilgiu) dalį galima įvertinti naudojant tiesinę regresiją tarp Y ir X;</p> <p>Kai $0 < R^2 < 1$, kuo R^2 reikšmė didesnė, tuo modelis sudarytas geriau.</p>
3.	t- statistika	$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \sqrt{n-2}, \quad t \sim \text{St}(n-2),$ <p>Iš statistinių lentelių nustatoma kritinė t – kriterijaus reikšmė:</p> $t_{\alpha/2; (n-2)}$ <p>Nulinė hipotezė atmetama, jei:</p> $ t > t_{\alpha/2; (n-2)}$	<p>Statistinėms hipotezėms tikrinti ir pasikliautiniams intervalams apskaičiuoti naudojamas t (Stjudento) kriterijus.</p> <p>Polinkio t_b statistika pasiskirsčiusi pagal Stjudento t skirstinį su $(n-2)$ laisvės laipsnių skaičiumi.</p>
	Aproksimacijos paklaidos rodiklis.	$\mu_{\text{aprosk.}} = \frac{1}{n} \cdot \sum \frac{ y - \hat{y} }{y} \cdot 100$	<p>Jeigu μ neviršija 10 proc., tai pasirinkta matematinė išraiška labai tiksliai apibūdina reiškinių kitimo pobūdį, yra tinkama prognozavimui ir prognozavimo rezultatais galima pasitikėti.</p>

2 PRIEDAS.
APSKAIČIUOTOS STJUDENTO SKIRSTINIO $t(\alpha;v)$ REIKŠMĖS

v/α	0,40	0,10	0,05	0,025	0,01	0,005
1	0,325	3,078	6,314	12,706	31,821	63,657
2	0,289	1,886	2,920	4,303	6,965	9,925
3	0,277	1,638	2,353	3,182	4,541	5,841
4	0,271	1,533	2,132	2,776	3,747	4,604
5	0,267	1,476	2,015	2,571	3,365	4,032
6	0,265	1,440	1,943	2,447	3,143	3,707
7	0,263	1,415	1,895	2,365	2,998	3,499
8	0,262	1,397	1,860	2,306	2,896	3,355
9	0,261	1,383	1,833	2,262	2,821	3,250
10	0,260	1,372	1,812	2,228	2,764	3,169
11	0,260	1,363	1,796	2,201	2,718	3,106
12	0,259	1,356	1,782	2,179	2,681	3,055
13	0,259	1,350	1,771	2,160	2,650	3,012
14	0,258	1,345	1,761	2,145	2,624	2,977
15	0,258	1,341	1,753	2,131	2,602	2,947
16	0,258	1,337	1,746	2,120	2,583	2,921
17	0,257	1,333	1,740	2,110	2,567	2,898
18	0,257	1,330	1,734	2,101	2,552	2,878
19	0,257	1,328	1,729	2,093	2,539	2,861
20	0,257	1,325	1,725	2,086	2,528	2,845
21	0,257	1,323	1,721	2,080	2,518	2,831
22	0,256	1,321	1,717	2,074	2,508	2,819
23	0,256	1,319	1,714	2,069	2,500	2,807
24	0,256	1,318	1,711	2,064	2,492	2,797
25	0,256	1,316	1,708	2,060	2,485	2,787
26	0,256	1,315	1,706	2,056	2,479	2,779
27	0,256	1,314	1,703	2,052	2,473	2,771
28	0,256	1,313	1,701	2,048	2,467	2,763
29	0,256	1,311	1,699	2,045	2,462	2,756
30	0,256	1,310	1,697	2,042	2,457	2,750
40	0,255	1,303	1,684	2,021	2,423	2,704
60	0,254	1,296	1,671	2,000	2,390	2,660
120	0,254	1,289	1,658	1,980	2,358	2,617
∞	0,253	1,282	1,645	1,960	2,326	2,576

DUOMENŲ TINKAMUMO REGRESINEI ANALIZEI ĮVERTINIMAS. NORMALUMO TIKRINIMAS

Hipotezių formulavimas normalumą tikrinant remiantis kriterijais:

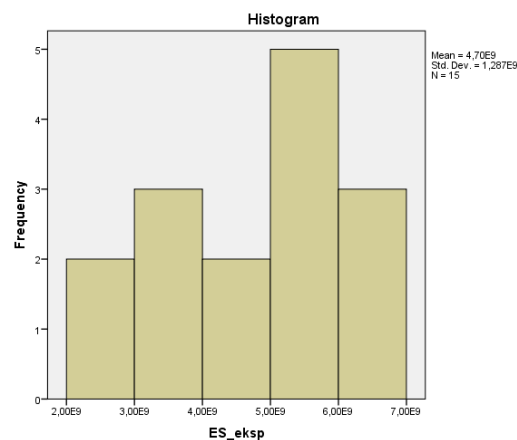
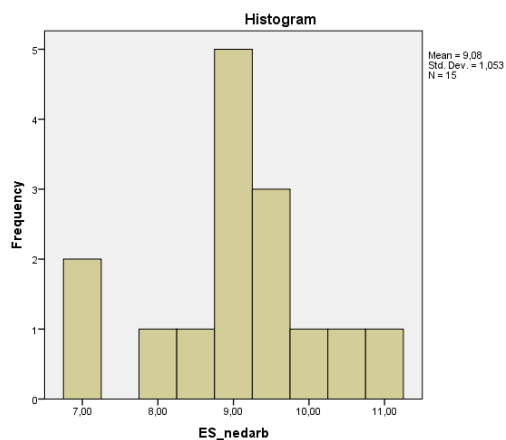
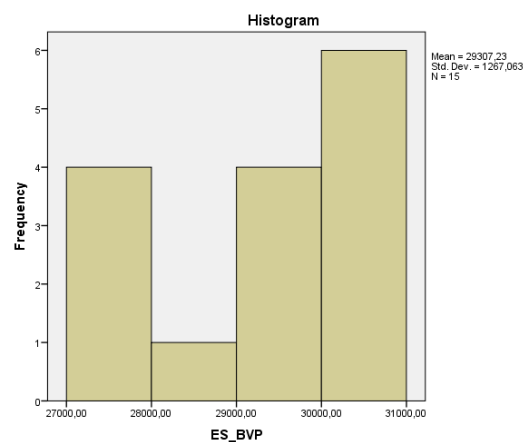
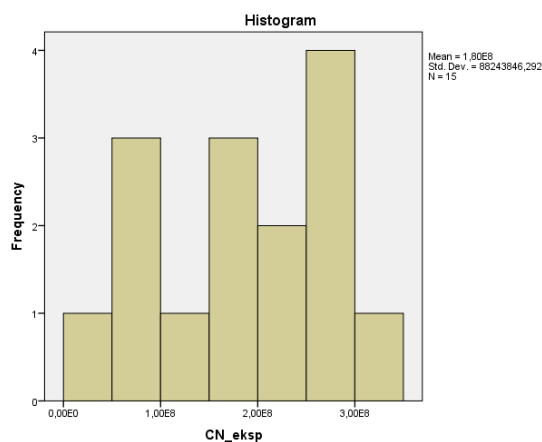
H0: kintamojo reikšmės pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį.

H1: kintamojo reikšmės nepasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį.

Kai imtis maža (iki 50 stebinių) naudojama Shapiro-Wilk statistika. Kadangi visų kintamųjų apskaičiuotoji tikimybė yra didesnė už reikšmingumo lygmenį **0.05**, vadinasi priimama nulinė hipotezė – kintamieji yra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį.

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
CN_eksp	,138	15	,200 [*]	,940	15	,377
ES_BVP	,213	15	,065	,886	15	,058
ES_nedarb	,165	15	,200 [*]	,950	15	,526
ES_eksp	,148	15	,200 [*]	,904	15	,108

Kintamojo, pasiskirsčiusio pagal normalųjį skirstinį, histograma (grupuotų duomenų dažnių grafikas) primena varpo formą.

4 PRIEDAS.

REGRESIJOS MODELIO TIPO PARINKIMAS. RYŠIO TARP KINTAMŲJŲ VERTINIMAS

Correlations

		CN_eksp	ES_BVP	ES_nedarb	ES_eksp
CN_eksp	Pearson Correlation	1	,896**	,391	,921**
	Sig. (2-tailed)		,000	,150	,000
	N	15	15	15	15
ES_BVP	Pearson Correlation	,896**	1	-,002	,912**
	Sig. (2-tailed)	,000		,996	,000
	N	15	15	15	15
ES_nedarb	Pearson Correlation	,391	-,002	1	,236
	Sig. (2-tailed)	,150	,996		,397
	N	15	15	15	15
ES_eksp	Pearson Correlation	,921**	,912**	,236	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,397	
	N	15	15	15	15

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

5 PRIEDAS.
REGRESIJOS MODELIO TIPO PARINKIMAS. KINIJOS EKSPORTAS IR ES BVP

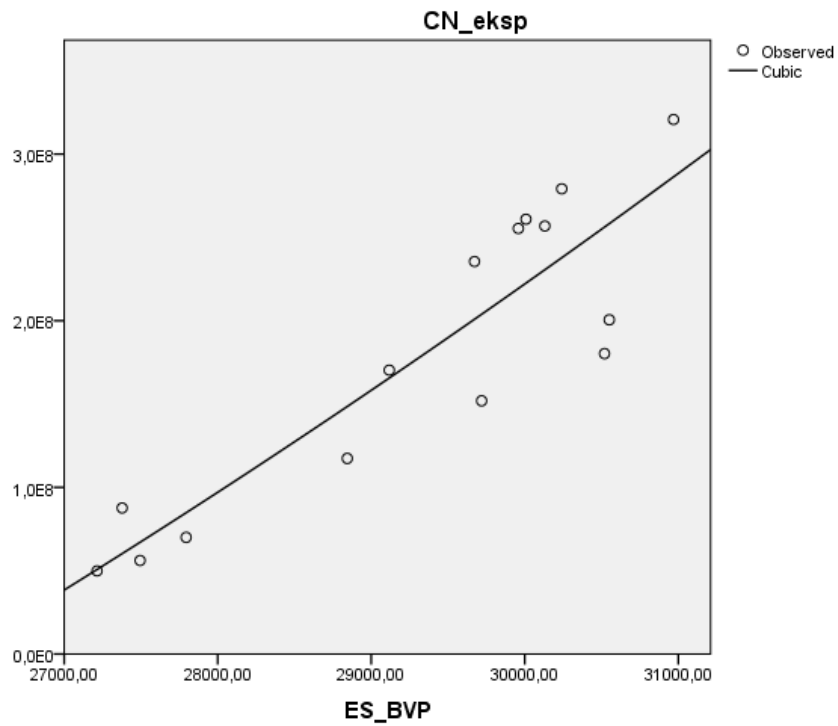
Model Summary

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,896	,803	,771	42268518,042

The independent variable is ES_BVP.

Coefficients

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
ES_BVP	-12093,865	566623,052	-,174	-,021	,983
ES_BVP ** 2	1,286	9,781	1,070	,132	,898
(Constant)	-572722077,585	8192819241,947		-,070	,945

6 PRIEDAS.

REGRESIJOS MODELIO TIPO PARINKIMAS. KINIJO EKSPORTAS IR ES EKSPORTAS

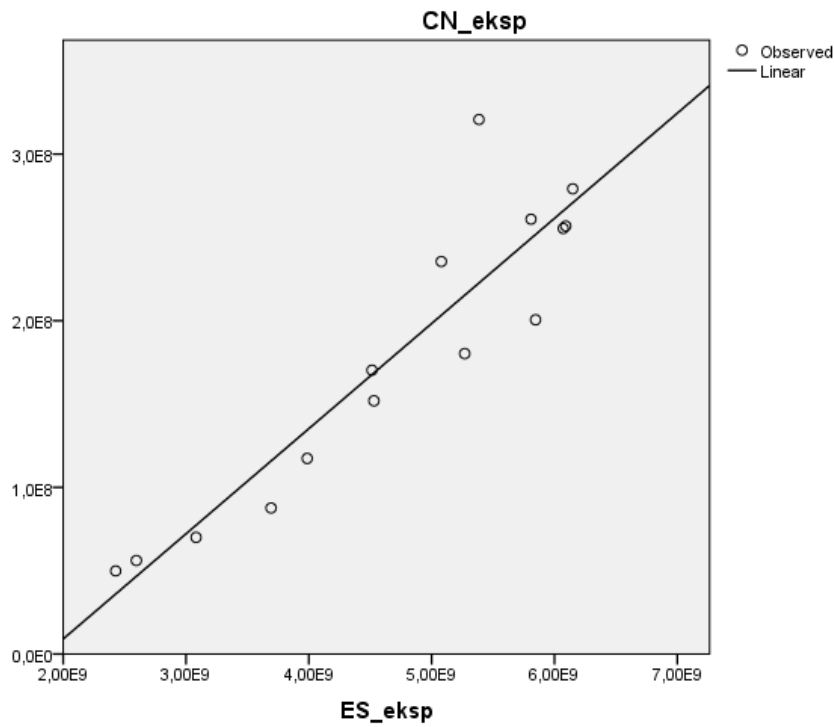
Model Summary

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,921	,847	,836	35780574,660

The independent variable is ES_eksp.

Coefficients

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
ES_eksp	,063	,007	,921	8,494	,000
(Constant)	-117177721,817	36129439,356		-3,243	,006

7 PRIEDAS.

REGRESIJOS MODELIO TIPO PARINKIMAS. KINIJS EKSPORTO IR ES NEDARBO LYGIS

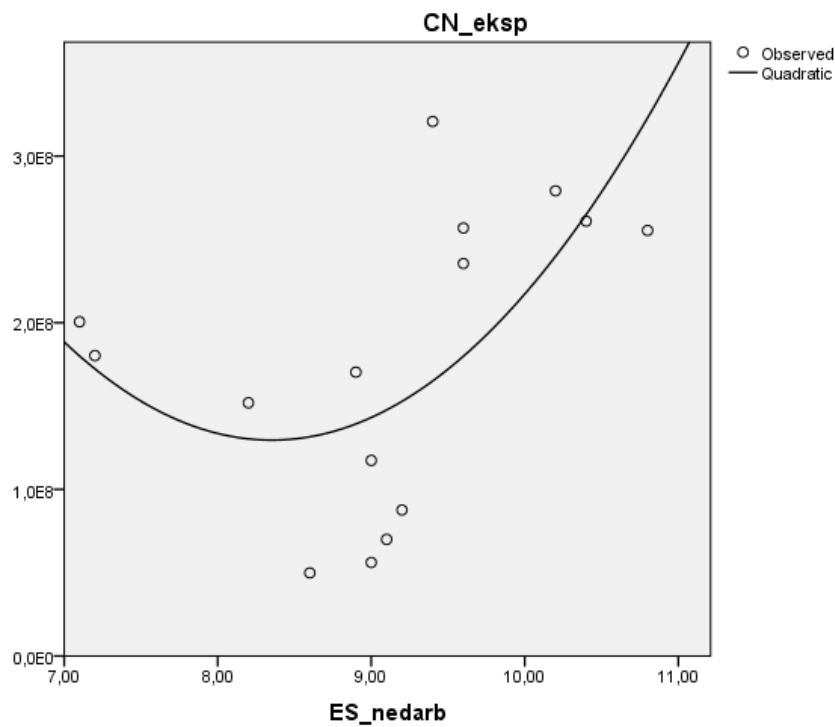
Model Summary

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,624	,390	,288	74455015,624

The independent variable is ES_nedarb.

Coefficients

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
ES_nedarb	-538732412,195	269020378,290	-6,344	-2,003	,068
ES_nedarb ** 2	32254702,085	15117609,184	6,759	2,134	,054
(Constant)	2379098807,002	1187809943,867		2,003	,068

8 PRIEDAS.

REGRESIJOS MODELIO TIPO PARINKIMAS. APIBENDRINTI DUOMENYS

Dependent Variable: ES_BVP

Equation	Model Summary					Parameter Estimates		
	R Square	F	df1	df2	Sig.	b1	b2	b3
Linear	,844	75,610	1	14	,000	,000		
Logarithmic	1,000	48858,372	1	14	,000	1554,669		
Inverse	,650	25,974	1	14	,000	2496037079168,018		
Quadratic	,961	159,938	2	13	,000	,000	-8,551E-13	
Cubic	,992	483,293	3	12	,000	,001	-3,202E-12	5,414E-21
Compound	,819	63,270	1	14	,000	1,000		
Power	,999	18301,748	1	14	,000	,545		
S	,682	30,065	1	14	,000	896801231,146		
Growth	,819	63,270	1	14	,000	4,683E-8		
Exponential	,819	63,270	1	14	,000	4,683E-8		

The independent variable is CN_eksp.

Dependent Variable: ES_eksp

Equation	Model Summary					Parameter Estimates		
	R Square	F	df1	df2	Sig.	b1	b2	b3
Linear	,949	261,443	1	14	,000	23,843		
Logarithmic	,949	258,694	1	14	,000	251100034,561		
Inverse	,443	11,128	1	14	,005	341658662012713280,000		
Quadratic	,995	1185,675	2	13	,000	45,365	-8,823E-8	
Cubic	,995	823,591	3	12	,000	50,797	-1,433E-7	1,272E-16
Compound	,825	66,188	1	14	,000	1,000		
Power	1,000	40354,938	1	14	,000	1,178		
S	,673	28,873	1	14	,000	1925939816,351		
Growth	,825	66,188	1	14	,000	1,016E-7		
Exponential	,825	66,188	1	14	,000	1,016E-7		

The independent variable is CN_eksp.

Dependent Variable: ES_nedarb

Equation	Model Summary					Parameter Estimates		
	R Square	F	df1	df2	Sig.	b1	b2	b3
Linear	,843	75,301	1	14	,000	4,252E-8		
Logarithmic	,992	1797,957	1	14	,000	,486		
Inverse	,655	26,570	1	14	,000	786071166,556		
Quadratic	,941	104,399	2	13	,000	1,024E-7	-2,455E-16	
Cubic	,977	166,554	3	12	,000	1,799E-7	-1,031E-15	1,813E-24
Compound	,829	68,073	1	14	,000	1,000		
Power	,998	7290,865	1	14	,000	,117		
S	,674	28,963	1	14	,000	191754472,159		
Growth	,829	68,073	1	14	,000	1,014E-8		
Exponential	,829	68,073	1	14	,000	1,014E-8		

The independent variable is CN_eksp.

**9 PRIEDAS.
PROGNOZAVIMAS**

Fit Statistic	Mean	S E	Minimum	Maximum	Percentile							
					5	10	25	50	75	90	95	
Stationary R-squared	,742	.	,742	,742	,742	,742	,742	,742	,742	,742	,742	,742
R-squared	,963	.	,963	,963	,963	,963	,963	,963	,963	,963	,963	,963
RMSE	17710385,375	.	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375	17710385,375
MAPE	9,277	.	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277	9,277
MaxAPE	18,651	.	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651	18,651
MAE	14192860,372	.	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372	14192860,372
MaxAE	29916507,159	.	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159	29916507,159
Normalized BIC	33,740	.	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740	33,740

Metai	Kinijos eksportas į ES, tūkst. USD	t	y	e1	e2	y	e1	e2
2001	49858876	1	24353286,54	25505589,5	6,50535E+14	12772884	37085991,7	1,37537E+15
2002	56116945	2	24353286,54	31763658,5	1,00893E+15	12772884	43344060,7	1,87871E+15
2003	69972790	3	43748429,87	26224360,1	6,87717E+14	35999778	33973011,6	1,15417E+15
2004	87626369	4	63143573,2	24482795,8	5,99407E+14	58715772	28910596,7	8,35823E+14
2005	117382129	5	82538716,53	34843412,5	1,21406E+15	80920866	36461262,8	1,32942E+15
2006	151929001	6	101933859,9	49995141,1	2,49951E+15	1,03E+08	49313941,0	2,43186E+15
2007	180271374	7	121329003,2	58942370,8	3,4742E+15	1,24E+08	56473020,3	3,1892E+15
2008	200568721	8	140724146,5	59844574,5	3,58137E+15	1,44E+08	56097973,8	3,14698E+15
2009	170340126	9	160119289,9	10220836,2	1,04465E+14	1,65E+08	5707885,3	3,258E+13
2010	235546338	10	179514433,2	56031904,8	3,13957E+15	1,84E+08	51263503,9	2,62795E+15
2011	256862737	11	198909576,5	57953160,5	3,35857E+15	2,03E+08	53440209,7	2,85586E+15
2012	260924540	12	218304719,8	42619820,2	1,81645E+15	2,22E+08	38873219,5	1,51113E+15
2013	255367313	13	237699863,2	17667449,8	3,12139E+14	2,4E+08	15198099,4	2,30982E+14
2014	279201287	14	257095006,5	22106280,5	4,88688E+14	2,58E+08	21425080,5	4,59034E+14
2015	320747952	15	276490149,8	44257802,2	1,95875E+15	2,75E+08	45875652,6	2,10458E+15
2016	334675579,9	16	295885293,2	38790286,7	1,50469E+15	2,91E+08	43218087,7	1,8678E+15
2017	354070723,2	17	315280436,5	38790286,7	1,50469E+15	3,08E+08	46538938,3	2,16587E+15
				MSE	2,79038E+16		MSE	2,91973E+16
				RMSE	167044164,9		RMSE	170872225,1

Forecast

Model		16	17
CN_eksp-Model_1	Forecast	333711728,65	353106696,22
	UCL	371972690,10	391553816,50
	LCL	295450767,19	314659575,93